

Kaltoinkohtelun muodot ovat muuttuneet yhteiskunnan kehittyessä.

- >> Nuorten kotona kokema henkinen kaltoinkohtelu ja sen riskitekijät
  - >> Vanhemman taholta koetun fyysisen väkivallan riskitekijöitä
  - >> Taustatekijöiden yhteys tuen ja avun saamiseen koulun aikuisilta
    - >> Kouluympäristön merkitys kiusaamisessa
    - >> Arkirutiinit nettirikosuhrikokemusten selittäjänä

Toimitus

Päätoimittajat: VTT, dosentti **Päivi Berg**
(Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu) ja
Mira Kalalahti, VTT, KM, dosentti, Turun yliopisto ja
toimitussihteeri **Tanja Konttinen** (Nuorisotutkimusseura)

Toimituskunta

Leena Haanpää, KTT, dosentti, Turun yliopisto
Elina Ikävalko, FT, Helsingin yliopisto
Tarja Juvonen, VTT, Helsingin yliopisto
Riikka Korkiamäki, YTT, Tampereen yliopisto
Maija Lanas, KT, Oulun Yliopisto
Sirpa Lappalainen, FT, dosentti, Itä-Suomen yliopisto
Heta Marttinen, FT, Jyväskylän yliopisto
Marko Merikukka, FT, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö
Minna Nikunen, YTT, dosentti, Jyväskylän yliopisto
Eriikka Oinonen, YTT, dosentti, Tampereen yliopisto
Anni Rannikko, YTT, Itä-Suomen yliopisto
Mette Ranta, FT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto
Kari Saari, YTT, dosentti, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
Elina Westinen, FT, Jyväskylän yliopisto

Nuorten kaitoinkohtelu -teemalehden vastaavat toimittajat:
YTT, dosentti **Noora Ellonen** (Tampereen yliopisto, Yhteiskunta-
tieteiden tiedekunta) ja TtT, professori **Eija Paavilainen**
(Tampereen yliopisto / Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri)

39. vuosikerta, 4/2021

ISSN 0780 - 0886

Nuorisotutkimus-lehteä julkaisee
Nuorisotutkimusseura ry. Lehti ilmestyy
neljästi vuodessa. Kestotilaus 30 euroa,
vuositilaus 32 euroa ja irtonumero 8 euroa.
Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän
julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Toimitus

Nuorisotutkimusseura ry.
Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
GSM 044 416 5311
s-posti: tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi/
nuorisotutkimus-lehti

Tilaukset

[http://www.nuorisotutkimusseura.fi/
julkaisut/tilaa-lehti](http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/tilaa-lehti)

Taitto: Tanja Konttinen
Kansidesign: Jussi Konttinen
Hansaprint, Turku 2021

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Ohjeita kirjoittajalle

Nuorisotutkimus-lehdessä julkaistaan vertaisarvioituja artikkeleita, katsauksia, haastatteluja, ajankohtaisia puheenvuoroja nuoriso- ja yhteiskuntapolitiikasta sekä kirja-arvioita ja lehtiä. Lehti julkaisee artikkeleita, jotka käsittelevät lapsiin tai nuoriin, lapsuuteen tai nuoruuteen, nuorisokulttuureihin, nuorisopolitiikkaan, nuorten elinoloihin tai palveluihin kohdettavia käytänteitä, käsitteitä, instituutioita, puhetapoja ja politiikkaa. Artikkelit voivat olla empiirisiä, teoreettisia tai metodologisia. Nuorisotutkimuksen on hyvä olla yksi tarjottavien tekstien läpileikkaava teema, mutta lehteen voi tarjota artikkeleita eri tieteenaloilta. Lehti painottaa artikkeleita, joissa nuori tai nuoruus ei ole vain ilmiön, esimerkiksi oppimisen, tapahtumapaikka.

Artikkelien maksimipituus on 50 000 merkkiä välilyönteineen. Käsikirjoitukset lähetetään toimitukseen (tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi) sähköpostin liitetiedostona. Artikkelit lähetetään ennen julkaisupäätöstä referee-lausunnotkierrokselle niiden tieteellisen tason takaamiseksi. Toimituksen ja referee-lukijoiden arvioinnin jälkeen artikkeli palautetaan kirjoittajalle mahdollisia korjauksia varten. Kirjoittajan edellytetään olevan valmis työstämään tekstiään.

Artikkelin mukana toimitetaan lyhyt (alle 2 000 merkkiä) suomen- ja englanninkielinen tiivistelmä sisällöstä. Tiivistelmän tulee sisältää Yleisen suomalaisen asiansaston mukaiset 3–5 asiansanaa. Artikkelin avainsanat on hyvä kääntää englanniksi itse. Käsikirjoituksen mukana lähetetään Tässä numerossa kirjoittavat -palstaa varten kirjoittajan nimi, osoite, oppiarvo, toimi ja toimipaikka sekä paikkakunta.

Katsauksena pidetään jonkin tieteenalan lyhyehköä yleisesitystä, puheenvuoro voi olla poleemisempikin. Katsauksen ja puheenvuoron maksimipituus on 15 000 merkkiä välilyönteineen. Lektioit julkaistaan (editoituna) sellaisenaan. Mukaan tulee liittää tieto väitöksen ajankohdasta ja paikasta sekä vastaväittäjästä.

Kirja-arvioiden pituus on enintään 6 000 merkkiä välilyönteineen. Arvosteltavista kirjoista annetaan seuraavat tiedot: kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustantaja, ilmestymisvuosi ja sivumäärä liitteineen. Kirja-arvostelujen yhteydessä ei julkaista lähdeluetteloa.

Kirjoittaja antaa materiaalia luovuttaessaan oikeuden julkaista sen myös verkossa sähköisessä muodossa.

Erilaiset nuorten kaltoinkohtelun muodot monialaisen tutkimuksen kohteena

Tutkimukset lasten ja nuorten kaltoinkohtelusta ovat lisääntyneet viimeisen vuosikymmenen aikana merkittävästi ja aiheesta on muodostunut kansainvälisesti tunnustettu poikkitieteellinen tutkimusala. Suomi on muiden Pohjoismaiden tavoin tässä edelläkävijä niin monipuolisten aineistojen tuottajana kuin rohkeiden sisällöllisten avauksien tekijänä. Erityisesti laajojen kyselytutkimusten, kuten Kouluterveyskysely, Lapsiuhrikysely ja Nuorisoriikollisuuskysely, ansioista Suomessa on varsin hyvä tietopohja perinteisistä lasten ja nuorten kaltoinkohtelun muodoista, kuten kuritusväkivallasta tai koulukiusaamisesta.

Yhteiskunnan kehittyessä ovat myös kaltoinkohtelun muodot kuitenkin muuttuvat. Muutoksia aiheuttaa esimerkiksi jatkuva digitaalinen kehitys, joka voi tuoda mukanaan muun muassa nettiriikollisuutta ja uudenlaisia kiusaamisen muotoja. Maahan- ja maastamuutto sekä toisen polven maahanmuuttajuus ovat tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa erityyppistä kaltoinkohtelua. Sukupuoli-identiteettien moninaisuus, yhteenkuuluvuus ja sen puute, pirstoutuvat yhteiskunnan rakenteet sekä muut nykypäivänä puhuttavat ilmiöt voivat kaikki tuottaa myös kaltoinkohtelun kokemuksia nuorelle. Perheiden arjessa saattaa ilmetä riskioleja, joiden pitkittyessä ja ennaltaehkäisyn epäonnistuessa lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa kaltoinkohtelua ilmenee, myös ylisukupolisesti. Lisäksi nuorten arjen kontekstit ovat jatkuvassa muutoksessa. Esimerkiksi koulumaailma ja koulunkäynti muuttuvat ajassa ja kaltoinkohtelututkimuksessa on tärkeä tunnistaa näitä muutoksia.

Toisaalta myös perinteisimmissä kaltoinkohtelun tavoissa voi tapahtua muutoksia. Perheiden monimuotoistuksessa perheväkivallan käsite monimuotoistuu. Tulevaisuuden kannalta on myös mielenkiintoista ilmiöiden muuttuminen ajassa. Esimerkiksi uusimman Nuorisoriikollisuuskyselyn mukaan yhä harvempi nuori tekee rikoksia, mutta ne nuoret, jotka tekevät, ovat entistä rikosaktiivisempia. On myös alettu yhä enemmän pohtia sitä, mikä on kiusaamisen, väkivallan ja kaltoinkohtelun suhde.

Tämän teemanumeron tavoitteena on nostaa esiin 2020-luvun nuorten kaltoinkohtelun muotoja eri näkökulmista. Yhdessä numerossa ei luonnollisesti pystytä käsittelemään kaikkia ajankohtaisia nuorten kaltoinkohteluun liittyviä teemoja, mutta teemanumeron tarkoituksena onkin herättää ajattelua ja keskustelua ilmiössä tapahtuvista muutoksista ja siten kannustaa tutkijoita jatkamaan rohkeita avauksia ajankohtaisista aiheista. Yksi tällainen teema on nuorten kaltoinkohtelu pandemia-aikana. Teemanumeroa alettiin rakentamaan ennen pandemiaa ja siksi se teema ei ole näkyvissä vielä tämän numeron teksteissä, mutta aiheeseen on tärkeä tarttua tulevilla artikkeleilla. On selvää, että pandemia on jättänyt jälkensä nuoriin myös kaltoinkohtelun näkökulmasta.

Teemanumero koostuu viidestä artikkelista ja neljästä puheenvuorosta. Artikkelit ovat hyvin kyselytutkimuspainotteisia, vaikka numeroon toivottiin tervetulleiksi kaikilla tutkimusasetelmilla toteutettuja tutkimuksia. Se ehkä kuvastaa hyvin sitä, että Suomessa on vahvoja ja

vakiintuneita nuorten kaltoinkohtelua käsitteleviä toistuvia kyselytutkimuksia, jotka tarjoavat erinomaisia tutkimusaineistoja. On kuitenkin hyvä muistaa, että myös laadullista tutkimusta tarvitaan mahdollisimman monipuolisen kokonaiskuvan muodostamiseksi ja kokemusten syventämiseksi. Erityisesti artikkeleissa hyödynnetään kouluterveyskyselyä, joka tuottaa säännöllisesti tärkeää, valtakunnallista tietoa suomalaisista lapsista ja nuorista. Tämän teemanumeron artikkeleissa ollaan perinteistä syvällisemmin ja monimuotoisemmin menetelmin saatu aineistosta esille uusia näkökulmia. Isolla aineistolla tämä on mahdollista ja on voitu tuottaa nuorten kontekstista, perheistä ja koulusta nuoristutkimukseen sisällöllisesti hyvin sopivaa tietoa.

Noora Luomala ja **Riikka Ikonen** tutkivat artikkelissaan peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaisten nuorten kotona kokemaa henkistä kaltoinkohtelua Kouluterveyskyselyn avulla. Henkisellä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan tutkimuksessa henkistä väkivaltaa, perheväkivallan todistamista ja hoidon laiminlyöntiä. Tutkimuksen mukana joka neljäs yhdeksäsluokkalainen on kokenut henkistä kaltoinkohtelua kotonaan viimeisen vuoden aikana ja näitä kokemuksia selittävät erityisesti nuoren kokemukset fyysisestä väkivallasta kotonaan ja vanhempien alkoholinkäyttö. Sen lisäksi, että artikkelin empiiriset tulokset ovat varsin kiinnostavia, artikkelissa käydään ansiokasta pohdintaan henkisen kaltoinkohtelun käsitteestä.

Niin ikään Kouluterveyskyselyä hyödyntävät **Henna Siitari** ja **Riikka Ikonen** tarkastellessaan perheen sosioekonomista asemaa kuvaavien indikaattorien yhteyttä nuorten kotona koettuun fyysiseen väkivaltaan. Heidän mukaansa sosioekonominen aseman yhteys väkivaltakokemuksiin on vuosien aikana muuttunut. Toisin kuin vanhemmissa tutkimuksissa, vuonna 2019 perherakenteella ei näytä enää olevan samanlaista yhteyttä lasten ja nuorten kokemaan väkivaltaan. Yksinhuoltajaperheessä tai uusperheessä eläminen ei siis lisää riskiä fyysisen väkivallan kokemuksille ydinperheessä elämiseen verrattuna. Myöskään vanhempien matala koulutus ei näyttäydä riskinä kokea väkivaltaa kotona, kuten aikaisemmissa tutkimuksissa on osoitettu. Artikkelissa tehtyjä havaintoja on tärkeä tutkia jatkossa lisää sekä perheen ominaisuuksien ja niissä tapahtuneiden muutosten merkityksen näkökulmasta että myös metodologisesta näkökulmasta.

Kolmannessa Kouluterveyskyselyä hyödyntävässä artikkelissa **Sanna Kosunen**, **Anja Rantanen**, **Anna-Maija Koivisto**, **Pauliina Luopa** ja **Katja Joronen** tarkastelevat, miten yhdeksäsluokkalaiset kokevat saavansa tukea ja apua koulusta seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksiinsa ja mitkä tekijät selittävät mahdollisia eroja avun ja tuen saamisessa. Tutkimuksen mukaan seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kokevat nuoret ilmaisevat saavansa vain vähän tukea ja apua koulun aikuisilta ja nuoren kokemus perheen heikosta taloudellisesta tilanteesta lisää riskiä jäädä vaille apua. Tulokset antavat aihetta pohtia koulun mahdollisuuksia ja resursseja nuorten auttamisessa.

Koulumaailmaan kiinnittyy myös **Johanna Heiskasen**, **Mira Kattilakosken** ja **Katja Jorosen** artikkeli, jossa he tarkastelevat kouluympäristön merkitystä kiusaamisessa. Artikkelin on systemaattinen kirjallisuuskatsaus aiheen tutkimuksista vuosilta 2011–2019. Tulokset osoittivat, että kiusaajana toimiminen ei ole pelkästään yksilön asia eikä opiskelijaryhmän tai luokan ilmiö, vaan se nivoutuu opiskelijoiden henkilökohtaisten tekijöiden lisäksi vahvasti sekä koko koulun käytäntöihin ja ilmapiiriin että opettaja-opiskelijasuhteeseen. Tuloksista nousi esille kuusi keskeistä kouluun liittyvää tekijää, jotka ovat yhteydessä kiusaajana toimiseen: puutteellinen valvonta koulussa, ulkopuolisuuden tunne kouluyhteisössä, opettajan toiminta kiusaamistilanteissa, turvaton kouluilmapiiri ja eräinen opettaja–opiskelijasuhte. Nämä ovat asioita, joita kouluissa tulisi erityisesti pohtia ja pyrkiä vaikuttamaan.

Viimeisessä artikkelissa **Marko Mikkola** tarkastelee nuorten nettirikoskokemuksia ja sitä miten tietyt rutiinit netissä liittyvät nettirikoskokemuksiin kiinnittäen keskustelun kriminologiseen rutiinitoimintojenteoriaan. Analyysissä tarkastellaan, lisääkö näkyvyys motivoituneelle rikosentekijälle, käytännössä vaarallisilla nettisivuilla vierailu tai soveltuvuus rikoksenuhriksi, käytännössä aggressiivinen viestintä netissä, nuorten todennäköisyyttä joutua nettirikoksen uhriksi. Artikkelin mukaan kohteen näkyvyys motivoituneelle tekijälle on merkitsevämpi asia kuin kohteen soveltuvuus rikoksen uhriksi. Empiirisesti artikkeli tuo esiin tärkeitä havaintoja nuorten nettikäyttäytymisen riskeistä ja teoreettisesti artikkeli kiinnittää rutiinitoimintojen teorian mielenkiintoisella tavalla nettirikosten tutkimiseen.

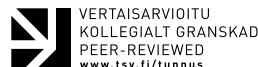
Artikkeleiden lisäksi numerossa on neljä puheenvuoroa. **Riittakerttu Kaltiala** kysyy puheenvuorossaan, joutuvatko sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret muita useammin kokemaan seksuaalista häirintää ja jos niin miksi. **Kirsi Peltonen** ja **Noora Ellonen** tuovat puheenvuorossaan esiin ajankohtaisia näkökulmia nuorten rikoskäyttäytymisen selittämiseksi penäten samalla toimivia interventioita nuorisorikollisuuden puuttumiseksi. **Tanja Koivula**, **Joonas Peltonen** ja **Jukka Mäkelä** esittelevät puheenvuorossaan turvakodeissa käytettyä Suojassa-haastattelumenetelmää. **Taru Hahto** ja **Anna-Sofia Lehto** puolestaan kuvaavat kaltoinkohtelun ilmenemistä nuorten kertomuksissa kahdessa eri A-klinikkasäätien nuorille suunnatussa verkkopalvelussa, joihin nuoret voivat olla yhteydessä vanhempien alkoholinkäyttöön liittyen. Tämä ajatuksia herättävä puheenvuoro kuvaa hyvin kaltoinkohtelun moninaisuutta.

Ajatuksia herättäviä lukuhetkiä kaikille!

Noora Ellonen & Eija Paavilainen

Nuorten kotona kokema henkinen kaltoinkohtelu ja sen riskitekijät

Noora Luomala & Riikka Ikonen

Artikkelissa kuvataan peruskoulun 8.- ja 9.- luokkalaisten nuorten kotona kokemaa henkistä kaltoinkohtelun määrää ja riskitekijöitä. Tässä tutkimuksessa henkisellä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan henkisen väkivallan ja perheväkivallan todistamisen lisäksi myös hoidon laiminlyöntiä. Hoidon laiminlyönti määritellään kuuluvaksi henkisen kaltoinkohtelun muotoihin, sillä vaikka laiminlyönti äärimmilleen vietyinä voi johtaa fyysiseen kipuun, 8.- ja 9.-luokkalaisten nuorten kohdalla laiminlyödyksi tuleminen on usein henkistä laiminlyöntiä. Aineistona käytettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2019 Kouluterveyskyselyä, josta on rajattu tutkimukseen kaikki kotona asuvat perusopetuksen 8. ja 9. vuosiluokan oppilaat (n=80 049). Kyselyyn vastanneista nuorista 24 % oli kokenut vähintään yhtä henkisen kaltoinkohtelun muotoa kyselyhetkestä viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Nuorista 20 % oli kokenut henkistä väkivaltaa, vanhempien laiminlyömäksi oli tullut 3 % ja perheensisäistä väkivaltaa oli todistanut 8 % vastaajista. Merkittävimmät henkisen kaltoinkohtelun riskitekijät ovat nuoren aikaisemmat fyysisen väkivallan kokemukset vanhemman tekemänä ja vanhempien liiallinen alkoholin käyttö. Tyttöillä on suurempi riski kokea henkistä väkivaltaa ja todistaa perheen sisäistä väkivaltaa. Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla ja uusperheessä tai yksinhuoltajan kanssa asuvilla nuorilla on suurempi riski tulla vanhempiensa laiminlyömäksi. Tutkimus osoitti, että nuorten kokema henkinen kaltoinkohtelu on edelleen varsin yleistä. Tämän vuoksi ilmiötä tulee jatkossakin tutkia lisää, jotta puuttumisen menetelmiä kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi voidaan kehittää tehokkaammiksi.

Asiasanat: nuoret, henkinen väkivalta, hoidon laiminlyönti, väkivallan todistaminen, henkinen kaltoinkohtelu

Lasten oikeuksien näkökulmasta tehtiin historiaa 30 vuotta sitten, kun YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 sovittiin lasten ihmisoikeuksista ja syntyi lapsen oikeuksien sopimus. Sopimuksen tavoitteena on turvata lapsen oikeudet turvalliseen ja väkivallattomaan elämään. Suomessa sopimus tuli voimaan heinäkuussa 1991. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/60.) Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi lasten oikeuksia turvaa moninainen kansallinen lainsäädäntö. Esimerkiksi lastensuojelulain (2007/417) tarkoituksena on lasten perusoikeuksien, kuten tasapainoisen kehityksen ja turvallisen kasvuympäristön, turvaaminen. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetyn lain (1983/361) mukaan vanhemmilla tai muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, jolloin heidän tulee taata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi.

Voimassa olevat normit eivät kuitenkaan takaa sitä, etteikö lapsi joutuisi kokemaan väkivaltaa omassa elinympäristössään. Tutkimusten mukaan lapset kokevat edelleen kotonaan sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa (Fagerlund ym. 2014). Tutkimukset ovat osoittaneet, että lasten ja nuorten kasvatuksessa käytetty väkivallan painopiste on siirtynyt henkisen väkivallan muotoihin, sillä suurin osa vanhemmista tietää fyysisen väkivallan olevan laissa kiellettyä (Keisala ym. 2016, 18). Lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua on haastavaa tunnistaa ilmiön monimuotoisuuden vuoksi, eikä kaltoinkohtelulle ole yhtä selkeää määritelmää. Kaltoinkohtelun eri muodot saattavat esiintyä yhtä aikaa ja muun muassa fyysiseen pahoinpitelyyn liittyy aina myös emotionaalista laiminlyöntiä. (Paavilainen & Flinck 2013.) Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edellytyksenä on, että heihin kohdistuva väkivalta otetaan ilmiötasolla vakavasti, sillä suuri osa väkivaltakokemuksista tapahtuu lasten ja nuorten elinympäristössä. Tästä syystä viran-

omaistason ammattilaisten saavutettavuus on tärkeää, jotta kipeitä väkivaltakokemuksia voidaan käsitellä. (Fagerlund ym. 2014, 125.)

Tässä artikkelissa tarkastellaan nuorten kokemaa henkistä kaltoinkohtelua, joka pitää sisällään henkistä väkivaltaa, hoidon laiminlyöntiä ja kotona todistettua väkivaltaa (Kuvio 1). Henkisellä väkivallalla viitataan tekoihin, joilla on negatiivinen ja haitallinen vaikutus lapsen psyykkiselle kehitykselle ja tunne-elämän muotoutumiselle. Henkistä väkivaltaa käyttävä aikuinen ei mahdollista lapselle kannustavaa ja välittävää kasvuympäristöä. (THL 2019.) Hoidon fyysisellä laiminlyönnillä viitataan tilanteeseen, jossa lapsen perustarpeista ei huolehdi. Hoidon henkisellä laiminlyönnillä tarkoitetaan vanhemman välinpitämättömyyttä ja kielteistä suhtautumista lapseen (Söderholm 2004, 61; Keisala ym. 2016, 19). Kotona tapahtuvan väkivallan näkemisellä viitataan tilanteeseen, jossa joku lapsen perheenjäsenistä käyttäytyy väkivaltaisesti toista perheenjäsentä kohtaan (THL 2019).

Tämän artikkelin tarkoituksena on selvittää, kuinka paljon kotona asuvat perusopetuksen 8. ja 9. vuosiluokan oppilaat kokevat henkistä väkivaltaa ja laiminlyöntiä sekä kuinka paljon he joutuvat todistamaan kotona tapahtuvaa toiseen perheenjäseneseen kohdistuvaa väkivaltaa. Artikkelissa tarkastellaan, millaiset riskitekijät altistavat nuoret kotona tapahtuvalle vanhempien tekemälle henkiselle kaltoinkohtelulle. Riskitekijöitä tarkasteltaessa tulee huomioida, että kaikki tutkimuksessa käytetyt taustatekijät eivät välttämättä ole henkiselle kaltoinkohtelulle altistavia tekijöitä vaan seurausta koetusta kaltoinkohtelusta. Tässä tapauksessa vanhemmilla tarkoitetaan äitiä tai äitipuolta sekä isää tai isäpuolta. Muut huoltajat on rajattu tutkimuksesta pois.

Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on kutsuttu Suomessa muun muassa kaltoinkohteluksi tai pahoinpitelyksi (Forsberg 2004).

Kuvio 1. Käsittekartta henkisen kaltoinkohtelun muodoista.

Kaltoinkohtelu mielletään kuitenkin yleensä laajemmaksi ilmiöksi. Esimerkiksi Hoitotyön tutkimussäätiö on julkaisemassaan hoitosuosituksessa määritellyt kaltoinkohtelun olevan joko henkistä tai fyysistä pahoinpitelyä tai hoidon laiminlyöntiä (Paavilainen & Flinck 2015). Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa kaltoinkohtelulla tarkoitetaan vaihtelevasti pelkkää fyysistä pahoinpitelyä tai laajemmin sekä pahoinpitelyä että laiminlyöntiä (Paavilainen & Flinck 2013). Myös eri ammattiryhmät ja tieteenalat käyttävät termejä ja käsitteitä eri tarkoituksissa ja eri tavoin (Inkilä 2015).

Lapsiin kohdistuvaan henkiseen kaltoinkohteluun on kiinnitetty selkeästi vähemmän huomiota kuin fyysisiin väkivallan kokemuksiin ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön (Krug ym. 2005, 84). Aikaisempien henkistä kaltoinkohtelua tarkastelevien tutkimusten suppeus osoittaa, että uudelle tiedolle lapsiin kohdistuvasta henkisen kaltoinkohtelun tilasta on tarvetta.

Henkiselle väkivallalle altistuminen ja seuraukset

Vanhemman tekemällä henkisellä väkivallalla tarkoitetaan lapsen kehitykselle haitallisia tekoja, jotka ilmenevät muun muassa haukkumisena, esineiden heittäjänä, murjottamisena ja halveksumisena. Myös lapsen vähättely, fyy-

sisellä väkivallalla uhkailu ja fyysisen väkivallan käyttäminen on henkistä väkivaltaa. Lapsen kokemana henkinen väkivalta voi aiheuttaa psyykkisiä häiriöitä, joista tavallisimpia ovat käyttöhäiriöt, traumaperäinen stressihäiriö ja masennus. Lapsen kehitykselle merkittävä varhainen kiintymyssuhteen rakentuminen häiriintyy henkisen väkivallan myötä ja hankaloittaa lapsen kykyä pyytää tai ottaa vastaan aikuisen tarjoamaa huolenpitoa. (THL 2020; Räsänen & Moilanen 2004, 92; Keiski 2018, 23.) Vaikka henkinen ja välittömiä jälkiä jättämätön väkivalta jää usein muun väkivallan varjoon näkymättömyytensä vuoksi, se on osa väkivaltakäyttäytymistä (Laajasalo ym. 2019, 188).

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa on tutkittu vähemmän kuin fyysisen väkivallan esiintyvyyttä, mutta aikaisemmat tutkimukset ovat pyrkineet erilaisen teorioiden muodossa selittämään syitä, miksi perheiden sisäistä fyysistä ja henkistä väkivaltaa ylipäättään tapahtuu. Reaktiivisten väkivaltateorioiden mukaan väkivaltainen käyttäytyminen on reagoimista ulkoisiin painetta aiheuttaviin tekijöihin kuten stressiin, turhautuneisuuteen ja loppuun palamiseen. Nämä tekijät rikkovat yksilön koettua henkistä tasapainotilaa. Yhdysvalloissa puolisoiden välistä ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on selitetty rakenteellisen stressiteorian (*stress theory*) pohjalta, jolloin negatiiviset tekijät kuten työttömyys, alhainen tulotaso, korkea

lapsilukumäärä ja osa-aikatyö kasautuvat päällekkäin ja aiheuttavat väkivaltaista käytöstä. (Nyqvist 2001, 23.)

Kulttuuriset tekijät vaikuttavat siihen, millaisia henkisen väkivallan keinoja vanhemmat käyttävät lasta kohtaan. Kulttuurierot määrittelevät toisistaan poikkeavasti, millaiset menetelmät ovat hyväksyttäviä ja mitkä keinot aiheuttavat psykologista vahinkoa lapselle. Enemmistö vanhemmista käyttää lapsen kurittamiseen väkivallattomia keinoja. Ulkomailla tehdyt tutkimukset osoittavat, että lapselle huutaminen on vanhemmille ominaista monissa maissa. Kuitenkin tietoa vanhempien käyttämistä väkivallattomista kurinpitomenetelmistä eri maissa ja kulttuureissa on hyvin vähän. (Krug ym. 2005, 84–85.) Kulttuurillisia tekijöitä tarkasteltaessa tulee huomioida, että ulkomaista tutkimusta lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta henkisestä väkivallasta ei voi automaattisesti sitoa kotimaiseen kontekstiin, vaan kurinpitomenetelmiä tulee tarkastella kulttuurieroina.

Hoidon laiminlyönti osana henkistä kaltoinkohtelua

Hoidon laiminlyönnin määrittelyyn kohdistuvia ongelmia on pohdittu käytännön työtä tekevilla klinikoilla ja alan tutkijoiden toimesta yli 20 vuoden ajan. Nykyään tiedotetaan melko yleisesti, että laiminlyönnillä on merkittäviä psyykkisiä, fyysisiä, taloudellisia ja sosiaalisia seurauksia. Yksi merkittävä laiminlyönnin määritelmään liitetty ongelma johtuu siitä, että eri ammattilaiset ymmärtävät lapsen kohdistuvan laiminlyönnin eri tavalla. Määritelmät poikkeavat toisistaan sen perusteella, tarkastellaanko laiminlyöntiä psykologisesta, sosiaalisesta, lääketieteellisestä tai juridisesta näkökulmasta. (Söderholm 2004, 57.) Haastetta laiminlyönnin tarkasteluun luo myös tutkimuksen puute siitä, millaisia

lasten ja vanhempien tai muiden huoltajien käsitykset laiminlyönnistä ovat ja miten ne poikkeavat toisistaan (Krug ym. 2005, 85).

Fyysinen hoidon laiminlyönti voi ilmetä terveydenhoito-ohjeiden noudattamatta jättämisenä, huonona hygieniana, tarjotun ravinnon vähäisyytenä tai emotionaalisten tarpeiden huomiotta jättämisenä (THL 2020). Lapsi saattaa kasvaa sellaisessa ympäristössä, jossa vastuussa olevat aikuiset eivät ymmärrä, huomioi tai puolusta lapsen perustarpeita. Fyysiseen laiminlyöntiin liittyy aina myös emotionaalinen osatekijä. Yleensä ulkoiset voimakkaat stressitekijät, perheenjäsenten persoonalliset ominaisuudet ja vanhempien tai muun huoltajan ja lapsen yhteiselämän ristiriitaisuudet johtavat fyysiseen laiminlyöntiin. (Söderholm 2004, 60–61.)

Hoidon emotionaalinen laiminlyönti voi ilmetä vanhemman kyvyttömyytenä rakentaa myönteistä ja turvallista kiintymyssuhdetta lapseen. Vanhemman asenne ja suhtautuminen lasta kohtaan on kielteinen ja se saattaa ilmetä muun muassa halveksuntana ja vihamielisyytenä. (Keisala ym. 2016, 19.) Persoonallisuudeltaan poikkeavat ja erityisesti masentuneet vanhemmat saattavat olla emotionaalisella tasolla laiminlyöviä (Räsänen & Moilanen 2004, 92; Krug ym. 2005, 88). Lisäksi hoidon laiminlyönniksi määritellään nuoren kasvu-ympäristöön kohdistunut piittaamattomuus, jolla tarkoitetaan lapsen tai nuoren altistamista päihteille ja muille ympäristön vaaroille (THL 2019). Tässä tutkimuksessa hoidon fyysistä ja henkistä laiminlyöntiä kuvaavana taustamuuttujana käytettiin myös nuoren mahdollista pitkäaikaissairautta tai terveydellistä ongelmaa, jotta voidaan tarkastella, onko nuoren terveydentilalla yhteys koettuun hoidon laiminlyöntiin.

Määritelmät hoidon laiminlyönnistä vaihtelevat laajasti ja joskus määritelmään voidaan sisällyttää myös lapsen kasvuoloihin liittyvät asiat, kuten nälän ja köyhyyden ko-

kemukset. Aikaisempi tutkimus osoittaa, että Keniassa yleisimmät aikuisten ilmoittamat lasten pahoinpitelymuodot ovat laiminlyönti ja hylkääminen. Lapsista 21,9 % ilmoitti tullessa laiminlyödyksi vanhempiansa toimesta. Kanadassa kansallinen tutkimus osoitti, että lapsen laiminlyöntiä koskevista lastensuojeluilmoituksista 19 % koski fyysistä laiminlyöntiä, 11 % kasvatuksellista laiminlyöntiä ja 12 % lapsen hylkäämistä. Lapsen kohdistuvia laiminlyöntitilanteita on haastavaa kartoittaa ja arvioida kansainvälisesti, sillä ilmoitusvelvollisuutta koskevat lait eivät aina sisällä ilmoittamispakkoa tapahtuneesta laiminlyönnistä. (Krug ym. 2005, 85.)

Kotona tapahtuvan väkivallan todistaminen

Kotona tapahtuvan väkivallan todistamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa joku lapsen perheenjäsenistä käyttäytyy väkivaltaisesti toista perheenjäsentä kohtaan. Lapsi saattaa perheensisäistä väkivaltaa nähdessään omaksua väkivallan käytön omaksi toimintamallikseen, jolla ratkaistaan tulevaisuudessa syntyviä risti-riitoja. Perheensisäinen väkivaltainen ilmapiiri saattaa aiheuttaa lapselle myös turvattomuutta ja pelkotiloja. (THL 2019.) Altistuminen väkivaltaiselle ilmapiirille ja väkivallan näkeminen vaikuttavat lapsen yhtä paljon kuin henkilökohtainen väkivaltakokemus (Ellonen 2007, 14). Aikaisemman tutkimuksen mukaan perheväkivallan todistamisella on yhteys muun muassa nuoren kokemaan terveyteen, koulunkäyntiin ja kiusatuksi tulemiseen sekä kiusaajana toimimiseen (Lepistö 2010, 61).

Miehen ja naisen väliselle perheväkivallalle altistuminen aiheuttaa lapselle sekä suoria että epäsuoria seurauksia. Suoriksi vaikutuksiksi voidaan luokitella väkivaltilanteiden aiheuttamat stressitekijät, jotka sisältävät useita lapselle haitallisia ja päällekkäisiä uhkia. Lapset

tulkitsevat vanhempien olevan hengenvaarassa, kun vanhempien välistä fyysistä väkivaltaa tapahtuu. Näissä tilanteissa lapsi kokee avuttomuuden tunnetta, sillä hänellä ei ole keinoja pysäyttää väkivallan jatkumista. Perheväkivaltatilanteet ovat lapselle traumaattisia, ja ne voivat aiheuttaa muiden stressitilanteiden kaltaisia reaktioita, joihin liittyy vahingoittumisen tai kuoleman pelko. Väkivallalle altistumisen epäsuorat vaikutukset ovat yhteydessä vanhemmuuden ongelmiin ja lamaantumiseen. Äitien kohdalla tällainen vanhemmuus kuormittaa enemmän, ja he pystyvät osoittamaan vähemmän tukea ja lämpöä lasta kohtaan. Näitä piirteitä on selitetty koetusta väkivallasta johtuvalla stressillä ja muilla vaikutuksilla. Tutkimukset osoittavat, että isien tapauksissa väkivaltaa käyttäneet miehet ovat kontrolloivia ja ärtyisämpiä ja osoittavat vähemmän kiintymystä lasta kohtaan. Väkivaltaa käyttäneet miehet käyttävät myös vähemmän aikaa kasvatukseen. (Margolin ym. 2003.)

Ellonen ja Sariola ovat tarkastelleet peruskoulun kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia kotona nähdyn väkivallan määrästä. Kotona nähdyllä väkivallalla viitattiin tutkimuksessa isään, äitiin tai sisaruksiin kohdistuvan henkisen tai fyysisen väkivallan näkemistä. Kyselyyn vastanneet yhdeksäsluokkalaiset raportoivat nähneensä jonkin verran kuudesluokkalaisia enemmän äitiinsä kohdistettua väkivaltaa. Vakavan väkivallan kohdalla erot äitiin tai isään kohdistuvan väkivallan kohdalla eivät olleet suuria. Tytöt raportoivat väkivallan todistamisesta enemmän kuin pojat. Kuluneen vuoden aikana lähes puolet yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ilmoitti nähneensä väkivaltaa kotonaan ja nähdystä väkivallasta noin puolet oli henkistä väkivaltaa. Kuudesluokkalaisista pojista noin neljännes ja tytöistä noin kolmannes ilmoitti nähneensä kotonaan väkivaltaa. Omiin sisaruksiin kohdistuvasta väkivallasta

raportoitiin enemmän. (Ellonen & Sariola 2008, 69–71.) Lisäksi kotona todistettua väkivaltaa on kartoitettu aikaisemmin vuosina 2002–2003 Helsingissä toteutetun ”Mare Balticum” -kyselyn avulla, joka oli osa laajempaa kansainvälistä nuorisoväkivaltatutkimusta. Kysely kohdennettiin perusopetuksen yhdeksännen luokan oppilaisiin, joista suurin osa oli 15-vuotiaita. Vastaaajista 5,6 % oli nähnyt vanhempiensa välisen väkivaltatilanteen. (Kivivuori 2007; 48, 51.)

Väkivaltaa todistaneet lapset ja nuoret ovat usein joutuneet myös itse fyysisen ja henkisen kaltoinkohtelun uhreiksi. Tutkimukset osoittavat, että lapsen altistuminen väkivallalle on vakava kehityksellinen riskitekijä. Väkivaltaisessa ympäristössä eläminen vaikuttaa myös perheen aikuisten kykyyn toimia vanhempina, sillä vanhemmuuteen liittyvät ongelmat vaikuttavat negatiivisesti lapsen kehitykseen. (Oranen 2004, 134–135.) Aiempi kansainvälinen tutkimus osoittaa, että Yhdysvalloissa viranomaisten tietoon tulleita vanhempien välisiä vahvistettuja perheväkivaltatilanteita oli todistanut 81 % lapsista (Gilbert ym. 2009). Kaliforniassa turvakodissa äitiensä kanssa asuville lapsille tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että väkivaltaisessa perheessä eläminen lisää lapsen psyykkistä kuormittumista, mikä ilmenee muun muassa masennuksena tai pahanolontunteen purkautumisena. Lapsen käyttäytymisongelmat ovat suorassa yhteydessä kotona todistetun perheväkivallan määrään. (O’Keefe 1994.)

Luvussa käsitellyt tutkimukset osoittavat, että kotona todistettu väkivalta kohdistuu toisen vanhemman lisäksi myös omiin sisaruksiin. Tutkimuksista käy lisäksi ilmi, ettei väkivallan tarvitse kohdistua suoraan nuoreen ollakseen tämän kehitykselle haitallista ja traumaattista. Tässä tutkimuksessa kotona todistetun väkivallan määrää ja tapahtumisen todennäköisyyttä kartoitetaan laajemmin erilaisten riskitekijöiden avulla, joilla on yhteys

nuoren terveyteen ja taustatietoihin, perherakenteeseen, päihdetaustaan ja aikaisempiin kokemuksiin fyysisestä väkivallasta.

Aineisto ja menetelmät

Artikkelin aineistona on käytetty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttamaa Kouluterveyskyselyä 2019, joka toteutettiin kokonaistutkimuksena, itsenäisesti täytettävänä paperi- tai verkkokyselynä koulupäivän aikana opettajan ohjeistuksella. Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyyn lisättiin kysymyksiä nuorten kokemasta väkivallasta. Kysymysten kehittämisessä huomioitiin Suomessa vuosina 2008 ja 2013 kerättyjen lapsiuhritutkimusten kokemukset (Fagerlund ym. 2014), aikaisemmat Kouluterveyskyselyn aiheita käsittelevät kysymykset sekä kansainväliset suositukset ja mittarit. Tutkimuskysymykset suunnattiin kotona asuville 8. ja 9. vuosiluokan oppilaille, joista kyselyyn vastasi 80 049 henkilöä.

Kouluterveyskyselyn toteutuksen on arvioinut Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuseettinen työryhmä. Kouluterveyskyselystä ei voi tunnistaa yksittäisiä oppilaita tai tiettyä luokkaa, mutta aineistosta tiedetään, mistä oppilaitoksesta vastaus on saatu kyselyyn. Verkkolomakkeen kautta täytetyistä kyselyistä hyväksytään vain ne, joiden täyttämisen jälkeen on painettu Lähetä-painiketta. Paperikyselyistä sen sijaan hyväksytään kaikki. (Ikonen & Helakorpi 2019.)

Analyysimenetelmänä käytettiin logistista regressioanalyysia, jonka avulla tutkitaan selläntä muuttujien yhteyttä 8. ja 9. vuosiluokan oppilaiden kokemaan henkiseen väkivaltaan, laiminlyöntiin ja väkivallan näkemiseen. Lisäksi analyyseissa tarkastellaan kuvailevin menetelmin, kuinka paljon kotona asuvat nuoret kokevat vanhempien tekemää henkistä väkivaltaa ja laiminlyöntiä sekä kuinka paljon nuoret todistavat kotona tapahtuvaa

toiseen perheenjäsenen kohdistuvaa väkivaltaa. Kuvailevien menetelmien yhteydessä ei käytetä tilastollisia testejä, koska kyseessä on kokonaisaineisto. Aineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics 25.0-ohjelmalla.

Selittävät muuttujat on kategorisoitu nuorten taustatietoihin, perherakenteeseen, päihdetaustaan ja koettuun väkivaltaan sekä kiusaamistaustaan. Taustatietoihin kuuluvat sukupuoli, pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma ja ulkomaalaistausta. Perherakenne selventää, kenen kanssa vastaaja asuu. Päihdetaustassa kysytään vanhempien liiallisesta alkoholin käytöstä sekä nuoren alkoholin ja huumeiden käytöstä. Koettu väkivalta ja kiusaamistausta selventää vastaajan aiempia fyysisen väkivallan kokemuksia ja sitä, onko vastaaja toiminut kiusaajana. Aineiston vastaajat on kuvattu näiden tekijöiden mukaan taulukossa 1.

Nuoriin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa kysyttiin kysymyksellä ”Onko vanhempasi tehnyt sinulle seuraavia asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”, jossa tiedusteltiin henkisen väkivallan muotoa: ”Kieltäytynyt puhumasta sinulle pitkän aikaa”, ”Loukannut sanallisesti, esimerkiksi haukkunut sinua”, ”Nöyryyttänyt tai nolannut sinua”, ”Uhannut hylätä tai jättää sinut yksin”, ”Heittänyt, lyönyt tai potkinut esineitä (esim. paiskonut ovia)”, ”Lukinnut sinut johonkin paikkaan” ja ”Uhannut sinua väkivallalla”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei”, ”1–2 kertaa”, ”3 kertaa tai useammin” ja ”On tehnyt, mutta en muista montako kertaa”. ”Ei” säilyi ennallaan ja muut vaihtoehdot yhdistettiin luokaksi ”Kyllä”. Henkisen väkivallan tekijää kysyttiin kysymyksellä ”Kuka on tehnyt sinulle edellisessä kysymyksessä kuvattuja asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”, jossa vaihtoehtoina olivat ”Äiti tai äitipuoli”, ”Isä tai isäpuoli”, ”Sijaisperheen äiti”, ”Sijaisperheen isä”, ”Perhekodin tai lastensuojelulaitoksen ohjaaja tai hoitaja” ja ”Muu vanhempi tai huoltaja”. Henkistä vä-

kivaltaa kuvaavasta muuttujasta ja vastausvaihtoehtoista ”Äiti tai äitipuoli” sekä ”Isä ja isäpuoli” muodostettiin kaksiluokkainen äidin ja isän tekemää väkivaltaa kuvaava muuttuja, joka sai arvot ”Ei” ja ”Kyllä” sen mukaan, onko nuori kokenut vähintään toisen vanhemman tekemää väkivaltaa. Henkistä väkivaltaa ja sen tekijää kuvaava muuttuja oli ensimmäinen selitettävä muuttuja.

Muuttujat

Nuoriin kohdistuvaa laiminlyöntiä kysyttiin kysymyksellä ”Onko vanhempasi jättänyt sinut pitkäksi aikaa ilman ruokaa tai juomista, puhtaita vaatteita tai puhdasta, lämmintä paikkaa asua?”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei koskaan”, ”Kerran tai kaksi elämäni aikana” ja ”Useasti elämäni aikana”. ”Ei” säilyi ennallaan ja muut vaihtoehdot yhdistettiin luokaksi ”Kyllä”. Laiminlyöntiä kuvaava muuttuja oli toinen selitettävä muuttuja.

Nuorten todistamaa perheen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa kysyttiin kahdella kysymyksellä. Henkisen väkivallan todistamista kysyttiin kysymyksellä ”Entä oletko itse nähnyt tai kuullut, että joku perheestäsi on tehnyt toiselle perheenjäsenellesi seuraavia asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?” jossa tiedusteltiin henkisen väkivallan muotoa: ”Kieltäytynyt puhumasta hänelle pitkän aikaa”, ”Loukannut sanallisesti, esimerkiksi haukkunut häntä”, ”Nöyryyttänyt tai nolannut häntä”, ”Uhannut hylätä tai jättää hänet yksin”, ”Heittänyt, lyönyt tai potkinut esineitä (esim. paiskonut ovia)”, ”Lukinnut hänet johonkin paikkaan” ja ”Uhannut häntä väkivallalla”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Kyllä” ja ”En”, jotka koodattiin uudelleen toisinpäin: ”En” ja ”Kyllä”. Fyysisen väkivallan todistamista kysyttiin kysymyksellä ”Entä oletko itse nähnyt tai kuullut, että joku perheestäsi on tehnyt toiselle perheenjäsenellesi seuraavia asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”, jossa tiedusteltiin fyysisen väkivallan muotoa: ”Tarttunut

Taulukko 1. Vastaajat selittävien muuttujien mukaan.

Kaikki vastaajat	%	(n)
Kaikki	100	(80049)
Taustatiedot		
Sukupuoli		
Poika	47,9	(38242)
Tyttö	52,1	(41670)
Nuorella on jokin pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma		
Kyllä	20,8	(16486)
Ei	79,2	(62716)
Tausta syntymämaan mukaan		
Suomalaistaustainen	94,9	(75036)
Ulkomaalaistaustainen	5,1	(4014)
Perherakenne		
Ydinperhe	71,8	(57494)
Uusperhe	20,5	(16434)
Yksinhuoltajaperhe	7,6	(6121)
Päihdetausta		
Nuoren mielestä vanhempi käyttää liikaa alkoholia		
Kyllä	10,5	(8117)
Ei	89,5	(69438)
Nuori käyttää alkoholia		
Kyllä	38,1	(29805)
Ei	60,5	(48446)
Nuori on kokeillut huumeita		
Kyllä	14,5	(11349)
Ei	85,5	(66991)
Koettu väkivalta ja kiusaaminen		
Nuori on kokenut fyysistä väkivaltaa		
Kyllä	9,9	(7785)
Ei	90,1	(70827)
Nuori on toiminut kiusaajana		
Kyllä	16,3	(12950)
Ei	83,7	(66502)

niin, että häneen sattui”, ”Töninyt tai ravistellut häntä vihaisesti”, ”Tukistanut häntä”, ”Läimäyttänyt häntä”, ”Lyönyt häntä nyrkillä tai esineellä”, ”Potkaissut häntä” ja ”Satuttanut häntä muuten fyysisesti”. Vastausvaihtoehdoina olivat ”Kyllä” ja ”En”, jotka koodattiin uudel-

leen toisinpäin: ”En” ja ”Kyllä”. Henkisen ja fyysisen väkivallan todistamisesta tehtiin summamuuttuja, joka luokiteltiin uudelleen: ”En ole nähnyt” ja ”Kyllä”. Tästä muuttujasta tuli kolmas selitettävä muuttuja. Henkisen väkivallan, laiminlyönnin ja väkivallan todistamisen

muuttujista tehtiin myös summamuuttuja, jota tarkastellaan viimeisessä logistisen regressioanalyysin taulukossa alempana.

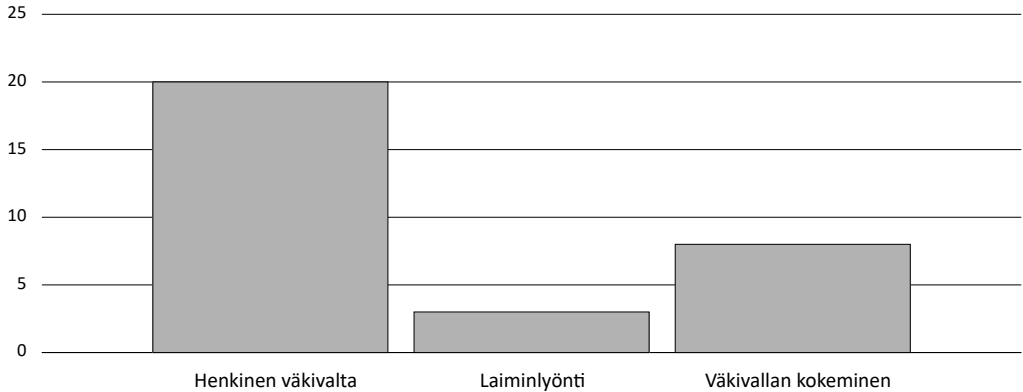
Muuttujat, joita tarkasteltiin henkiselle kaltoinkohtelulle altistumisen riskitekijöinä, olivat sukupuoli, nuoren pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma, syntymämaa, nuoren perherakenne, vanhemman liiallinen alkoholin käyttö, nuoren alkoholin käyttö, nuoren huumeiden käyttö, nuoren fyysisen väkivallan kokemukset sekä nuoren kiusaajana toimiminen. Näitä muuttujia käytettiin vain kuvailevissa tuloksissa.

Sukupuolta kysyttiin kysymyksellä ”Mikä on virallinen sukupuolesi?” ja vastausvaihtoehtoina olivat ”Poika” ja ”Tyttö”. Mahdollista pitkäaikaissairautta tai terveysongelmaa tiedusteltiin kysymyksellä ”Onko sinulla jokin lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma?”, jossa vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei” ja ”Kyllä”. Nuoren taustaa syntymämaahan mukaan kysyttiin kysymyksellä ”Missä maassa sinä ja vanhempasi olette syntyneet?”, jonka alakohtina olivat ”Suomi” ja 13 muuta vaihtoehtoa. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Sinä”, ”Äiti” ja ”Isä”. Tästä kysymyksestä oli aineistossa valmiiksi muodostettu kaksiluokkainen muuttuja, jonka arvoina olivat ”Suomalaistaustainen” ja ”Ulkomaalaistaustainen”. Muuttuja säilyi ennallaan.

Nuoren asumisjärjestelyjä kysyttiin kysymyksellä ”Missä asut? Valitse vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa tilannettasi”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Vanhempien kanssa yhteisessä kodissa”, ”Asun suunnilleen yhtä paljon kummankin vanhempani kanssa esimerkiksi vuoroviikoin, he eivät asu yhdessä”, ”Asun pääasiassa toisen vanhempani kanssa ja olen toisen vanhempani luona silloin tällöin, esimerkiksi viikonloppuina”, ”Yhden vanhempani kanssa”, ”Isovanhempien tai muiden sukulaisten kanssa ilman vanhempiani”, ”Sijaisperheessä”, ”Lastenkodissa, nuorisokodissa tai koulukodissa”, ”Ammatillisessa perhekodeissa”, ”Asuntolassa”

ja ”Muulla tavoin”. Asumisjärjestelyjä kuvaavasta muuttujasta muodostettiin perherakennetta kuvaava muuttuja säilyttämällä vaihtoehdot ”Vanhempieni kanssa yhteisessä kodissa”, ”Asun suunnilleen yhtä paljon kummankin vanhempani kanssa esimerkiksi vuoroviikoin, he eivät asu yhdessä” ja ”Asun pääasiassa toisen vanhempani kanssa ja olen toisen vanhempani luona silloin tällöin, esimerkiksi viikonloppuina”. Artikkelissa tarkastellaan nuorten kokemaa henkistä kaltoinkohtelua, kun nuoret asuvat vähintään toisen vanhemman kanssa samassa kodissa, joten tästä syystä muut vastausvaihtoehdot poistettiin aineistosta.

Nuorilta kysyttiin vanhempien alkoholin käytöstä kysymyksellä ”Käyttääkö joku vanhemmistasi mielestäsi liikaa alkoholia?”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei” ja ”Kyllä”. Tätä muuttujaa käytettiin analyysissa sellaisenaan. Nuoren alkoholin käyttöä kysyttiin kysymyksellä ”Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia, esimerkiksi puoli tölkkiä olutta tai enemmän”, jonka vastausvaihtoehtoina olivat ”Kerran viikossa tai useammin”, ”Pari kertaa kuukaudessa”, ”Noin kerran kuukaudessa”, ”Harvemmin” ja ”En käytä alkoholijuomia”. Vastausvaihtoehto ”En käytä alkoholijuomia” säilyi ennallaan ja muista vaihtoehdoista yhdistettiin luokka ”Käyttää alkoholijuomia”. Nuoren huumausaineiden käyttöä kysyttiin kysymyksellä ”Oletko koskaan kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita?”, jossa tiedusteltiin eri huumausaineita ja muita päihteitä kuin alkoholia: ”Marihuanaa tai hasista (kannabista)”, ”Haistellut jotain huumaavaa ainetta (liimaa, butaania tms.) päihtyäksesi”, ”Lääkkeitä (rauhottavia, uni- tai särkylääkkeitä) tai alkoholia ja lääkkeitä yhdessä päihtyäksesi”, ”Ekstaasia, amfetamiinia, Subutexia, heroiniä, kokaiinia, LSD:tä, gammaa tai muita vastaavia huumaavia aineita” ja ”Huumaavaa ainetta, josta et tiennyt, mitä se oli”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”En koskaan”, ”Kerran”, ”2–4 kertaa” ja ”5 kertaa tai useammin”. ”En koskaan” säi-

Kuvio 2. Kotona asuvien 8. ja 9.vuosiluokan oppilaiden kokemukset henkisestä väkivallasta, laiminlyönnistä ja väkivallan näkemisestä %.

lyi yhtenä luokkana ja muista vastausvaihtoehdoista yhdistettiin luokka ”Olen kokeillut joitain huumeita”.

Nuoren fyysistä väkivallan kokemusta kysyttiin kysymyksellä ”Onko vanhempasi lyönyt, hakannut, potkinut tai fyysisesti yrittänyt satuttaa sinua jollakin tavalla?”, jonka vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei koskaan”, Kerran tai kaksi elämäni aikana” ja ”Useasti elämäni aikana”. Vastausvaihtoehto ”Ei koskaan” säilyi ennallaan ja kahdesta muusta vastausvaihtoehdosta yhdistettiin luokka ”Kyllä”. Nuoren toimimista kiusaajana tiedusteltiin kysymyksellä ”Kuinka usein sinä olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana?”, jonka vastausvaihtoehtoina olivat ”Useita kertoja viikossa”, ”Noin kerran viikossa”, ”Harvemmin” ja ”En lainkaan”. Vastausvaihtoehto ”En koskaan” koodattiin uudelleen vaihtoehdoksi ”En ole osallistunut kiusaamiseen” ja muut vastausvaihtoehdot yhdistettiin luokaksi ”Olen osallistunut kiusaamiseen”.

Tulokset

Kuvailevat tulokset

Kaikista kotona asuvista 8. ja 9. vuosiluokan vastaajista oli henkistä väkivaltaa kokenut 20 %, laiminlyödyksi oli tullut 3 % ja kotona tapahtuvaa väkivaltaa oli todistanut 8 % (Kuvio 2). Vastaajista 24 % oli kokenut vähintään yhtä henkisen kaltoinkohtelun muotoa vanhempiensa tekemänä.

Taulukossa 2 kuvataan nuorten henkisen kaltoinkohtelun kokemuksia taustamuuttujien mukaan. Tytöt ovat kokeneet poikia enemmän kaikkia henkisen kaltoinkohtelun muotoja. Nuorista, joilla on jokin pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma, lähes kolmannes on kokenut henkistä väkivaltaa. Yksinhuoltajaperheessä asuvat nuoret ovat kokeneet eniten kaikkia kaltoinkohtelun muotoja verrattaessa ydinperheessä tai uusperheessä asuviin nuoriin. Nuorista, joiden vanhemmat käyttävät liikaa alkoholia, lähes puolet on kokenut henkistä väkivaltaa vanhempiensa tekemänä. Myös nuoren alkoholin käyttö tai huumeiden kokeilu on yhteydessä koettuun henkiseen kaltoinkohteluun, sillä yli kolmannes päihkeitä kokeilleista tai käyttäneistä nuorista on

ARTIKKELIT

kokenut henkistä väkivaltaa. Koettua väkivaltaa ja kiusaamistaustaa tarkasteltaessa voidaan todeta, että aikaisempaa vanhempiansa tekemää fyysistä väkivaltaa kokeneista nuorista lähes 65 % on kokenut myös henkistä väkivaltaa

vanhempiansa toimesta. Aikaisempaa fyysistä väkivaltaa kokeneista nuorista 31,8 % on todistanut kotona tapahtuvaa väkivaltaa. Vähintään kerran kiusaajana toimineista nuorista lähes kolmannes on kokenut henkistä väkivaltaa.

Taulukko 2. Nuorten henkisen kaltoinkohtelun kokemukset taustamuuttujien mukaan % (n=19300).

	Henkinen väkivalta		Laiminlyönti		Väkivallan todistaminen	
Taustatiedot						
<i>Sukupuoli</i>						
Poika	11,8	(4495)	2,5	(974)	4,6	(1751)
Tyttö	28,2	(11768)	2,6	(1065)	10,9	(4538)
Nuorella on jokin pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma						
Kyllä	27,7	(4567)	4,1	(675)	10,5	(1737)
Ei	18,5	(11575)	2,1	(1333)	7,2	(4493)
Tausta syntymämaan mukaan						
Suomalaistaustainen	20,5	(15357)	2,2	(1650)	7,6	(5738)
Ulkomaalaistaustainen	19,7	(792)	7,7	(309)	11,2	(451)
Perherakenne						
Asuu ydinperheessä	18,2	(10465)	1,9	(1067)	7,4	(4240)
Asuu uusperheessä	24,3	(3996)	3,9	(648)	8,7	(1436)
Asuu yksinhuoltajaperheessä	29,8	(1825)	5,4	(332)	10,2	(626)
Päihdetausta						
Nuoren mielestä vanhempi käyttää liikaa alkoholia						
Kyllä	44,1	(3576)	8,6	(695)	17,8	(1146)
Ei	17,9	(12408)	1,9	(1294)	6,8	(4717)
Nuori on käyttänyt alkoholia						
Kyllä	30,1	(8961)	4,6	(1358)	10,7	(3194)
Ei	14,7	(7115)	1,3	(647)	6,2	(3018)
Nuori on kokeillut huumeita						
Kyllä	37,5	(4260)	8,5	(962)	15,3	(1739)
Ei	17,6	(11778)	1,5	(1028)	6,7	(4455)
Koettu väkivalta ja kiusaaminen						
Nuori on kokenut fyysistä väkivaltaa						
Kyllä	64,6	(5026)	13,4	(1043)	31,8	(2475)
Ei	15,7	(11136)	1,3	(939)	5,3	(3773)
Nuori on kiusannut vähintään kerran						
Kyllä	28,4	(3675)	5,9	(759)	11,9	(1537)
Ei	18,8	(12519)	1,9	(1271)	7,1	(4721)

Selittävät tulokset

Tuloksista käy ilmi, että tytöillä, vanhempien liiallisella alkoholin käytöllä ja nuoren omalla alkoholin käytöllä on yhteys henkisen väkivallan kokemuksiin. Myös nuoren fyysiset väkivallan kokemukset ovat yhteydessä henkiselle väkivallalle altistumiselle. Sen sijaan nuoren ulkomaalaistaustalla on heikompi yhteys vanhempien tekemän henkisen väkivallan kokemuksiin (Taulukko 3).

Nuoren ulkomaalaistaustalla, uusperheessä tai yhden vanhemman kanssa asumisella ja vanhemman liiallisella alkoholin käytöllä sekä aikaisemmillä fyysisen väkivallan kokemuksilla on yhteys vanhempien tekemään hoidon laiminlyöntiin. Myös nuoren alkoholin ja huumeiden käytöllä sekä nuoren kiusaajana toimimisella on yhteys vanhempien tekemään laiminlyöntiin. Sukupuolta tarkasteltaessa tuloksista käy ilmi, että pojilla on heikompi yhteys vanhempien tekemään laiminlyöntiin kuin tytöillä (Taulukko 4).

Tulokset osoittavat, että tytöillä ja niillä nuorilla, joiden vanhemmat käyttävät liikaa alkoholia, on suurempi yhteys kotona todistettuun henkiseen tai fyysiseen väkivaltaan. Myös nuoren aikaisemmat fyysisen väkivallan kokemukset ovat merkittävässä yhteydessä perheen sisällä tapahtuvan väkivallan todistamiseen (Taulukko 5).

Viimeisessä logistisessa regressioanalyysissä (Taulukko 6) on yhdistetty kaikki henkisen väkivallan muodot, laiminlyönnin kokemukset ja henkisen sekä fyysisen väkivallan todistaminen yhdeksi henkistä kaltoinkohtelua kuvaavaksi ilmiöksi. Tulosten mukaan tytöillä ja niillä nuorilla, joiden vanhemmat käyttävät liikaa alkoholia, on merkittävä yhteys koettuun henkiseen kaltoinkohteluun. Myös nuoren oma alkoholin ja huumeiden käyttö sekä kiusaajana vähintään kerran toimiminen ovat yhteydessä henkisen kaltoinkohtelun kokemuksiin. Vanhemman nuoreen kohdistamat aikaisemmat fyysisen väkivallan kokemukset

Taulukko 3. Logistinen regressioanalyysi henkisen väkivallan riskitekijöistä, OR (95 % luottamusväli).

Selittävät muuttajat	B	OR	95 % luottamusväli
Taustatiedot			
Sukupuoli (poika)	1,13	3,08	2,95–3,23
Pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma (ei)	0,32	1,37	1,31–1,44
Ulkomaalaistausta (ei)	-0,33	0,72	0,65–0,79
Asumistilanne			
Molempien vanhempien kanssa (vertailuluokka)			
Uusperheessä	0,19	1,21	1,16–1,27
Yhden vanhemman kanssa	0,22	1,25	1,16–1,34
Päihdetausta			
Vanhemman alkoholin liikkäyttö (ei)	0,86	2,36	2,23–2,50
Nuoren alkoholin käyttö (ei)	0,62	1,87	1,79–1,95
Nuoren huumeiden käyttö (ei)	0,46	1,59	1,50–1,68
Koettu väkivalta ja kiusaaminen			
Fyysisen väkivallan kokeminen (ei)	2,05	7,73	7,30–8,19
Kiusaajana toimiminen (ei)	0,49	1,64	1,55–1,73

Vertailuluokat mainitaan sulkeissa.

ARTIKKELIT

Taulukko 4. Logistinen regressioanalyysi vanhempien laiminlyönnin riskitekijöistä, OR (95 % luottamusväli).

Selittävät muuttajat	B	OR	95 % luottamusväli
Taustatiedot			
Sukupuoli (poika)	-0,17	0,84	0,76–0,94
Pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma (ei)	0,26	1,3	1,17–1,45
Ulkomaaistausta (ei)	0,91	2,48	2,12–2,91
Asumistilanne			
Molempien vanhempien kanssa (vertailuluokka)			
Uusperheessä	0,56	1,76	1,57–1,97
Yhden vanhemman kanssa	0,63	1,87	1,61–2,16
Päihdetausta			
Vanhemman alkoholin liikkäyttö (ei)	1,00	2,71	2,42–3,03
Nuoren alkoholin käyttö (ei)	0,45	1,56	1,39–1,76
Nuoren huumeiden käyttö (ei)	0,89	2,43	2,17–2,72
Koettu väkivalta ja kiusaaminen			
Fyysisen väkivallan kokeminen (ei)	1,81	6,09	5,48–6,78
Kiusaajana toimiminen (ei)	0,52	1,68	1,50–1,88

Taulukko 5. Logistinen regressioanalyysi perheen sisäiseen väkivallan todistamiseen liittyvistä riskitekijöistä, OR (95 % luottamusväli).

Selittävät muuttajat	B	OR	95 % luottamusväli
Taustatiedot			
Sukupuoli (poika)	0,91	2,49	2,33–2,65
Pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma (ei)	0,15	1,16	1,08–1,23
Ulkomaaistausta (ei)	0,13	1,14	1,01–1,29
Perherakenne			
Asuu ydinperheessä (vertailuluokka)			
Asuu uusperheessä	0,00	1,00	0,94–1,08
Asuu yksinhuoltajaperheessä	-0,13	0,88	0,79–0,97
Päihdetausta			
Vanhemman alkoholin liikkäyttö (ei)	0,16	1,81	1,68–1,95
Nuoren alkoholin käyttö (ei)	0,16	1,17	1,10–1,24
Nuoren huumeiden käyttö (ei)	0,37	1,45	1,34–1,56
Koettu väkivalta ja kiusaaminen			
Fyysisen väkivallan kokeminen (ei)	1,79	5,99	5,62–6,39
Kiusaajana toimiminen (ei)	0,44	1,55	1,44–1,67

Taulukko 6. Henkinen väkivalta, laiminlyönti ja väkivallan todistaminen yhdistettynä henkisen kaltoinkohtelun ilmiönä, OR (95 % luottamusväli).

Selittävät muuttujat	B	OR	95 % luottamusväli
Taustatiedot			
Sukupuoli (poika)	1,05	2,85	2,73–2,97
Pitkäaikainen sairaus tai terveydellinen ongelma (ei)	0,31	1,36	1,30–1,42
Ulkomaalaistausta (ei)	-0,13	0,88	0,80–0,97
Asumistilanne			
Molempien vanhempien kanssa (vertailuluokka)			
Uusperheessä	0,18	1,19	1,14–1,25
Yhden vanhemman kanssa	0,22	1,24	1,16–1,33
Päihdetausta			
Vanhemman alkoholin liikkakäyttö (ei)	0,90	2,46	2,32–2,60
Nuoren alkoholin käyttö (ei)	0,54	1,71	1,64–1,79
Nuoren huumeiden käyttö (ei)	0,55	1,74	1,65–1,83
Koettu väkivalta ja kiusaaminen			
Fyysisen väkivallan kokeminen (ei)	2,18	8,86	8,35–9,41
Kiusaajana toimiminen (ei)	0,54	1,71	1,63–1,81

ovat selkeässä yhteydessä kaikkiin kolmeen henkisen kaltoinkohtelun muotoon.

Useat riskitekijät altistavat nuoret kotona tapahtuvalle kaltoinkohtelulle

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin, kuinka paljon 8.- ja 9.-luokkalaiset nuoret kokevat henkistä kaltoinkohtelua vanhempiensa toimesta ja millaiset riskitekijät ovat yhteydessä nuoren kotona kokemaan henkiseen kaltoinkohteluun. Tulokset osoittivat, että Kouluterveyskyselyyn vastanneista kotona asuvista nuorista 24 % oli kokenut vähintään yhtä henkisen kaltoinkohtelun muotoa. Vastaaajista 20 % oli kokenut henkistä väkivaltaa vanhempiensa toimesta, 3 % oli tullut laiminlyödyksi ja 8 % oli todistanut kotona tapahtuvaa väkivaltaa. Tyttöillä on poikia suurempi yhteys koettuun henkiseen väkivaltaan. Myös vanhemman liiallisella alkoholin käytöllä, nuoren aikaisemmillä fyysisen väkivallan kokemuksilla ja nuoren omalla alkoholin käytöllä on

yhteys koettuun henkiseen väkivaltaan. Laiminlyöntiin yhteydessä olevia taustatekijöitä ovat nuoren ulkomaalaistausta, uusperheessä tai yhden vanhemman kanssa asuminen, vanhemman liiallinen alkoholin käyttö, nuoren huumeiden käyttö sekä aikaisemmat fyysisen väkivallan kokemukset. Tyttöillä ja niillä nuorilla, joiden vanhemmat käyttävät liikaa alkoholia sekä aikaisemmillä fyysisen väkivallan kokemuksilla on suurempi yhteys omassa kodissa todistettuun väkivaltaan. Kouluterveyskyselyn aineisto on kokonaistutkimus, joten tutkimuksen tuloksia voidaan pitää varsin luotettavina. Toki on tärkeää huomioida, että kyseessä on poikkileikkausaineisto, eli varsinaisia syy-seuraussuhteita ei pystytty tässä selvittämään.

Nuorten kokema henkisen väkivallan yleisyys on yhtäläisessä linjassa aikaisemman kirjallisuuden (Keisala ym. 2016) kanssa, jonka mukaan väkivallan muodot ovat siirtyneet fyysisestä pahoinpitelystä henkisen väkivallan muotoihin. Myös tulokset sukupuolieroista

ovat aikaisemman tutkimuksen mukaisia, sillä aikaisemmat tutkimukset (Ellonen & Sariola 2008; Kivivuori 2007) osoittavat, että tytöt raportoivat kotona nähdystä väkivallasta enemmän kuin pojat. Kuten aiemmin on tunnistettukin, tyttöjen vahvempi yhteys kotona todistettuun väkivaltaan voi johtua siitä, että pojat eivät välttämättä raportoineet kyselyssä omista kokemuksistaan yhtä herkästi, jolloin erot tyttöjen ja poikien välillä eivät välttämättä ole totuudenmukaisia.

Kouluterveyskyselyn vastauksia tuleekin tarkastella siitä näkökulmasta, kartoittaako kysely kattavasti henkisen kaltoinkohtelun ilmiötä ja ovatko vastaajat ymmärtäneet kysymykset tavoitteiden mukaisesti. Kyselylomakkeessa on kysytty jokaista tutkimuksen kannalta tärkeän henkisen kaltoinkohtelun muotoa: henkistä väkivaltaa ja koettua laiminlyöntiä sekä väkivallan todistamista. Henkisen väkivallan eri muotoja on lueteltu vastausvaihtoehtoisissa seitsemän, mutta kysymyksen kannalta olisi ollut tärkeää, että vastaajalle olisi jätetty myös avovastaus-vaihtoehto valmiiksi annettujen vaihtoehtojen päätteeksi. Vaikka vastaaja vastaisi kieltävästi eri henkisen väkivallan muotoja tiedusteleviin vaihtoehtoihin, se ei silti poissulje sitä, etteikö vastaaja olisi kokenut henkistä väkivaltaa jossain muussa muodossa kuin mitä kyselyssä on mainittu. Avovastaus-kenttä ja tekijää koskeva jatkokysymys olisivat olleet tarpeellisia myös väkivallan todistamista koskevien kysymysten kohdalla, sillä kysymyksistä ei käy ilmi, kuka perheenjäsen tekee fyysisistä tai henkistä väkivaltaa toiselle perheenjäsenelle. Lisäksi laiminlyöntiä tiedustelevalle kysymyksen olisi ollut tarpeellista olla laajempi, sillä kyselyssä vastaajalta tiedusteltiin vain fyysisen laiminlyönnin kokemusta. Kyselyssä ei käy ilmi, millaista nuoren kokema laiminlyönti on ollut tai kuka laiminlyöntiä on tehnyt. Kuten tässä tutkimuksessa käsitellyt aikaisemmat tutkimukset osoittavat, hoidon laiminlyönti

voi fyysisen laiminlyönnin lisäksi olla myös henkistä laiminlyöntiä, joten molemmat laiminlyönnin ulottuvuudet tulisi huomioida tarkasti mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan saamiseksi. Henkisen kaltoinkohtelun ilmiötä tuleekin jatkossa tutkia lisää, jotta jatkokäytöksestä saadun uuden informaation avulla henkiseen kaltoinkohteluun puuttumiseen olisi mahdollista kehittää tehokkaampia menetelmiä ja apua voitaisiin kohdentaa tarkemmin sitä tarvitseville.

Kuten aikaisemmin todettiin, lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa on tutkittu vähemmän kuin fyysisen väkivallan esiintyvyyttä. Tämän tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat, että Kouluterveyskyselyyn vastanneista henkilöistä joka neljäs on kokenut vähintään yhtä henkisen kaltoinkohtelun muotoa. Aikaisemmat tutkimukset (esim. Nyqvist 2001) ovat pyrkineet selittämään perheiden sisäistä henkisen ja fyysisen väkivallan tapahtumista erilaisten väkivaltateorioiden myötä ja näillä teorioilla on suhteellisen pätevä alusta selittää perheiden sisäistä väkivaltaa edelleen, kun ulkoiset paineet lisääntyvät entisestään ja yksilöllisyys sekä eräänlainen ”yksin selviämisen” toimintamalli on vahva. Vanhempien nuoreen kohdistama henkinen kaltoinkohtelu ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että vanhemmat haluaisivat tavoitteellisesti sattuuta lastaan. Taipumusta perheen sisäiseen väkivaltaiseen käyttäytymiseen saattaa lisätä ulkoisten paineiden lisäksi muuttuneet ja erilaiset, ydinperheestä poikkeavat, perherakenteet. Aikaisempi tutkimus hoidon laiminlyönnistä (esim. Söderholm 2004) osoitti, että syyt vanhempien tekemälle väkivallalle voivat olla ulkoisia, eivätkä ne silloin ole suorassa yhteydessä siihen, mikä lapsen rooli tilanteessa on. Tätä näkökulmaa voi syventää erityisesti yksinhuoltajaperheiden kohdalla, kun nuoren hoiva ja turvallisen kasvun takaaminen jää yhden vanhemman vastuulle. Tällais-

sa tapauksissa vanhemman kokema stressi saattaa altistaa vanhemman turvautumaan kasvatustieteissaan henkisen kaltoinkohtelun keinoihin, joiden haitallista vaikutusta nuoren kehitykseen ei huomioida.

WHO:n raportissa (Krug ym. 2005) korostetaan, että kulttuurieroilla on vaikutusta siihen, millainen toiminta mielletään laiminlyönniksi. Kulttuurierot korostuivat myös tämän tutkimuksen tuloksissa, sillä nuoren ulkomaalaistaustalla on merkittävä yhteys koettuun laiminlyöntiin. Eri kulttuureissa on toisistaan poikkeavia käsityksiä kasvatustieteellisistä metodeista ja siitä, millainen toiminta ylipäätään mielletään lapsen kohdistuvaksi laiminlyönniksi. Erot tiukkojen kasvatustieteellisten ja laiminlyönnin sekä henkisen kaltoinkohtelun välillä voidaan nähdä veiteen piirrettyinä viivoina, joissa erottelun tekee tilanteiden tulkitsija omien käsitysten ja mielipiteiden pohjalta. Kasvatustieteellisten ja henkisen kaltoinkohtelun erottelua hankaloittaa myös aiemmasta kansainvälisestä kirjallisuudesta (Krug ym. 2005) saatu tieto, jonka mukaan huutaminen on ominaista monille vanhemmille useissa eri maissa. Lapselle tai nuorelle huutamista aiheellisessa tilanteessa ei nähdä erityisen vahingollisena, mutta missä menee raja vanhempien pitämien tiukan kurin ja henkisen kaltoinkohtelun välillä ja kuinka monta kertaa huutamista pitää käyttää keinona ennen kuin se luokitellaan eräänlaisesta kasvatustieteestä henkisen väkivallan muodoksi? Kysymykset osoittavat, miten haastavaa kaltoinkohtelua on tulkita ja määritellä yhteensopivaksi muiden käsitysten kanssa niin kotimaisessa kuin kansainvälisessäkin kirjallisuudessa.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että nuoren aikaisemmillä fyysisen väkivallan kokemuksilla ja vanhempien liiallisella alkoholin käytöllä on merkittävin yhteys koettuun henkiseen kaltoinkohteluun. Eri väkivallan muotojen kasautuminen on havaittu

aiemmissakin tutkimuksissa (esim. Oranen 2004). Myös vanhempien alkoholin liiallisen käytön vaikutus nuoren fyysisen väkivallan kokemukseen on tunnistettu, sillä aikaisempien tutkimusten (THL 2019; Ellonen 2007; Söderholm 2004) mukaan lapsen tai nuoren altistaminen päihteille on henkistä kaltoinkohtelua, jonka seurauksena vanhempien ja lapsen yhteiselämän ristiriitaisuudet saattavat johtaa fyysiseen laiminlyöntiin. Ongelmilla on tapana kasaantua, joten voisiko olla mahdollista, että väkivallan ja alkoholin välinen yhteys johtuu huono-osaisuuden ja haasteiden kasautumisesta samoihin perheisiin? Muuttuva yhteiskunta luo useita haasteita perheiden arjessa pärjäämiseen, joten jos perheen sisäisiä ongelmia on ollut jo entuudestaan, niiden kasautuminen alkoholin liiallisella käytöllä ja väkivallan lisääntymisellä ei tästä näkökulmasta huomioituna ole lainkaan yllättävää.

Tämä tutkimus on osoittanut, kuinka haastava tutkimusilmiö henkinen kaltoinkohtelu kokonaisuudessaan on. Henkisen kaltoinkohtelun eri muotoja selittävät osin eri tekijät, joten tarve lisätutkimukselle on aiheellinen. Nuoret kokevat edelleen varsin paljon henkistä kaltoinkohtelua vanhempiensa toimesta ja henkisen kaltoinkohtelun esiintyvyyttä on haastavaa tunnistaa sen näkyvämmyyden vuoksi. Henkistä kaltoinkohtelua kuvaavien ilmiöiden välistä dynamiikkaa pitkäjänteisaineistolla tulisikin jatkossa tutkia lisää, jotta ilmiöstä saataisiin lisää tietoa ja puuttumisen menetelmiä olisi mahdollista kehittää paremmin tarvetta vastaaviksi.

Lähteet

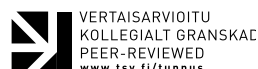
Ellonen, Noora (2007) Lapsiin kohdistuva väkivalta kyselytutkimuksissa. Teoksessa Noora Ellonen, Janne Kivivuori & Juha Käähäinen (toim.) *Lapset ja nuoret väkivallan uhreina*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu, tiedotteita 64. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, tutkimustiedonantoja 80.

- Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2008) Väkivallan näkeminen perheessä. Teoksessa Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola (toim.) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, raportteja 71. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, tutkimustiedonantoja 87.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulu, raportteja 110. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86726/Raportteja_110_lapsiuhritutkimus_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu: 5.2.2020.)
- Forsberg, Hannele (2004) Havaita, nimitä, uudelleen määrittää, vaieta. Lapsia koskevan kotiväkivallan kategorisoinnista. Teoksessa Ulla Aatsinki & Johanna Valenius (toim.) *Ruumiita ja mustelmia: näkökulmia väkivallan historiaan*. Nokia: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Gilbert, Ruth & Widom, Cathy Spatz & Browne, Kevin & Fergusson, David & Webb, Elspeth & Janson, Staffan (2009) Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet* 373:9657, 68–81. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61706-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61706-7) (Viitattu: 22.1.2020.)
- Ikonen, Riikka & Helakorpi, Satu (2019) *Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019*. Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281> (Viitattu: 28.3.2020.)
- Inkilä, Jaana (2015) *Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen ja varhaisen puuttumisen moniammatillista yhteistyötä kuvaileva malli*. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9981-4> (Viitattu: 14.3.2020.)
- Keisala, Satu, Matikka, Johanna, Tahkola, Saija, Muukkonen, Tiina & Sellergren, Hanna (2016) *Väkivalta ja laiminlyönti kasvatuksessa*. Tunnista, puutu & auta. Ensi- ja turvakotien liitto. <https://virtuaalikirja.fi/ensijaturvakotienliitto/kirjat/vakivalta-ja-laiminlyonti-tunnista-ja-puutu/luku1-1/#2> (Viitattu: 11.11.2019.)
- Keiski, Pia (2018) *Perheväkivaltaa käyttäneen naisen minuus: realistinen synteesi perheväkivaltakäytännön vähentämiseen tähtävään interventioon vaikutuksista*. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0693-9> (Viitattu: 30.3.2020.)
- Kivivuori, Janne (2007) Mare Balticum -kysely Helsingissä 2002. Teoksessa Noora Ellonen & Janne Kivivuori & Juha Kääriäinen (toim.) *Lapset ja nuoret väkivallan uhreina*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu, tiedotteita 64. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, tutkimustiedonantoja 80.
- Krug, Etienne & Dahlberg, Linda L. & Mercy, James A. & Zwi, Anthony B. & Lozano, Rafael (toim.) (2005) *Väkivalta ja terveys maailmassa - WHO:n raportti*. Suomentanut Eila Salomaa. Lääkärien sosiaalinen vastuu ry & Terveyden edistämisen keskus ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf (Viitattu 29.3.2020.)
- Laajasalo, Taina & Paavilainen, Eija & Järvilehto, Vasilisa & Keiski, Pia (2019) 8.2 Henkinen väkivalta ja laiminlyönti. Teoksessa Ulla Korpilahti & Hanna Kettunen & Erika Nuotio & Satu Jokela & Vuokko Maria Nummi & Pirjo Lillsunde (toim.) *Väkivallaton lapsuus – Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, julkaisuja 27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6> (Viitattu 17.3.2020.)
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830361> (Viitattu 12.3.2020.)
- Lastensuojelulaki 2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> (Viitattu: 12.3.2020.)
- Lepistö, Sari (2010) *Nuorten kokema perheväkivalta: malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä*. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8223-6> (Viitattu: 26.3.2020.)
- Margolin, Gayla & Gordis, Elana B. & Medina, Anna Marie & Oliver, Pamella H. (2003) The Co-Occurrence of Husband-to-Wife Aggression, Family-of-Origin Aggression, and Child Abuse Potential in a Community Sample: Implications for Parenting. *Journal of Interpersonal Violence* 18 (4), 413–440. <https://doi.org/10.1177/0886260502250835> (Viitattu: 20.1.2020.)
- Nyqvist, Leo (2001) *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- O’Keefe, Maura (1994) Adjustment of children from maritally violent homes. *Families in Society* 75 (7), 403–415. <https://doi.org/10.1177/104438949407500701> (Viitattu: 31.3.2020.)
- Oranen, Mikko (2004) Lapsi ja perheväkivalta. Teok-

- sessä Annlis Söderholm & Marjatta Bardy (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2015) *Hoitosuositus – Tutkimusnäytöllä tuloksiin. Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Hoitotyön tutkimussäätiö HOTUS. <https://www.hotus.fi/wp-content/uploads/2019/03/kaltoinkohtelu-hs-lyh.pdf> (Viitattu: 24.3.2020.)
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2013) National Clinical Nursing Guideline for Identifying and Intervening in Child Maltreatment within the Family in Finland. *Child Abuse Review* 22 (3), 209–220. <https://doi.org/10.1002/car.2207> (Viitattu: 14.3.2020.)
- Räsänen, Eila & Moilanen, Irma (2004) Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Teoksessa Irma Moilanen & Fredrik Almqvist (toim.) *Lasten- ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Duodecim.
- Söderholm, Annlis (2004) Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Annlis Söderholm & Marjatta Bardy (2004) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Söderholm, Annlis & Bardy, Marjatta (2004) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019) *Lapsen kaltoinkohtelu*. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsen-kaltoinkohtelu (Viitattu 12.3.2020.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2020) Lapsiin kohdistuva väkivalta. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsiin-kohdistuva-vakivalta (Viitattu 7.3.2020.)
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 (Viitattu: 12.3.2020.)

Vanhemman korkeakoulutus ja nuoren arvioima perheen huono taloudellinen tilanne vanhemman taholta koetun fyysisen väkivallan riskitekijöinä

Henna Siitari & Riikka Ikonen

Matalalla sosioekonomisella asemalla on aiemmin todettu olevan yhteys lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan väkivaltaan, mutta sittemmin erot ovat tasaantuneet. Koulutuksen suhteen on ollut viitteitä jopa päinvastaisesta kehityksestä. Tässä artikkelissa kuvataan perheen sosioekonomisen aseman yhteyttä lasten ja nuorten kotona kokemaan fyysiseen väkivaltaan vuonna 2019. Sosioekonomista asemaa tarkastellaan taloudellisen tilanteen ja vanhempien koulutuksen sekä perherakenteen kautta. Tutkimuksen aineistona oli Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämä kouluterveyskysely vuodelta 2019. Tarkasteluun rajattiin vähintään toisen vanhemman kanssa asuvat perusopetuksen 8. ja 9. luokkien oppilaat (n=80 049). Aineisto analysoitiin logistisella regressioanalyysillä. Tulokset osoittavat, että perherakenteella ei näytä enää olevan yhteyttä lasten ja nuorten kokemaan väkivaltaan. Yksinhuoltajaperheessä tai uusperheessä eläminen ei lisää riskiä ydinperheessä elämiseen verrattuna. Lapsen tai nuoren arvioima perheen kohtalainen tai huono taloudellinen tilanne puolestaan lisää merkittävästi riskiä tulla fyysisesti vanhempansa pahoinpitelemäksi. Vanhempien korkea koulutus näyttäisi lisäävän hieman väkivallan riskiä pelkkään peruskoulutukseen verrattuna. Tulosten perusteella sosioekonominen aseman yhteys ei ole kadonnut vaan pikemminkin muuttanut muotoaan. Ilmiötä ja sen taustasyitä on tulevaisuudessa syytä tarkastella tarkemmin.

Asiasanat: lapset, nuoret, sosioekonominen asema, vanhemmat, väkivalta

Lasten ja nuorten fyysinen kaltoinkohtelu on edelleen merkittävä terveys- ja sosiaalinen ongelma korkean elintason maissa, joihin Suomikin kuuluu. Gilbertin ym. (2009) mukaan sitä on kokenut 4–16 prosenttia lapsista ja nuorista. Eurooppalaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että 5–35 prosenttia lapsista ja nuorista altistuu edelleen kotonaan vakavalle pahoinpitelylle. Korkeimmat prosentit koskevat erityisesti itäisen Euroopan maita ja alhaisimmat Pohjoismaita. (Jernbro & Janson 2017.) Vaikka kehityssuunta on ollut mallimainena toimivissa Pohjoismaissa positiivinen ja lapsiin sekä nuoriin kohdistuva väkivalta on vähentynyt, ongelmaan ja sen syihin täytyy siitä huolimatta vielä kiinnittää huomiota (Ellonen ym. 2015).

Vuodesta 1991 lähtien Suomi on sitoutunut YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joka kieltää lapsiin kohdistuvan ruumiillisen ja henkisen väkivallan, vahingoittamisen, pahoinpitelyn, laiminlyönnin, valinpitämättömän tai huonon kohtelun sekä hyväksikäytön (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991). Kaikki lapsiin kohdistuva väkivalta on ollut Suomessa laissa kiellettyä jo vuodesta 1984, eikä lain mukaan lasta saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti (Laki lapsen huollosta ja tapausoikeudesta 361/1983). Fyysistä väkivaltaa on myös kuritusväkivalta, jolla aikuinen pyrkii kipua tai epämukavan olon aiheuttaen rankaisemaan tai säätelemään lapsen käyttäytymistä (THL 2019b). Vaikka lapsen oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä hoivaa, hoitoa ja turvaa tarjoavaan tasapainoiseen elinympäristöön on pyritty turvaamaan näiden sitoumusten myötä, useat lapset ja nuoret tulevat silti edelleen kaltoinkohdeiluksi kotonaan. Nuorten rikoskäyttäytymistä ja uhrikokemuksia vuodelta 2016 käsittelevän raportin mukaan 5 % nuorista oli kokenut vanhemman tekemää kuritusväkivaltaa vii-

meisen vuoden aikana. (Näsi 2016.) Suhautuminen lapsiin kohdistuvaan fyysiseen väkivaltaan on edelleen löyhempää verrattuna aikuisiin kohdistuvaan väkivaltaan, vaikka asenteet ovatkin muuttuneet vuosien aikana huomattavasti kriittisemmäksi (Ellonen 2012, 32; Paavilainen & Åstedt-Kurki 2003; Hyvärinen 2017; Sariola 2012, 7).

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa ja sen yleisyyttä Suomessa on tutkittu lapsille ja nuorille tehdyillä kyselytutkimuksilla (Fagerlund ym. 2014; Näsi 2016) ja rekisteritutkimuksella (Humppi & Ellonen 2010, 18). Kyselytutkimuksella suoritettavia lapsiuhritutkimuksia tarvitaan, sillä rikostilastot ja muut viranomaislähteet antavat ilmiöstä puutteellisen kuvan, koska vain osa rikoksista tulee viranomaisten tietoon (Danielsson & Kääriäinen 2017, 2). 1980-luvulla tehtyihin kyselyaineistoihin perustuvat tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsiin ja nuoriin kohdistuva fyysinen väkivalta on ollut yleisempää perheissä, joiden sosioekonominen asema on heikompi (Sariola 1990, 109). Tällaisia perheitä ovat Sariolan (1990, 90) mukaan olleet yksihuoltajaperheet sekä perheet, joissa vanhemmilla on varsin matala koulutus tai pitkäaikaista työttömyyttä. Uudemmat tutkimustulokset ovat puolestaan antaneet viitteitä siitä, että nämä perheen sosioekonomiseen asemaan liittyvät erot olisivat tasaantuneet, vaikka on vahvoja merkkejä siitä, että tuloerot ovat kasvaneet Suomessa 2000-luvulla (Ellonen ym. 2015; Ellonen & Salmi 2011; Ellonen 2012, 117; Kolbe 2010, 7). Perheen sosioekonomisen aseman yhteys lasten ja nuorten kokemaan fyysiseen väkivaltaan ei ole kuitenkaan ollut näiden tutkimusten pääfokus ja siksi yhteyteen liittyviä tuloksia ei ole tarpeeksi johtopäätösten tekemiseksi.

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata perheen sosioekonomisen aseman yhteyttä lasten ja nuorten kotona kokemaan fyysiseen väkivaltaan vuonna 2019. Sosioekonomista

asemia tarkastellaan vanhempien taloudellisen tilanteen, koulutuksen ja perherakenteen kautta. Tässä yhteydessä vanhemmilla tarkoitetaan äitejä, äitipuolia, isiä ja isäpuolia. Artikkelissa tarkastellaan yksinomaan fyysistä väkivaltaa, joka tarkoittaa vanhemman tai muiden aikuisten lapseen kohdistamaa fyysistä väkivaltaa, joka vahingoittaa lapsen terveyttä tai aiheuttaa hänelle kipua. Fyysiseksi väkivallan luetaan esimerkiksi lyöminen, potkiminen ja ravistelu. Kuritusväkivaltaan lukeutuu esimerkiksi läpsiminen, töniminen, repiminen, tukistaminen, nipistäminen, läimäyttämisen ja luunappien antaminen. (THL 2019b.) Fyysisen väkivallan käsite kattaa siis tässä yhteydessä sekä lievät että vakavat väkivallan muodot.

Perheen sosioekonominen asema fyysisen väkivallan riskitekijänä

Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivaltainen käyttäytyminen on moniulotteinen ilmiö, jonka takana on useita yksilöllisiä, yhteisöllisiä, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019). Hoitotyön tutkimussäätiön (Hotus) hoitosuosituksen (Paavilainen & Flinck 2015) mukaan lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun riskitekijöiden tunnistaminen on tärkeää, jotta perheitä voidaan tarvittaessa tukea. Tutkituimpia väkivallan riskitekijöitä ovat perheen sosioekonomiseen asemaan liittyvät tekijät. Terveystieteiden tutkimuskeskus (2019a) määrittelee sosioekonomisen aseman koostuvan hyvinvoinnin aineellisista voimavaroista ja edellytyksistä, joita tarvitaan aineellisten voimavarojen hankkimiseen. Tulot, omaisuus ja asumistaso lukeutuvat tällaisiksi voimavaroiksi, joiden hankkimisen edellytyksinä ovat koulutus, ammatti ja asema työelämässä.

Perheen matala sosioekonominen asema on kansainvälisesti yhdistetty lapsiin ja nuoriin kohdistuvan fyysisen väkivallan kohonneeseen riskiin (Gilbert ym. 2009; Clément & Bouchard 2005). Perheen tulotason ja fyysisen väkivallan väliltä onkin löydetty yhteys, sillä erityisesti matala tulotaso ja perheessä koettu työttömyys on tunnistettu lapsiin kohdistuvan väkivallan riskitekijöiksi (Gilbert ym. 2009; Tajima 2002). Samaan havaintoon perheen varallisuuden ja työtilanteen vaikutuksesta viitataan myös vuonna 2005 sekä 2013 julkaistuissa WHO:n raporteissa, joista tuorempi käsittelee lasten kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyä (Krug ym. 2005; Sethi ym. 2013). Vuoden 2013 raportin mukaan vanhempien matala sosioekonominen asema lisää lapsen kaltoinkohtelun todennäköisyyttä.

Yhdysvalloissa 1970- ja 1980-luvulla kerätyt kansalliset kyselyaineistot osoittivat, että jokaiselta sosioekonomiselta tasolta on löydettävissä väkivaltaa, mutta köyhyysrajan alapuolella elävissä perheissä väkivalta on yleisempää (Gelles 1992). Myöhemmissäkin tutkimuksissa osoitettiin, että erityisesti köyhien perheiden vanhemmilla on kohonnut riski lastensa pahoinpitelyyn (O'Keefe 1996; Sprang ym. 2005; Giles-Sims & Straus & Sugarman 1995).

Ruotsissa tutkimustulokset ovat olleet yhteneväisiä yhdysvaltalais tutkimusten kanssa, vaikka yhteydet eivät ole olleet yhtä voimakkaita. Carolina Jernbro ja Staffan Janson (2017) toteuttivat Ruotsissa vuonna 2016 lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevän kyselytutkimuksen, johon vastasi yhteensä noin 4700 14–17-vuotiaasta nuorta. He kokosivat aineiston perusteella lapsiin kohdistuvan pahoinpitelyn korkean riskin ryhmiä. Sosioekonomiseen asemaan liittyen korkean riskin ryhmiksi tunnistettiin taloudellisesti epävakaiden perheiden lapset. Taloudellisesti epävakaita perheitä olevat oppilaat raportoivat huomattavasti enemmän kaikenlaista

pahoinpitelyä verrattuna taloudellisesti vakaiden perheiden lapsiin. Heillä oli huomattavasti enemmän myös vakavan pahoinpitelyn kokemuksia.

Suomessakin perheen huono sosiaalinen ja taloudellinen tilanne on tunnistettu riskitekijäksi (Paavilainen & Flinck 2013). Sariola (1990, 109) on osoittanut, että lapsia kaltoinkohdeltiin Suomessa 80-luvulla eniten perheissä, joiden sosioekonominen asema on matala. Lievää väkivaltaa tapahtui eniten työttömien perheissä ja vakavaa väkivaltaa lähes kaksi kertaa useammin työttömien kuin ammatissa toimivien perheissä. Myös vuonna 2003 lapsen kaltoinkohdeltun riskitekijöiksi tunnistettiin muiden tekijöiden ohella työttömyys ja taloudelliset ongelmat (Paavilainen & Åstedt-Kurki 2003). Vielä vuonna 2008 julkaistun tutkimuksen mukaan vanhempien työttömyys näytti olevan yhteydessä erityisesti tyttöjen kokemaan väkivaltaan (Ellonen ym. 2008, 50). Kun nuorten kokemuksia vanhempien tekemästä väkivallasta vertailtiin Suomen ja Norjan välillä vuonna 2008 kerättyjen aineistojen pohjalta, tulosten mukaan isän työttömyys näyttäisi silti edelleen kasvattavan riskiä suomalaisissa perheissä, mutta äidin työttömyydellä yhteyttä ei puolestaan ollut (Ellonen ym. 2011). Perheen taloudellisella tilanteella oli voimakas yhteys kotona koettuun väkivaltaan, sillä erilaisten väkivaltatekojen kasautuminen oli sitä todennäköisempää, mitä huonompi taloudellinen tilanne perheessä vallitsi (Ellonen ym. 2008, 50). Uudemmat tutkimustulokset ovat kuitenkin antaneet viitteitä, etteivät työttömyys tai taloudelliset huolet olisi enää merkittävästi yhteydessä lasten kotona koettuun väkivaltaan (Ellonen ym. 2015; Ellonen & Salmi 2011; Ellonen ym. 2011).

Yhdysvaltalaiset tutkimukset ovat antaneet jo pitkään viitteitä siitä, ettei äidin koulutuksella olisikaan yhteyttä lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan (Grogan-Kaylor & Otis 2007).

Vaikka vanhemman koulutustaso vertailussa kasvaisi, väkivalta lapsia kohtaan ei perheissä vähene (Giles-Sims & Straus & Sugarman 1995). Kansainvälisessä ja pohjoismaisessa tutkimuksessa vanhempien alhainen koulutustaso on siitä huolimatta edelleen tunnistettu riskitekijäksi (Gilbert ym. 2009; Jernbro & Janson 2017; Paavilainen & Flinck 2015). Vuonna 2012 julkaistu Ellosen tutkimus kuitenkin vahvistaa yhdysvaltalais tutkimusten tulosta siitä, että väkivallan yleisyys ei Suomesakaan vaihtelee enää vanhemman koulutuksen mukaan (Ellonen 2012, 117).

Vaikka väkivallan yleisyys ei näytä vaihtelevan vanhemman koulutustaustan mukaan, vanhemman käyttämät väkivallan muodot ja syyt sen käytön taustalla vaihtelevat. Vuonna 2011 0–12-vuotiaiden vanhemmille toteutetun kyselytutkimuksen mukaan suuri osa äideistä koki stressiä lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan johtaneissa ristiriitatilanteissa, mutta stressin kohde vaihteli äidin koulutustaustan mukaan. Kun pelkän peruskoulun käyneet äidit kokivat riidan aikana stressiä lapsesta, korkeakoulutettujen äitien stressin taustalla oli useammin työ. Äidit stressasivat kuitenkin yleisemmin elämäntilannetta ylipäätään, kun taas isien stressi koski pääsääntöisesti työtä. (Ellonen 2012; 94, 117.) Vuonna 2008 6. ja 9. luokkalaisille tehdyn kyselytutkimuksen mukaan eniten lievää väkivaltaa kokivat ne nuoret, joiden äidin koulutustaso oli korkea (Ellonen ym. 2008, 65).

Yhdysvalloissa 1980-luvulla kerätty kyselyaineisto osoitti, että yhden vanhemman perheissä lapsiin kohdistuva väkivalta oli yleisempää kuin kahden vanhemman perheissä, mutta selitys oli palautettavissa matlaan tulotasoon (Gelles 1992). Jernbro ja Janson (2017) ovat myös nimenneet yhdeksi riskiryhmäksi yhden vanhemman perheiden lapset, jotka raportoivat vuonna 2017 julkaisussa tutkimuksessa huomattavasti enemmän pahoinpitelyitä verrattuna molempien van-

hempien kanssa asuviin lapsiin. Tämäkin on yhteydessä taloudelliseen epävakaisuuteen, sillä se on yleisempää yhden vanhemman perheissä. (Jernbro & Janson 2017.)

Perherakenteen yhteys väkivaltakokemuksiin on huomattu myös suomalaisessa tutkimuksessa, sillä molempien vanhempien kanssa asuminen näyttäisi suojaavan lasta jossain määrin väkivaltakokemuksilta (Ellonen ym. 2008, 50). Hoitotyön tutkimussäätiön hoitosuosituksen (Paavilainen & Flinck 2015) mukaan yksinhuoltajuus on yksi lasten kaltoinkohtelun riskitekijöistä. Yksinhuoltajuuden lisäksi perheiden monimuotoisuus voi aiheuttaa haasteita, kun avioerojen määrä on lisääntynyt ja uusperheiden muodoutuminen asettanut uusia vaatimuksia. Perheen kriisitilanteet ja uusperheiden muodostaminen voikin kasvattaa lapsen kaltoinkohtelun riskiä. (Ellonen 2012, 35.)

Vanhempaan ja lapseen sekä nuoreen liittyvät fyysisen väkivallan riskitekijät

Perheeseen liittyvien tekijöiden rinnalla tietyt yksilöön, niin vanhempaan kuin lapseenkin, liittyvät tekijät voivat lisätä riskiä väkivallalle. Yksi Jernbron ja Jansonin (2017) tunnistama korkean väkivallan riskin ryhmä olivat tytöt, sillä he raportoivat pahoinpitelyitä poikia enemmän. Suomessakin tytöt ovat ilmoittaneet kyselytutkimuksessa huomattavasti poikia enemmän väkivallan kokemuksia (Ellonen ym. 2011). On kuitenkin haastavaa arvioida, kokevatko tytöt väkivaltaa poikia enemmän vai ilmoittavatko he siitä herkemmin.

Gilbert ym. (2009) ovat maininneet etniset eroavaisuudet väkivallan riskitekijäksi, mutta huomauttavat riskin olevan selitettävissä pitkälti sosiodemografisilla tekijöillä. Ruotsissa Pohjoismaiden ulkopuolella syntyneillä lapsil-

la on ollut enemmän kokemuksia pahoinpitelystä kuin Pohjoismaissa syntyneillä. Tämäkin on yhteydessä taloudelliseen epävakaisuuteen, sillä se on yleisempää maahanmuuttajataustaisilla perheillä. (Jernbro & Janson 2017.) Vanhempien ulkomaalaistaustan lievä yhteys lasten väkivaltakokemuksiin on huomattu myös suomalaisessa tutkimuksessa (Ellonen ym. 2008, 50).

Lapseen liittyvät yksilölliset tekijät, kuten fyysiset, henkiset tai kehitykselliset vammat, voivat myös asettaa lapsen väkivallan riskiin. Lapsilla, joilla on jokin vamma, on muihin ikäisiinsä verrattuna suurempi riski joutua väkivallan uhriksi. Väkivallan kohteeksi joutuneella lapsella voi olla esimerkiksi näkövamma, oppimis- ja muistivaikeuksia, mielenterveydellisiä ongelmia tai muita pitkäaikaissairauksia. (Heinonen & Ellonen 2013; Jones ym. 2012; Paavilainen & Flinck 2015; Gilbert ym. 2009.) Vanhempien kohdalla erityisesti päihdeongelmat ovat yksi tunnistetuista väkivallan riskitekijöistä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Gilbert ym. 2009; Paavilainen & Flinck 2013; Paavilainen & Flinck 2015).

Riskitekijöistä puhuttaessa on syytä muistaa, että mikään yksittäinen tekijä ei selitä väkivaltaa, vaan kyse on aina useiden tekijöiden summasta (Giles-Sims ym. 1995). Riskitekijöitä tarkastelevissa tutkimuksissa kuitenkin unohdetaan usein eri tekijöiden väliset yhteydet ja perheen tilanne kokonaisuutena, joka voi osin johtua myös tarjolla olevien aineistojen rajallisuudesta (Ellonen ym. 2015). Tarkasteltaessa perheen sosioekonomisen aseman yhteyttä väkivaltaan on tämän vuoksi syytä huomioida myös mahdollisimman monia muita tekijöitä. Näitä tekijöitä voivat olla lapsen sukupuoli, syntymämaa, vammat tai terveysongelmat sekä vanhempien alkoholin käyttö.

Aineisto ja menetelmät

Artikkelin aineistona on käytetty Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämää Kouluterveyskyselyä (2019c), jossa painotettiin lasten väkivaltakokemuksiin liittyviä kysymyksiä. Joka toinen vuosi toteutettava kouluterveyskysely tuottaa monipuolista tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saamisesta ja palvelujen tarpeiden vastaavuudesta. Kouluterveyskysely on kokonaistutkimus, eli kyselyyn ovat osallistuneet valitut ikäryhmät kokonaisuudessaan. Vuonna 2019 kyselyyn osallistuivat 4. ja 5. luokan oppilaat, 8. ja 9. luokan oppilaat, lukioiden 1. ja 2. vuoden opiskelijat sekä ammatillisten oppilaisten 1. ja 2. vuoden opiskelijat. (THL 2019c.) Tähän artikkeliin on rajattu vähintään toisen vanhemman kanssa asuvat perusopetuksen 8. ja 9. luokkien oppilaat (13–16-vuotta), joita vastasi kyselyyn yhteensä 80 049.

Kysely toteutettiin valvotusti koulupäivän aikana paperi- tai verkkokyselynä. Kyselyyn vastaaminen on kuitenkin ollut lapsille ja nuorille vapaaehtoista ja myös vanhemmille on annettu mahdollisuus alaikäisen lapsen osallistumisen kieltämiseen. Kysely on toteutettu nimettömänä, eivätkä yksittäiset oppilaat tai luokat ole tunnistettavissa aineistosta (THL 2019c.)

Muuttajat

Nuoriin kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa kysyttiin kysymyksellä ”Onko vanhempasi tehnyt sinulle seuraavia asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”: ”Tarttunut sinuun niin, että sinuun sattui”, ”Tönnönyt tai ravistellut sinua vihaisesti”, ”Tukistanut sinua”, ”Läimäyttänyt sinua”, ”Lyönyt sinua nyrkillä tai esineellä”, ”Potkaissut sinua”, ”Satuttanut sinua muuten fyysisesti”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei”, ”1–2 kertaa”, ”3 kertaa tai

useammin” ja ”On tehnyt, mutta en muista montako kertaa”. ”Ei” säilytettiin ennallaan ja muut kohdat yhdistettiin luokaksi ”Kyllä”. Väkivallan tekijää kysyttiin kysymyksellä ”Kuka on tehnyt sinulle edellisessä kysymyksessä kuvattuja asioita viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”, jossa vaihtoehtoina oli ”Äiti tai äitipuoli”, ”Isä tai isäpuoli”, ”Sijaisperheen äiti”, ”Sijaisperheen isä”, ”Perhekodin tai lastensuojelulaitoksen ohjaaja tai hoitaja” ja ”Muu vanhempi tai huoltaja”. Aiemmasta väkivaltatekoja kuvaavasta muuttujasta sekä vastausvaihtoehdoista ”Äiti tai äitipuoli” sekä ”Isä ja isäpuoli” muodostettiin kaksiluokkainen äidin ja isän tekemää väkivaltaa kuvaava muuttuja, joka sai arvot ”Ei” ja ”Kyllä” sen mukaan, onko nuori kokenut vähintään toisen vanhemman tekemää väkivaltaa. Tästä muodostui selitettävä muuttuja.

Perherakennetta kuvaava muuttuja muodostettiin nuoren asumisjärjestelyjä kuvaavasta muuttujasta, jota kysyttiin kysymyksellä ”Missä asut? Valitse vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa tilannettasi”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Vanhempien kanssa yhteisessä kodissa”, ”Asun suunnilleen yhtä paljon kummankin vanhempani kanssa esimerkiksi vuoroviikoin, he eivät asu yhdessä”, ”Asun pääasiassa toisen vanhempani kanssa ja olen toisen vanhempani luona silloin tällöin, esimerkiksi viikonloppuina”, ”Yhden vanhempani kanssa”, ”Isovanhempien tai muiden sukulaisten kanssa ilman vanhempiani”, ”Sijaisperheessä”, ”Lastenkodissa, nuorisokodissa tai koulukodissa”, ”Ammatillisessa perhekodissa”, ”Asuntolassa” ja ”Muulla tavoin”. Koska artikkelissa kuvataan vanhempien kotona tekemää väkivaltaa, aineistosta poistettiin muissa asumismuodoissa asuvat nuoret. Heidän perherakennettaan ja sen yhteyttä vanhempien tekemään fyysiseen väkivaltaan ei pystytty arvioimaan saatavilla olevilla tiedoilla.

Perheen taloudellista tilannetta kysyttiin kysymyksellä ”Millaiseksi arvioit perheesi

taloudellisen tilanteen?”, jonka vastausvaihtoehtoina olivat ”Erittäin hyväksi”, ”Melko hyväksi”, ”Kohtalaiseksi”, ”Melko huonoksi” ja ”Erittäin huonoksi”. Kaksi ensimmäistä arvoa muodostettiin yhdeksi arvoksi ”Hyvä”, ”Kohtalainen” pysyi omana muuttujana ja kaksi viimeistä muodostettiin yhdeksi arvoksi ”Huono”.

Vanhempien koulutustaustaa kysyttiin kysymyksellä ”Mikä on korkein koulutus, jonka vanhempasi ovat suorittaneet”, jossa alakohtina olivat ”Peruskoulu tai vastaava”, ”Lukio tai ammatillinen oppilaitos”, ”Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja” ja ”Yliopisto, ammatikorkeakoulu tai muu korkeakoulu”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Äiti”, ”Isä” ja ”Muu vanhempi”. Tästä kysymyksestä oli aineistossa valmiiksi muodostetut muuttujat äidin ja isän koulutustaustasta, jonka arvoina oli samat vastausvaihtoehdot. Muut arvot pysyivät samana, mutta ”Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja” yhdistettiin arvon ”Lukio tai ammatillinen oppilaitos” kanssa.

Nuoren etnistä taustaa kysyttiin kysymyksellä ”Missä maassa sinä ja vanhempasi olette syntyneet?”, jonka alakohtina olivat ”Suomi”, kaksitoista muuta maavaihtoehtoa sekä ”Jokin muu maa”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Sinä”, ”Äiti” ja ”Isä”. Tästä kysymyksestä oli aineistossa valmiiksi muodostettu kaksi-luokkainen muuttuja, jonka arvoina olivat ”Suomalaistaustainen” ja ”Ulkomaalaistaustainen”. Analyysissä käytettiin tätä muuttujaa.

Kouluterveyskyselyssä kysyttiin vastaajan virallista sukupuolta kysymyksellä ”Mikä on virallinen sukupuolesi?” ja vastausvaihtoehtoina olivat ”Poika” ja ”Tyttö”. Mahdollista pitkäaikaissairautta tai terveysongelmaa selvitettiin kysymyksellä ”Onko sinulla jokin lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma?”, jonka vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei” ja ”Kyllä”. Näitä kaksi-

luokkaisia muuttujia käytettiin analyysissä sellaisenaan.

Nuorilta kysyttiin heidän vanhempiensa alkoholin käytöstä kysymyksellä ”Käyttääkö joku vanhemmistasi mielestäsi liikaa alkoholia?”, jonka vastausehtoina olivat ”Ei” ja ”Kyllä”. Tätä muuttujaa käytettiin analyysissä sellaisenaan. Nuoren alkoholin käyttöä kysyttiin kysymyksellä ”Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia, esimerkiksi puoli tölkkiä olutta tai enemmän”, jonka vastausvaihtoehtoina olivat ”Kerran viikossa tai useammin”, ”Pari kertaa kuukaudessa”, ”Noin kerran kuukaudessa”, ”Harvemmin” ja ”En käytä alkoholi juomia”. ”En käytä alkoholi juomia” säilytettiin ennallaan ja muista yhdistettiin luokka ”Käyttää alkoholi juomia”. Nuoren huumausaineiden käyttöä kysyttiin kysymyksellä ”Oletko koskaan kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita?”, jonka alakohtina olivat ”Marihuanaa tai hasista (kannabista)”, ”Haistellut jotain huumaavaa ainetta (liimaa, butaania tms.) päihtyäksesi”, ”Lääkkeitä (rauhottavia, uni- tai särkylääkkeitä) tai alkoholia ja lääkkeitä yhdessä päihtyäksesi”, ”Ekstaasia, amfetamiinia, Subutexia, heroiniä, kokaiinia, LSD:tä, gammaa tai muita vastaavia huumaavia aineita” ja ”Huumaavaa ainetta, josta et tiennyt, mitä se oli”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”En koskaan”, ”Kerran”, ”2–4 kertaa” ja ”5 kertaa tai useammin”. ”En koskaan” säilytettiin yhtenä luokkana ja muista arvoista yhdistettiin luokka ”On käyttänyt”.

Menetelmät

Aineisto on analysoitu logistisella regressioanalyysillä, jonka avulla voidaan tutkia yhden tai useamman selittävän muuttujan vaikutusta selitettävään muuttujaan. Logistisen regressioanalyysin tarkoituksena on todennäköisyyksien ennustaminen riskilukujen avulla. (Hosmer ym. 2013; 1, 6; KvantiMOTV 2009.) Tässä tapauksessa riskiluvut kuvastavat vanhemman

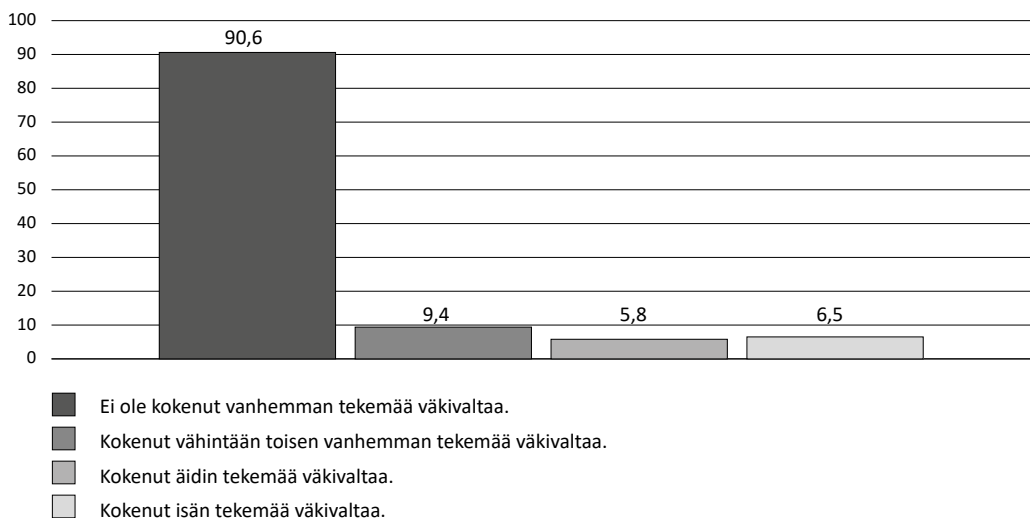
lapsensa kohdistaman väkivallan riskiä. Selitettävänä muuttujana regressioanalyysissä on vanhempien tekemää väkivaltaa kuvaava muuttuja. Selittävinä muuttujina ovat sosioekonomista asemaa kuvaavat muuttujat, joita ovat vanhempien koulutusta, perherakennetta ja perheen tulotasoa kysyvät muuttujat. Selittävinä muuttujina on myös muita valikoituja taustamuuttujia, joiden vaikutus vakioidaan pois. Nämä muuttujat ovat sukupuoli, syntymämaa, pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma, vanhemman alkoholin liikakäyttö, nuoren alkoholin käyttö ja nuoren huumausaineiden käyttö.

Regressioanalyysin tulokset raportoidaan OR-lukuina ja niiden luotettavuus 95 % luottamusvälillä. Kuvailevien menetelmien yhteydessä ei käytetä tilastollisia testejä, sillä kyseessä on kokonaisaineisto, jolloin ei ole olemassa perusjoukkoa, johon yleistyksiä tilastollisen päättelyn avulla pyrittäisiin tekemään. Artikkelissa käytetään lisäksi kuvailevia menetelmiä, kuten ristiintaulukointia ja suoria jakaumia. Analyysi on toteutettu SPSS-ohjelman (IBM SPSS Statistics) versiolla 26.

Tulokset

Kuvio 1 osoittaa, että 90,6 % (68 604) vähintään toisen vanhemman kanssa asuvista 8.- ja 9.-luokkalaisista ei ole kokenut viimeisen 12 kuukauden aikana vanhemman tekemää fyysistä väkivaltaa. Yhteensä 9,4 % (7 132) vastaajista on kokenut vähintään toisen vanhemman tekemää väkivaltaa. Äidin tai äitipuolen tekemää väkivaltaa on kokenut 5,8 % (4 210) ja isän tai isäpuolen tekemää väkivaltaa 6,5 % (4 765).

Taulukossa 1 on kuvattu vähintään toisen vanhemman taholta koettu fyysinen väkivalta perheen sosioekonomisten tekijöiden ja muiden taustamuuttujien mukaan. Ylivoi- maisesti suurin osa nuorista asuu molempien vanhempiensa kanssa. Väkivallan kokemusten osuus ei juurikaan vaihtelee eri perherakenteiden välillä. Suurin osa nuorista on arvioinut perheensä taloudellisen tilanteen hyväksi, ja näistä hyvin toimeentulevien perheiden nuorista huomattavan suuri osa ei ole kokenut väkivaltaa. Kohtalaiseksi ja huonoksi arvioitujen taloudellisten tilanteiden kohdalla

Kuvio 1. Nuorten kokema vanhempien tekemä väkivalta väkivallan tekijän mukaan, % (n=80049).

väkivallan kokemusten määrät kasvavat. Sekä äidin että isän koulutuksen kohdalla voidaan huomata, että korkeakoulutettuja äitejä on enemmän kuin korkeakoulutettuja isiä. Väkivaltaa kokeneiden osuudet eivät juurikaan vaihtele vanhemman koulutustason mukaan.

Taulukossa 2 esitetyn regressioanalyysin mukaan perherakenteella ei ole merkitsevää yhteyttä nuorten kokemaan vanhempien tekemään fyysiseen väkivaltaan. Uusperheessä tai yhden vanhemman kanssa asuminen ei lisää riskiä verrattuna ydinperheessä eli molempien vanhempien kanssa asumiseen.

Perheen hyvä taloudellinen tilanne on analyysin mukaan vanhempien fyysiseltä pahoinpitelyltä suojaava tekijä. Nuorten huonoksi ja kohtalaiseksi arvioimat taloudelliset tilanteet ovat merkitseviä riskitekijöitä. Nuorilla, jotka arvioivat perheen taloudellisen tilanteen huonoksi on huomattavasti suurempi riski tulla vanhempiensa pahoinpitelemäksi verrattuna nuoriin, jotka arvioivat taloudellisen tilanteen hyväksi. Nuorilla, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen kohtalaiseksi, riski oli suurempi vertailuluokkana olevaan hyvään taloudelliseen tilanteeseen verrattuna.

Taloudellisen tilanteen lisäksi äidin ja isän koulutuksen yhteys riskiin kokea fyysistä väkivaltaa on merkitsevä. Vain peruskoulutus tai vastaava vähentää lievästi väkivallan riskiä sekä äidin että isän koulutuksen kohdalla. Lukion tai ammatillisen koulutuksen käyneiden äitien kohdalla ei ole merkitsevää riskiä korkeakoulun käyneisiin verrattuna. Äidin ja isän koulutuksen välillä on kuitenkin pieniä eroja, sillä lukion tai ammatillisen koulutuksen käyneiden isien kohdalla riski on korkeakoulun käyneisiin verrattuna hieman pienempi.

Korkeakoulutus ja nuoren arvioima heikko taloudellinen tilanne väkivallan riskitekijänä

Tässä tutkimuksessa kuvattiin, miten perherakenne, perheen taloudellinen tilanne ja vanhempien koulutus ovat yhteydessä vähintään toisen vanhemman kanssa asuvien 8. ja 9. luokkalaisten kotona kokemaan väkivaltaan vuonna 2019. Vaikka viimeisimmät tutkimukset (Ellonen ym. 2015; Ellonen & Salmi 2011; Ellonen 2012) ovat antaneet viitteitä siitä, että perheen sosioekonominen asema ei olisi enää merkittävällä tavalla yhteydessä lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, sosioekonomiset tekijät eivät ole olleet kyseisten tutkimusten pääfokuksena. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli antaa ajankohtainen kuva tilanteesta ja huomioida aineiston rajoissa kaikki mahdolliset sosioekonomiset tekijät. Sosioekonomisen aseman yhteys lapsiin kohdistuvassa väkivallassa on tämän tutkimuksen tulosten mukaan muuttunut, mutta ei kuitenkaan kadonnut.

Aiemmissä tutkimuksissa sekä yksinhuoltajaperheiden että uusperheiden lapset on johdonmukaisesti tunnistettu kuuluviksi kaltoinkohtelun riskiryhmään (Ellonen ym. 2008; Jernbro & Janson 2017; Paavilainen & Flinck 2015; Ellonen 2012). Tämän tutkimuksen mukaan perherakenne ei kuitenkaan enää näyttäydy vuonna 2019 riskitekijänä, ainakaan 8.- ja 9.-luokkalaisten kohdalla. Monimuotoiset perherakenteet voivat edelleen aiheuttaa erilaisia haasteita perheen sisällä, jolloin apua ja tukea tarvitaan tavallista enemmän. On kuitenkin mahdollista, että nykypäivän yhteiskunta tunnistaa paremmin erilaiset normalisoituneet perherakenteet sekä niiden tarpeet, ja siten yksinhuoltajia ja uusperheitä pystytään tukea aiempaa paremmin kasvatuksessa. Tulokset perherakenteen

Taulukko 1. Fyysisen väkivallan kokeminen viimeisen 12 kuukauden aikana vähintään toisen vanhemman taholta perheen sosioekonomisten tekijöiden ja muiden taustamuuttujien mukaan, % (n).

	On kokenut vanhemman tekemää väkivaltaa % (n)	Ei ole kokenut vanhemman tekemää väkivaltaa % (n)	Kaikki vastaajat % (n)
Kaikki	9,4 (7132)	90,6 (68604)	100 (80049)
Sosioekonomiset tekijät			
<i>Perherakenne</i>			
Ydinperhe	66,3 (4725)	72,4 (49641)	71,8 (57494)
Uusperhe	23,2 (1652)	20,3 (13926)	20,5 (16434)
Yksinhuoltajaperhe	10,6 (755)	7,3 (5037)	7,6 (6121)
<i>Arvio perheen taloudellisesta tilanteesta</i>			
Hyvä	57,9 (4086)	77,1 (52270)	75,1 (59260)
Kohtalainen	30 (2114)	19,2 (13048)	20,3 (15986)
Huono	12,1 (854)	3,7 (2491)	4,6 (3626)
<i>Äidin koulutus</i>			
Peruskoulu tai vastaava	6 (410)	3,9 (2553)	4,3 (3230)
Lukio tai ammatillinen koulutus	49,6 (3405)	50,1 (32773)	50,1 (38059)
Yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulu	44,4 (3044)	46 (30047)	45,7 (34710)
<i>Isän koulutus</i>			
Peruskoulu tai vastaava	8,7 (583)	6,3 (4026)	6,6 (4941)
Lukio tai ammatillinen koulutus	54,3 (3627)	54,8 (35203)	54,8 (40851)
Yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulu	37 (2468)	38,9 (24971)	38,6 (28765)
Taustamuuttajat			
<i>Tausta syntymämaan mukaan</i>			
Suomalaistaustainen	93,4 (6587)	95,4 (64816)	94,9 (75036)
Ulkomaalaistaustainen	6,6 (462)	4,6 (3158)	5,1 (4014)
<i>Sukupuoli</i>			
Tyttö	70,2 (4995)	50,6 (34657)	52,1 (41670)
Poika	29,8 (2125)	49,4 (33834)	47,9 (38242)
<i>Pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma</i>			
On	30,1 (2126)	19,7 (13386)	20,8 (16486)
Ei ole	69,9 (4930)	80,3 (54554)	79,2 (62716)
<i>Vanhemman alkoholin liikkäyttö</i>			
Nuoren mielestä kyllä	23,9 (1675)	8,9 (5949)	10,5 (8117)
Nuoren mielestä ei	76,1 (5319)	91,1 (60669)	89,5 (69438)
<i>Nuoren alkoholin käyttö</i>			
On käyttänyt	59 (4146)	35,3 (23749)	38,1 (29805)
Ei ole käyttänyt	41 (2885)	64,7 (43438)	61,9 (48446)
<i>Nuoren huumeaineiden käyttö</i>			
On käyttänyt	32,4 (2273)	12,1 (8130)	14,5 (11349)
Ei ole käyttänyt	67,6 (4747)	87,9 (59186)	85,5 (66991)

Taulukko 2. Nuorten kokemuksia vähintään toisen vanhemman tekemästä fyysisestä väkivallasta, selittävät tekijät, OR (95 % luottamusväli)^a.

Selittävät muuttujat	B	OR	95 % luottamusväli
Asumistilanne			
Molempien vanhempien kanssa (vertailuluokka)			
Uusperheessä	-,06	0,94	,88–1,01
Yhden vanhemman kanssa	-,08	0,92	,83–1,02
Arvio perheen taloudellisesta tilanteesta			
Hyvä (vertailuluokka)			
Kohtalainen	0,52	1,68	1,58–1,80
Huono	1,02	2,79	2,52–3,08
Äidin koulutus			
Yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulutus (vertailuluokka)			
Lukio tai ammatillinen koulutus	0,07	1,07	,93–1,24
Peruskoulu tai vastaava	-,11	0,89	,84–,96
Isän koulutus			
Yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulutus (vertailuluokka)			
Lukio tai ammatillinen koulutus	-,06	0,94	,84–1,07
Peruskoulu tai vastaava	-,14	0,87	,81–,93
Muut taustamuuttujat			
Ulkomaalaistausta (on)	,31	1,36	1,20–1,54
Sukupuoli (tyttö)	,75	2,11	1,99–2,24
Pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma (on)	,34	1,41	1,32–1,49
Vanhemman alkoholin liikkäyttö (kyllä)	,75	2,11	1,97–2,27
Nuoren alkoholin käyttö (kyllä)	,66	1,94	1,83–2,06
Nuoren huumeiden käyttö (kyllä)	,80	2,23	2,08–2,38

^a Hosmer-Lemeshow testi: $\chi^2=17,51$; $df=8$; $p > .05$. Vertailuluokat sulkeissa.

yhteydestä voisivat tosin olla toisenlaisia, jos tutkimuskohteena olisivat olleet pienemmät lapset, sillä pikkulapsiarki voi luoda erilaisia paineita ja haasteita muuttuvissa perhetilanteissa. Perherakenteen vaikutusta olisikin hyvä tarkastella tulevaisuudessa eri ikäryhmät huomioon ottaen.

Taloudellisen tilanteen kohdalla tämän tutkimuksen tulokset puolestaan tukevat aikaisempien tutkimusten tuloksia (Ellonen ym. 2008; Krug ym. 2005; Jernbro & Janson

2017; Gilbert ym. 2009). Perheen huono taloudellinen tilanne lisää näiden tulosten valossa riskiä tulla fyysisesti vanhempansa pahoinpitelemäksi, vaikka viitteitä erojen tasaantumisestakin on ollut (Ellonen ym. 2015). On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että tässä tutkimuksessa arvio perheen taloudellisesta tilanteesta perustuu yksinomaan nuoren arvioon. Nuoret eivät välttämättä ole tietoisia vanhempiensa todellisista tuloista tai mahdollisista taloudellisista huolista ja näke-

vät taloustilanteen enemmänkin sen valossa, täyttyvätkö omat toiveet ja tarpeet. Todellisuudessa niiden täyttyminen tai täyttymättä jääminen voi liittyä muihinkin asioihin kuin taloudelliseen tilanteeseen. Vastausvaihtoehdot olivat myös hyvin suhteellisia ja vastauksiin ovat saattaneet vaikuttaa ulkoiset tekijät, kuten elinympäristö. Vaikka kyse on suhteellisista arvioista, on kuitenkin huomionarvoista, että juuri huonoksi perheensä taloudellisen tilanteen kokeneet nuoret olivat kokeneet enemmän väkivaltaa. Tätä tulisikin tutkia jatkossa tarkemmin. Huono-osaisuudella on myös tapana kasautua, joten köyhyyden ja väkivallan kokemukset samassa perheessä tuskin ovat sattumaa.

Koulutustaustan suhteen taas näytti vuonna 2008 siltä, että erot olisivat tasaantuneet, eivätkä matalasti koulutetut enää käyttäisi korkeakoulutettuja enempää väkivaltaa lapsiaan kohtaan (Ellonen 2008). Tämän tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat, että eroa on taas syntynyt, mutta toiseen suuntaan aiempaan verrattuna. Korkeakoulutuilla vanhemmilla näyttäisi olevan hieman suurempi riski väkivallan käyttöön verrattuna vain peruskoulun tai vastaavan koulutuksen suorittaneisiin vanhempiin. On mielenkiintoista, että sekä huono taloudellinen tilanne että korkeakoulutus osoittautuivat molemmat riskitekijöiksi, sillä korkeampi koulutus tarkoittaa usein myös korkeampaa tulotaso. Matalampi koulutus voisi siten matalamman tulotason kautta lisätä väkivallan riskiä, mutta sitä johtopäätöstä ei ole tästä aineistosta tehtävissä.

Sen, että korkeasti koulutetut vanhemmat käyttäisivät herkemmin fyysistä väkivaltaa lastaan kohtaan verrattuna pelkän peruskoulun käyneisiin vanhempiin, voidaan nähdä heijastavan nyky-yhteiskuntamme työelämän kehitystä ja ennen kaikkea sen aiheuttamaa stressiä. Vuonna 1990 Heikki Sariola tulkitsi heikon toimeentulon ja väkivallan käytön yhteyden johtuvan toimeentulo-ongelmien

aiheuttamasta stressistä (1990, 109). Myös uudempien tutkimusten mukaan lapsiin kohdistuvan väkivallan taustalla on yhä useammin vanhempien kokema työstä ja elämäntilanteesta kumpuava stressi (Ellonen 2012; 19, 117; Hyvärinen 2017). Stressi purkautuu kotona perheeseen ja siten myös väkivaltana lapseen, vaikka stressin syy ei olekaan lapsessa. Ehkä nykyisen työelämän jatkuvasti lisääntyvät vaatimukset näkyvät nyt korkeasti koulutettujen vanhempien käyttäytymisessä. Stressiä voi aiheuttaa myös työn prekarisatiosta aiheutuva epävarmuus, jolloin huolet sekä työstä että taloudellisesta toimeentulosta kasautuvat. Taloudellisen tilanteen ja muiden riskitekijöiden yhteyttä väkivaltaan olisikin mielekästä jatkossa tarkastella riskitekijöiden ja stressin välisen suhteen kautta (Grogan-Kaylor & Otis 2007).

Kun otetaan huomioon, mitkä tekijät aiheuttavat perheissä stressiä, huono taloudellinen tilanne sekä korkeampi koulutus riskitekijöinä eivät näyttäytyä niin ristiriitaisina. Sekä korkea että matala sosioekonominen asema voivat olla yhteydessä väkivaltakokemuksiin, sillä stressiä voivat aiheuttaa niin vaativa työ kuin taloudelliset huoletkin. Kyse voi todella olla taloudellisista huolista, jolloin taloudellinen tilanne näyttäytyy riskitekijänä esimerkiksi juuri stressin kautta. Voisiko toisaalta kyse olla myös siitä, että korkeasti koulutettujen perheissä lapsilla ja nuorilla on erilaiset vaatimukset, jolloin todellisuudessa korkeampi tulotaso näyttäytyy nuorelle huonona tulotasona? Tämäkin voisi selittää ristiriitaa.

Olisi ollut mielenkiintoista selvittää, onko vanhempien työttömyys yksi väkivallan riskitekijöistä, mutta Kouluterveyskyselyssä on tämän sosioekonomisen tekijän kannalta olennaisia puutteita. Vanhempien työllisyystilannetta ei kysytty kyselyssä lainkaan. Perheen sosioekonomisen aseman arvioimisen kannalta olisi olennaista tietää, ovatko nuoren vanhemmat työelämässä vai sen ulkopuolella.

Työttömyys voi kohottaa väkivallan riskiä ainakin epäsuorasti, sillä se yleensä heikentää perheen taloudellista tilannetta (Giles-Sims & Straus & Sugarman 1995) ja taloudellinen tilanne näyttöä edelleen voimakkaana riskitekijänä. Työttömyys voi olla myös merkittävä stressiä aiheuttava tekijä perheen sisällä.

Lapsen oikeuksia kunnioitetaan nyt paremmin kuin koskaan aiemmin (Hyvärinen 2017), mutta niiden edistäminen on väkivaltatapausten valossa edelleen tarpeen. Tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston pohjalta ei ollut mahdollista tarkastella vanhempien stressin yhteyttä väkivaltaan, mutta siihen tulisi kiinnittää huomiota tulevaisuuden tutkimuksissa. Jos väkivaltatekijöiden taustalla on yhä useammin vanhemman stressi, on syytä tarkastella myös sosioekonomisia tekijöitä enemmän stressin näkökulmasta. Miten erilaiset sosioekonomiset tekijät aiheuttavat stressiä nyky-yhteiskunnassa ja millainen yhteys stressin aiheuttajilla on väkivaltakokemuksiin? Olisi myös syytä miettiä, miten vanhempia voitaisiin tukea kasvatustehtävässään ja miten heille kasautuvaa stressiä voitaisiin lievittää, jotta lapset ja nuoret eivät joutuisi vanhempiensa stressistä johtuvan väkivaltaisen käytännön viattomiksi kohteiksi.

Lähteet

- Clément, Marie-Ève & Bouchard, Camil (2005) Predicting the Use of Single Versus Multiple Types of Violence Towards Children in a Representative Sample of Quebec Families. *Child Abuse & Neglect* 29 (10), 1121–1139.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha (2017) *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Ellonen, Noora (2012) *Kurin alaiset. Lasten ja vanhempien välisten ristiriitojen ratkaiseminen perheissä*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 203. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki (2008) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Sariola, Heikki & Helweg-Larse, Karin & Bøving Larsen, Helmer (2011) Adolescents' Experiences of Parental Violence in Danish and Finnish Families: A Comparative Perspective. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 12 (2), 173–197.
- Ellonen, Noora & Pösö, Tarja & Peltonen, Kirsi (2015) Äidit ja lapsiin kohdistuva väkivalta. Kyselytutkimuksen tulosten pohdintaan. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (1), 72–80.
- Ellonen, Noora & Salmi, Venla (2011) Poly-Victimization as a Life Condition: Correlates of Poly-Victimization among Finnish Children. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* (12) 1, 20–44.
- Gelles, Richard J. (1992) Poverty and Violence Toward Children. *The American Behavioral Scientist* 35 (3), 258–274.
- Gilbert, Ruth & Spatz Widom, Cathy & Browne, Kevin & Fergusson, David & Webb, Elspeth & Janson, Staffan (2009) Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet* 373:9657, 68–81.
- Giles-Sims, Jean & Straus, Murray A. & Sugarman, David B. (1995) Child, Maternal, and Family Characteristics Associated with Spanking. *Family Relations* 44 (2), 170–176.
- Grogan-Kaylor, Andrew & Otis, Melanie D. (2007) The Predictors of Parental Use of Corporal Punishment. *Family Relations* 56 (1), 80–91.
- Heinonen, Anna & Ellonen, Noora (2013) Are Children with Disabilities and Long-term Illnesses at Increased Risk of Disciplinary Violence? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention* 14 (2), 172–187.
- Hosmer, David W. & Lemeshow, Stanley & Sturdivant, Rodney X. (2013) *Applied Logistic Regression*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Humppi, Sanna-Mari & Ellonen, Noora (2010) *Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Hyvärinen, Sauli (2017) *Piiskasta jäähypenkkiin – Suomalaisien kasvatusasetteet ja kuritusväkivallan käyttö 2017*. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu, 2/2017. <https://www.lskl.fi/materiaali/>

- lastensuojelun-keskusliitto/Piiskasta-jaahypenkiin-1.pdf (Viitattu 3.12.2019.)
- Jernbro, Carolina & Janson, Staffan (2017) *Violence against children in Sweden 2016. A national survey*. Tukholma: The Children's Welfare Foundation, Sweden.
- Jones, Lisa & Bellis, Mark A. & Wood, Sara & Hughes, Karen & McCoy, Ellie & Eckley, Lindsay & Bates, Geoff & Mikton, Christopher & Shakespeare, Tom & Officer, Alana (2012) Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. *The Lancet* 380:9845, 899–907.
- Kolbe, Laura (2010) Esipuhe: Luokat, myytit ja suuri kansallinen kertomus. Toimitetussa teoksessa Eronen, Jani (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 5–9.
- Krug, Etienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony & Lozano, Rafael (toim.) (2005) *Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti*. Geneve: World Health Organization.
- KvantiMOTV. Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto (2009) *Menetelmätietovaranto: Regressioanalyysi*. <https://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/regressio/analyysi.html> (Viitattu 16.12.2019.)
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361> (Viitattu 3.12.2019.)
- Näsi, Matti (2016) *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016*. Katsauksia 18/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- O'Keefe, Maura (1996) The Differential Effects of Family Violence on Adolescent Adjustment. *Child & Adolescent Social Work Journal* 13 (1), 51–68.
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2015) *Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hoitosuositus*. Hoitotyön tutkimussäätiö. <https://www.hotus.fi/wp-content/uploads/2019/03/kaltoinkohtelu-hs.pdf> (Viitattu 27.3.2020.)
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2013) National Clinical Nursing Guideline for Identifying and Intervening in Child Maltreatment within the Family in Finland. *Child Abuse Rev.* 22, 209–220. doi:10.1002/car.2207
- Paavilainen, Eija & Åstedt-Kurki, Päivi (2003) Functioning of child maltreating families: lack of resources for caring within the family. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 17 (2), 139–147. doi:10.1046/j.1471-6712.2003.00120.x
- Sariola, Heikki (2012) *Kuritusväkivaltaa koskevat asenteet ja lapsiin kohdistuvan väkivallan kehitystrendejä Suomessa*. Lastensuojelun Keskusliiton Taloustutkimuksella teettämän kyselyn tulokset. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Sariola, Heikki (1990) *Lasten väkivalta – ja seksuaalikokemukset*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Sethi, Dinesh & Bellis, Mark & Hughes, Karen & Gilbert, Ruth & Mitis, Francesco & Galea Gauden (toim.) (2013) *European Report on Preventing Child Maltreatment – WHO:n raportti*. Kööpenhamina: World Health Organization.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2019) *Väkivallaton lapsuus. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 Osa II*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sprang, Ginny & Clark, James J. & Bass, Stephanie (2005) Factors that contribute to child maltreatment severity: a multi-method and multidimensional investigation. *Child Abuse & Neglect* 29, 335–350.
- Tajima, Emiko A. (2002) Risk factors for violence against children: Comparing homes with and without wife abuse. *Journal of interpersonal violence* 17 (2), 122–149.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019a) Eriarvoisuus. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-jaterveyserot/eriarvoisuus>. (Viitattu 2.12.2019.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019b) Lapsen kaltoinkohtelu. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoretja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsen-kaltoinkohtelu. (Viitattu 2.12.2019.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019c) *Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019*. Tilastoraportti33/2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138562/Tilastoraportti_33_Kouluterveyskysely.pdf?sequence=2&isAllowed=y (Viitattu 3.12.2019.)
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 (Viitattu 3.12.2019.)

Seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kokeneiden nuorten taustatekijöiden yhteys tuen ja avun saamiseen koulun aikuisilta

*Sanna Kosunen, Anja Rantanen, Anna-Maija Koivisto,
Riikka Ikonen & Katja Joronen*

Vaikka tietoisuus seksuaalisen häirinnän yleisyydestä myös nuorten keskuudessa ja siihen puuttumisen keinoista onkin lisääntynyt, nuoret jäävät usein edelleen yksin ilmiön kanssa. Tässä artikkelissa tarkastellaan seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kokeneiden 8.- ja 9.-luokkalaisten taustatekijöiden yhteyttä tuen ja avun saamiseen koulun aikuisilta. Aineistona (n=73 680) oli vuoden 2017 Kouluterveyskysely (THL). Aineiston analysoinnissa käytettiin khiin neliötestiä ja logistista regressioanalyysia. Tutkimustulokset osoittivat, että perheen huonolla taloudellisella tilanteella oli yhteyttä vähäisempään seksuaaliseen häirintään saatuun tukeen ja apuun koulun aikuisilta. Vakioidun tarkastelun mukaan tuen ja avun vaille jäämiseen poikien kohdalla olivat yhteydessä äidin ja isän koulutus, molempien vanhempien työttömyys sekä perheen melko tai erittäin huono taloudellinen tilanne. Tuen ja avun vaille jäämistä tyttöjen kohdalla selitti perheen melko tai erittäin huono taloudellinen tilanne. Seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kokevat nuoret ilmaisevat saavansa vain vähän tukea ja apua koulun aikuisilta. Jotta tukipalveluita voidaan kehittää, tarvitaan tarkempaa tutkittua tietoa nuorten palvelukokemuksista koulun lisäksi myös sosiaali- ja terveystaloudellissa sekä vapaa-ajan palveluissa.

Avainsanat: kouluterveydenhuolto, nuoret, seksuaalinen häirintä

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan ei-toivottua seksuaalista käyttäytymistä. Se voi olla sanallista, sanantonta tai fyysistä sekä usein luonteeltaan toistuvaa (Opetushallitus 2018). Seksuaalisessa häirinnässä on myös kyse seksuaalisuuden avulla toteutettavan vallan käytöstä toista ihmistä kohtaan (Vilkka 2011). Kaikki seksuaalinen häirintä ja kaltoinkohtelu on väkivaltaa, joka haavoittaa kohteeksi joutuneen henkistä, fyysistä ja seksuaalista koskemattomuutta (THL 2017a). Suomen rikoslain mukaan seksuaalinen ahdistelu on rangaistava teko. Kosketelemalla toiselle tehty seksuaalinen teko, joka loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittavaa. (FINLEX 24.7.563/1998.) Lähtökohtaisesti kenenkään ei tulisi altistua sanallisen tai fyysisen häirinnän kohteeksi. Jokaisella ihmisellä on oikeus määrittää itse koskemattomuuden rajansa ja ilmaista se tarvittaessa (Väestöliitto 2016).

Tässä tutkimuksessa seksuaalisella häirinnällä ja väkivallalla tarkoitetaan nuoriin kohdistunutta ei-toivottua kehoa tai seksuaalisuutta loukkaavaa kiusaamista, nimitteilyä, arvostelua tai kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoa. Sillä tarkoitetaan myös yhdyntään tai seksiin painostamista tai pakottamista sekä rahan, tavarain tai päihteiden tarjoamista vastineeksi seksistä.

Suomalaisten väkivaltakokemuksia on selvitetty 1970-luvulta alkaen, ja vuodesta 2012 alkaen yhdenmukaisin menetelmin Kansallisen rikosuhritutkimuksen avulla (Danielsson & Näsi 2020). Rikosuhritutkimukseen osallistuvat ovat yli 15-vuotiaita suomalaisia. Tutkimuksen mukaan vuonna 2019 naiset (2,8 %) kokivat seksuaalista väkivaltaa tai sen yritystä enemmän kuin miehet (0,3 %); 15-24-vuotiaiden osalta yleisyys oli 5,2 %. Myös kansainväliset tutkimukset osoittavat, että seksuaalinen väkivalta ja häirintä on yleisempää naisten ja tyttöjen kuin miesten ja poikien keskuudessa (Hill & Kearn 2011; Espelage ym. 2016).

Valtakunnallisen lapsiuhritutkimuksen mukaan lasten itseraportoima seksuaalinen hyväksikäyttö on vähentynyt 1980-lukuun verrattuna, mutta vuonna 2013 edelleen noin neljä prosenttia 9.-luokkalaisista tytöistä ja yksi prosentti saman ikäisistä pojista koki seksuaalista hyväksikäyttöä. Vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön taholta seksuaalista hyväksikäyttöä oli kokenut 2,4 prosenttia vastaajista, tytöt poikia useammin (Fagerlund ym. 2014; Lahtinen ym. 2018). Kouluterveyskyselyn (2017) mukaan 4.- ja 5.-luokkalaisista tytöistä ja pojista seitsemän prosenttia oli kokenut häiritsevää kehon kommentointia tai seksuaalisesti häiritsevää viestittelyä. 8.- ja 9.-luokkalaisista edellä mainittua häirintää raportoiti 30 % tytöistä ja 12 % pojista (Ikonen & Halme 2018).

Ymmärrys seksuaalisen häirinnän ja väkivallan vakavuudesta on vahvistunut jaettujen kokemusten myötä. Riippumatta ihmisen iästä, ammatillisesta asemasta tai esimerkiksi seksuaalisesta suuntautumisesta on tärkeää tuoda kokemukset yhteiskunnalliseen keskusteluun (Launis ym. 2018; Pihkala ym. 2019). Seksuaalinen häirintä nousi maailmanlaajuisesti julkisuuteen lokakuussa 2017 *#metoo*-kampanjan myötä. Kampanjan tarkoituksena on vastustaa seksuaalista ahdistelua ja kannustaa ihmisiä puhumaan kokemuksistaan avoimesti. *#metoo*-kampanja koskettaa myös lapsia ja nuoria, sillä ahdistelun muodot ovat heidän keskuudessaan samantyyppisiä kuin aikuisilla. (Launis ym. 2018; Pihkala ym. 2019)

Aikaisempien tutkimusten mukaan nuorten seksuaalikäyttäytymiseen liittyvät tiedot ovat varsin heikkoja. Kaikilla nuorilla ei välttämättä ole yhtäläistä tietoa siitä, miten tulisi toimia häirintätilanteessa. Esimerkiksi seksuaalista häirintää koskeva lainsäädäntö on monelle nuorelle vieras eivätkä nuoret useinkaan tiedä, keneen tulisi ottaa ensimmäisenä yhteyttä. Koululaitoksilla onkin merkittävä asema seksuaalietoisuuden lisäämisessä.

(Pakarinen ym. 2017; Pelastakaa lapset ry. 2018.) Koulujen tulisi yhdessä perheiden kanssa vahvistaa tiedonsaantia ja muuttaa asenteita seksuaaliseen häirintään liittyvissä kysymyksissä, ja opettajien tulisi vanhempien kanssa keskustella avoimesti seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä lasten edun mukaisesti (Svensson, Baer & Silva 2019).

Ruotsalaistutkimus osoittaa, että nuorten yleisin tapa hakea tukea ja apua seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksiinsa on yhteydenpito ystäviin. Myös vanhemmat koetaan tärkeiksi tuen ja avun antajiksi. Lisäksi nuoret hakevat tukea ja apua myös internetistä ja ammattiauttajilta. (Priebe & Svedin 2012.) Fagerlundin ym. (2014) tutkimuksen mukaan erityisesti äidin rooli tuen ja avun antajana on merkittävä ystävien ja muiden perheenjäsenien lisäksi.

Suomessa joka kymmenes (8–11 %) seksuaalista häirintää kokeneista 8.- ja 9.-luokan oppilaista ei ollut saanut tukea ja apua, vaikka olisi tarvinnut sitä (THL 2017a, 6). Kanadalaistutkimuksessa todetaan, että seksuaalista häirintää kokeneiden nuorten häpeän, itsesyytösten ja masennuksen kokemukset ovat yleisiä, mikä saattaa vaikeuttaa avun hakemista (Li & Craig 2020). Seksuaalisen häirinnän kokemukset näyttävät olevan vahvemmin yhteydessä kouluun kiinnittymisen pulmiin, opettajien vähäisempään tukeen ja koulumenestykseen kuin koulukiusaaminen (Gruber & Fineran 2016).

Seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kokeneiden nuorten avun ja tuen saantia on tutkittu sekä Suomessa että muualla maailmassa erittäin vähän. Suomea velvoittavat Lanzaroten (2011) ja Istanbulin sopimukset (2015), joiden mukaan jäsenvaltioiden tulee kehittää palveluja seksuaaliväkivaltaa kokeneille lapsille ja nuorille (Karvonen ym. 2017). Näyttöön perustuva tieto avun ja tuen tarpeesta sekä saavutettavuudesta ja sosiodemografisten tekijöiden merkityksestä tuen saantiin onkin

ensiarvoisen tärkeää, jotta nuorten ja heidän perheidensä sosiaali- ja terveyspalveluita ja terveyden edistämistyötä voidaan kehittää nuorilähtöiseksi. Tämä tutkimus vastaa edellä mainittuun tiedontarpeeseen, ja sen tarkoituksena oli tutkia seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneiden nuorten taustatekijöiden yhteyttä tuen ja avun saantiin koulun aikuilta.

Aineiston keruu

Tässä tutkimuksessa käytettiin valtakunnallisesti edustavaa Kouluterveyskyselyä, joka toteutettiin keväällä 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) joka toinen vuosi toteuttama kysely on koko maan kattava väestötutkimus, jossa kerätään tietoa nuorten terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja kyselyyn, joka sisälsi strukturoituja kysymyksiä, vastattiin oppitunnilla nimettömästi. Käytössä oli sekä sähköinen että paperinen kyselylomake. Opettaja valvoi tilannetta niin, että oppilas saattoi vastata kyselyyn omassa rauhassa. (THL 2017b.) Vanhempia informoitiin kyselystä koulun lähettämällä viestillä, esimerkiksi Wilman kautta. Vanhemmalla oli mahdollisuus kieltää alle 15-vuotiaan osallistuminen tutkimukseen. Aktiivista suostumusta ei pyydetty, mikä oli Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja Lapsiasiavaltuutetun ohjeistuksen mukaista (TENK 2019, tässä artikkelissa viitattu ajankohdan vuoksi aikaisempaan versioon TENK 2009; Lapsiasiavaltuutettu 2012).

Tämän tutkimuksen kohderyhmänä olivat 8.- ja 9.-luokkalaiset nuoret. Tutkimusaineisto muodostui yhteensä 73 680 oppilaan vastauksista. Aineisto kattoi 63 % kaikista 8. ja 9. luokan oppilaista Suomessa. Tutkimusaineiston käyttö lupa saatiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL).

Tutkimuksen muuttajat

Tutkimuksen selitettävänä muuttujana oli *seksuaaliseen häirintään saatu tuki ja apu koulun aikuisilta*. Saatua tukea ja apua kysyttiin yhden kysymyksen avulla: ”Oletko saanut tukea ja apua kokemaasi häirintään tai väkivaltaan viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana koulun aikuisilta (opettaja, terveydenhoitaja, lääkäri, psykologi, kuraattori)?”. Vastausvaihtoehtoina olivat Likert-asteikolla mitattavat (1–4) kohdat: ”Kyllä, paljon”, ”Kyllä, jonkin verran”, ”En, mutta olisin tarvinnut” ja ”En ole tarvinnut apua”. (THL 2017c.)

Selittävinä muuttujina olivat taustatekijät. Taustamuuttujina kysyttiin *luokka-astetta (8. ja 9. luokka)*, *virallista sukupuolta (tyttö tai poika)*, *perherakennetta, vanhempien koulutusta ja työllisyystilannetta sekä perheen taloudellista tilannetta*. Nuoren perherakennetta tarkasteltiin kaksiluokkaisena: ”Asutko molempien vanhempien kanssa yhteisessä kodissa?” Vastausvaihtoehdot olivat: ”kyllä” ja ”en”. Äidin ja isän koulutusta kysyttiin seuraavasti: ”Mikä on korkein koulutus, jonka vanhempasi ovat suorittaneet?” Vastausvaihtoehdot olivat: ”Peruskoulu tai vastaava”, ”Lukio tai ammatillinen oppilaitos”, ”Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja” ja ”Yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulu”. Vanhempien työttömyyttä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana nuorilta kysyttiin seuraavin vaihtoehtoin: ”Vanhemmat eivät ole työttöminä”, ”Yksi vanhemmistani on työttömänä” ja ”Kaksi tai useampi vanhemmistani on työttömänä”. Perheen koettua taloudellista tilannetta kysyttiin seuraavasti: ”Millaiseksi arvioit perheesi taloudellisen tilanteen?” Vastausvaihtoehdot olivat: ”Erittäin hyväksi”, ”Melko hyväksi”, ”Kohtalaiseksi”, ”Melko huonoksi” ja ”Erittäin huonoksi”.

Muita kuvailevia tutkimusmuuttujia olivat seksuaalisen häirinnän esiintyminen ja

seksuaalisen häirinnän ja väkivallan muodot sekä seksuaaliseen häirintään saatu tuki ja apu palveluista koulun ulkopuolelta ja lähipiiriltä. *Seksuaalisen häirinnän esiintymistä* kysyttiin seuraavasti: ”Oletko kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?”. Vastausvaihtoehdot olivat ”Puhelimessa tai internetissä”, ”Koulussa”, ”Harrastuksissa”, ”Kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa” ja ”Sinun tai jonkun toisen henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa”. *Seksuaalisen häirinnän ja väkivallan muotoa* kysyttiin seuraavasti: ”Oletko kokenut jotakin seuraavista viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?” ”Kehoa tai seksuaalisuuttasi loukkaavaa kiusaamista, nimittelyä tai arvostelua”, ”Kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoasi”, ”Yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista” ja ”Rahan, tavarain tai päihteiden tarjoamista sinulle vastineeksi seksistä”. Vastausvaihtoehtoina olivat molemmissa kysymyksissä jokaisen väittämän kohdalla: ”Kyllä” ja ”En”. *Seksuaaliseen häirintään saatua tukea ja apua koulun ulkopuolelta* kartoitettiin neljän kysymyksen avulla: ”Oletko saanut tukea ja apua kokemaasi häirintään tai väkivaltaan viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana?” ”Palveluista koulun ulkopuolella (esim. terveyskeskus, poliisi, lastensuojelu)”, ”Omilta vanhemmilta”, ”Ystävilta ja muilta läheisiltä” tai ”Ammattihenkilöltä nettipalvelussa”. Vastausvaihtoehtoina olivat Likert-asteikolla mitattavat (1–4) kohdat: ”Kyllä, paljon”, ”Kyllä, jonkin verran”, ”En, mutta olisin tarvinnut” ja ”En ole tarvinnut apua”. (THL 2017c.)

Aineiston kuvailuja varten osa muuttujista luokiteltiin uudelleen sekä yhdistäen muuttujien luokkia että muodostamalla kaksi uutta muuttujaa. Ensimmäiseksi yhdeksästä seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kuvastavasta väittämästä muodostettiin uusi muuttuja ”Kokenut seksuaalista häirintää tai väkivaltaa” siten,

että ne, jotka olivat vastanneet myöntävästi vähintään yhteen yhdeksästä häirintämuutujasta, määriteltiin seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneiksi (taulukkoissa 2 ja 3 on esitetty seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kuvaavat väittämät). Seksuaaliseen häirintään tai väkivaltaan saatua tukea ja apua tarkasteltiin vain niillä nuorilla, jotka olivat kokeneet seksuaalista häirintää.

Toiseksi koulusta saadun tuen ja avun määrää kuvaavasta muuttujasta muodostettiin uusi muuttuja siten, että vastausvaihtoehdot: ”Sain tukea ja apua paljon” ja ”Sain tukea ja apua jonkin verran” yhdistettiin ja ne muodostivat luokan: ”Sain tukea ja apua paljon tai jonkin verran”. Luokka ”En saanut tukea ja apua, mutta olisin tarvinnut” säilytettiin ennallaan. Luokka ”En ole tarvinnut tukea ja apua” jätettiin kokonaan pois analyysistä. Uusi muuttuja ”Tuen ja avun saaminen” oli siten kaksiluokkainen: ”Kyllä (saanut tukea ja apua) paljon tai jonkin verran” ja ”En (ole saanut tukea ja apua), mutta olisin tarvinnut”.

Aineiston analysointi

Aineisto analysoitiin sukupuolittain, sillä aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että seksuaalisen häirinnän esiintyvyydessä on eroa tyttöjen ja poikien välillä (THL 2017a). Poikien ja tyttöjen taustatekijöitä sekä seksuaalisen häirinnän ja väkivallan esiintymistä, häirintämuotoja ja tuen ja avun saamista tarkasteltiin ensin frekvenssi- ja prosenttiosuuksien sekä ristiintaulukoinnin avulla. Yhteyksien tilastollista merkitsevyyttä arvioitiin khiini -testillä. Analyysin tarkastelun kohteena oli koko aineisto taulukoissa 1 ja 2. Taustatekijöiden yhteyttä tuen ja avun saamiseen koulun aikuisilta tarkasteltiin nuorilla, jotka raportoivat vähintään yhden seksuaalisen häirintä- tai väkivaltakokemuksen. Nuoret, jotka eivät tarvinneet tukea ja apua,

jätettiin pois analyysistä. Ristiintaulukoinnin jälkeen analyysissä edettiin logistiseen regressioanalyysiin, jossa selitettävänä muuttujana käytettiin kaksiluokkaista tuen ja avun saaminen -muuttujaa. (Taulukko 3.)

Logistiset regressiomallit toteutettiin seksuaalisen häirintäkokemuksen raportoineille pojille ja tytöille erikseen. Aluksi taustatekijöiden yhteyttä tuen ja avun saamiseen arvioitiin vakioimattomassa mallissa yksi muuttuja kerrallaan. Tämän jälkeen toteutettiin vakioitu malli, jossa kaikki taustatekijät olivat yhtä aikaa regressiomallissa. Taulukossa 3 esitetään jokaiselle muuttujalle ristitulo suhde (OR), 95 %:n luottamusväli (lv) ja p-arvo. Tilastollisen merkitsevyyden rajana kaikissa analyysissä oli $p < 0,05$ (Nummenmaa 2011). Aineisto analysointiin tilastollisesti IBM SPSS Statistics Windows 25 -ohjelmistoa käyttämällä.

Tulokset

Kyselyyn vastanneista puolet oli 8. luokalla ja poikia. Vastaajien keski-ikä oli 15 vuotta. Pojista 29 % ja tytöistä 32 % asui muulla tavoin kuin ydinperheessä. (Taulukko 1.) Poikien ja tyttöjen äideistä noin 40 prosentilla oli korkeakoulukoulutus. Toisen asteen lisäksi ammatillisia opintoja oli suorittanut 23 % poikien ja 25 % tyttöjen äideistä. Poikien äideistä 30 prosentilla ja tyttöjen 28 prosentilla oli lukion tai ammatillisen oppilaitoksen koulutus. Noin kuudella prosentilla poikien ja seitsemällä prosentilla tyttöjen äideistä oli koulutuksena peruskoulu tai vastaava. Pojista 36 prosentilla ja tytöistä 34 prosentilla isän koulutuksena oli yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulu. Vähän yli viidesosalla pojista (21 %) ja tytöistä (23 %) oli isän koulutuksena toisen asteen koulu ja lisäksi ammatillisia opintoja. Sekä poikien että tyttöjen isistä noin kolmasosalla (34 %) oli koulutuksena toisen asteen koulutus ja

lähes kymmenesosalla (9 %) peruskoulu tai muu vastaava.

Suurin osa poikien (70 %) ja tyttöjen (67 %) molemmista vanhemmista oli töissä. Kuitenkin 26 % poikien ja 29 % tyttöjen vanhemmista toinen oli työttömänä. Noin neljä prosenttia sekä poikien että tyttöjen molemmista vanhemmista oli työttöminä.

Pojista 72 % ja tytöistä 64 % koki perheen taloudellisen tilanteen hyväksi. Kohtalaiseksi tilanteen arvioi pojista vähän yli viidesosa (22 %) ja tytöistä 28 prosenttia. Huono taloudelli-

nen tilanne oli kuudella prosentilla poikien ja kahdeksalla prosentilla tyttöjen perheistä. (Taulukko 1.)

Seksuaalisen häirinnän ja väkivallan esiintyminen

Kehoa loukkaavaa kiusaamista, nimittelyä tai arvostelua oli kokenut pojista kahdeksan ja tytöistä 13 prosenttia. Kehon intiimialueille koskettelua raportoi pojista neljä prosenttia ja tytöistä kuusi prosenttia. Yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pa-

Taulukko 1. Kouluterveyskyselyyn vuonna 2017 osallistuneiden 8.- ja 9.-luokkalaisten (n=73 680) taustatekijät.

Muuttuja	Yhteensä % (n)	Pojat % (n=36276)	Tytöt % (n=36883)	p-arvo ¹
Luokka-aste				0,827 ¹
8.lk	50,1 (36571)	49,6 (18145)	49,5 (18050)	
9.lk	49,9 (36439)	50,4 (18426)	50,5 (18389)	
Asumisjärjestelyt				<0,001
Asuu ydinperheessä	69,3 (48340)	70,9% (23904)	67,9 (24436)	
Ei asu ydinperheessä	30,7 (21379)	29,1 (9813)	32,1 (11566)	
Äidin koulutus				<0,001
Korkeakoulu	40,5 (26433)	40,7 (12693)	40,4 (13740)	
Toisen asteen lisäksi ammatillisia opintoja	24,0 (15662)	23,2 (7236)	24,8 (8426)	
Toiseen asteen koulu	29,0 (18926)	29,7 (9274)	28,4 (9652)	
Peruskoulu	6,4 (4198)	6,4 (1996)	6,5 (2202)	
Isän koulutus				<0,001
Korkeakoulu	34,8 (22256)	35,6 (10955)	34,1 (11301)	
Toisen asteen lisäksi ammatillisia opintoja	22,1 (14152)	21,3 (6570)	22,9 (7582)	
Toiseen asteen koulu	33,9 (21658)	33,9 (10448)	33,8 (11210)	
Peruskoulu	9,2 (5900)	9,1 (2816)	9,3 (3084)	
Vanhempien työttömyys				<0,001
Vanhemmat eivät työttöminä	68,8 (47414)	70,4 (23392)	67,3 (24022)	
Vähintään yksi vanhemmista työttömänä	27,3 (18804)	25,5 (8481)	28,9 (10323)	
Molemmat vanhemmat työttömänä	3,9 (2680)	4,0 (1332)	3,8 (1348)	
Perheen taloudellinen tilanne				<0,001
Erittäin / melko hyvä	68,0 (46879)	72,4 (24003)	64,0 (22876)	
Kohtalainen	25,2 (17393)	22,0 (7322)	28,2 (10071)	
Melko / erittäin huono	6,8 (4658)	5,7 (1896)	7,7 (2762)	

¹ Khiin neliötesti

ARTIKKELIT

kottamista poikien ja tyttöjen keskuudessa esiintyi yhtä paljon (3 %) samoin kuin rahan, tavarain tai päihteiden tarjoamista vastineeksi seksistä (3 %). (Taulukko 2.)

Peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaisista pojista 12 % ja tytöistä 30 % oli kokenut seksuaalista häirintää tai väkivaltaa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Kouluissa tapahtuvaa seksuaalista häirintää esiintyi hieman enemmän pojilla (5 %) kuin tytöillä (4 %). Puhelimessa tai internetissä seksuaalista häirintää ilmeni kuudella prosentilla pojista ja 18 prosentilla tytöistä. Kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa seksuaalista häirintää esiintyi

neljällä prosentilla pojista ja 12 prosentilla tytöistä. Seksuaalista häirintää raportoitiin tapahtuneen suhteellisesti vähiten harrastuksissa. Pojista kolme prosenttia ja tytöistä yksi prosentti raportoi häirintäkokemuksestaan. Poikien (5 %) keskuudessa esiintyi hieman tyttöjä (4 %) enemmän seksuaalista häirintää omassa tai jonkun toisen kodissa tai muussa yksityisessä tilassa. Sukupuoli oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä seksuaalisen häirinnän esiintymiseen ($p < 0,001$). (Taulukko 3.)

Taulukko 2. Perusopetuksen 8.- ja 9.-luokkaa käyvien oppilaiden kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta. (Kouluterveyskysely 2017).

Millaista seksuaalista häirintää on kokenut	Yhteensä % (n)	Poika % (n)	Tyttö % (n)	p-arvo ¹
Kehoa tai seksuaalisuutta loukkaavaa kiusaamista, nimittelyä tai arvostelua	10,8% (7540)	8,1% (2731)	13,4% (4809)	<0,001
Kehon intiimialueiden koskettelua vastoin tahtoa	4,8% (3313)	3,9% (1326)	5,5% (1987)	<0,001
Yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista	3,2% (2242)	3,1% (1051)	3,3% (1191)	<0,001
Rahan, tavarain tai päihteiden tarjoamista vastineeksi seksistä	3,2% (2230)	3,2% (1088)	3,2% (1142)	<0,001

¹ Khiin neliötesti

Taulukko 3. 8.- ja 9.-luokkalaisten oppilaiden kokema seksuaalisen häirinnän ja väkivallan esiintyminen. (Kouluterveyskysely 2017).

Kokenut seksuaalista häirintää ja väkivaltaa	Yhteensä % (n)	Poika % (n)	Tyttö % (n)	p-arvo ¹
Kokenut seksuaalista häirintää viimeisen kuluneen vuoden aikana	21,3 (14519)	12,2 (4038)	29,8 (10481)	<0,001
Koulussa	4,0 (2826)	4,5 (1544)	3,6 (1282)	<0,001
Puhelimessa tai internetissä	12,0 (8442)	6,1 (2083)	17,6 (6359)	<0,001
Harrastuksissa	2,1 (1501)	3,1 (1068)	1,2 (433)	<0,001
Kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa	7,7 (5440)	3,7 (1262)	11,6 (4178)	<0,001
Henkilön kotona tai muussa yksityisessä tilassa	4,4 (3078)	5,0 (1810)	3,7 (1268)	<0,001

¹ Khiin neliötesti

Nuorten seksuaaliseen häirintään saama tuki ja apu

Seksuaaliseen häirintään saatua tukea ja apua tarkasteltiin nuorilla, jotka raportoivat vähintään yhden seksuaalisen häirintäkokemuksen. Pojista 34 prosenttia ja tytöistä yhdeksän prosenttia oli saanut paljon tukea ja apua seksuaaliseen häirintään koulun aikuisilta (opettaja, terveydenhoitaja, lääkäri, psykologi, kuraattori). Pojat (16 %) kokivat tyttöjä (8 %) useammin, etteivät he saaneet tukea ja apua, vaikka olisivat sitä tarvinneet. (Taulukko 4.)

Pojat (28 %) raportoivat tyttöjä (8 %) yleisemmin saaneensa paljon tukea ja apua palveluista koulun ulkopuolelta esimerkiksi terveyskeskuksesta, poliisilta tai lastensuojelusta. 16 prosenttia pojista ja 7 prosenttia tytöistä olisi tarvinnut tukea ja apua palveluista koulun ulkopuolelta, mutta eivät olleet saaneet.

Omilta vanhemmiltaan tukea sai yli kolmannes (36 %) pojista ja yli neljännes tytöistä (26 %). Kuitenkin 17 prosenttia pojista ja seitsemän prosenttia tytöistä raportoi, etteivät saanut apua omilta vanhemmiltaan tar-

Taulukko 4. Nuorten seksuaaliseen häirintään saatu tuki ja apu koulun aikuisilta, palveluista koulun ulkopuolelta ja lähipiiriltä. (Kouluterveyskysely 2017.)

Tuen ja avun saaminen	Kyllä, paljon	Kyllä jonkin verran	Ei, mutta olisi tarvinnut	Ei ole tarvinnut apua	p-arvo ¹
	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	
Koulun aikuisilta²					<0,001
Yhteensä	16,8 (454)	15,4 (417)	10,3 (279)	57,5 (1558)	
Poika	34,2 (274)	13,4 (107)	15,9 (127)	36,6 (293)	
Tyttö	9,4 (180)	16,3 (310)	8,0 (152)	66,3 (1265)	
Palveluista koulun ulkopuolelta³					<0,001
Yhteensä	14,0 (374)	11,6 (309)	9,8 (261)	64,7 (1728)	
Poika	28,2 (219)	14,7 (114)	16,1 (125)	41,0 (318)	
Tyttö	8,2 (155)	10,3 (195)	7,2 (136)	74,4 (1410)	
Omilta vanhemmilta					<0,001
Yhteensä	28,8 (7949)	22,1 (610)	10,0 (275)	39,2 (1082)	
Poika	36,3 (286)	16,9 (133)	16,6 (131)	30,1 (237)	
Tyttö	25,7 (508)	24,2 (477)	7,3 (144)	42,8 (845)	
Ystäviltä tai muilta läheisiltä					<0,001
Yhteensä	34,0 (954)	25,5 (715)	9,1 (254)	31,4 (881)	
Poika	34,6 (272)	15,9 (125)	17,4 (137)	32,1 (252)	
Tyttö	33,8 (682)	29,2 (590)	5,8 (117)	31,2 (629)	
Ammattihenkilöiltä nettipalvelussa					<0,001
Yhteensä	10,1 (268)	5,1 (136)	9,3 (247)	75,4 (1998)	
Poika	25,7 (198)	9,4 (72)	16,0 (123)	48,9 (376)	
Tyttö	3,7 (70)	3,4 (64)	6,6 (124)	86,3 (1622)	

¹ Khiin neliötesti,

² Opettaja, terveydenhoitaja, lääkäri, psykologi, kuraattori

³ Esimerkiksi terveyskeskus, poliisi, lastensuojelu

peestaan huolimatta. Yli kolmasosa nuorista turvautui ystävien apuun.

Pojat (26 %) saivat apua ja tukea selkeästi tyttöjä (4 %) enemmän nettipalveluista. Kuitenkin 16 % pojista ja seitsemän prosenttia tytöistä ei ollut saanut tarvitsemaansa apua nettipalveluista ammattiauttajalta, vaikka olisi tarvinnut. Sukupuoli oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä seksuaaliseen häirintään saatuun tukeen koulun aikuisilta, palveluista koulun ulkopuolelta ja lähipiiriltä.

Taustatekijöiden yhteys tuen ja avun saamiseen koulun aikuisilta

Taustatekijöiden yhteyttä seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneiden poikien ja tyttöjen koulun aikuisilta saatuun tukeen ja apuun tutkittiin logistisen regressioanalyysin avulla. ”Tuen ja avun saaminen”-muuttuja oli kaksiluokkainen: ”Kyllä, olen saanut tukea ja apua paljon tai jonkin verran” ja ”En ole saanut tukea ja apua, mutta olisin tarvinnut”, ja referenssiluokkana oli ”Olen saanut tukea ja apua paljon tai jonkin verran”. ”En ole saanut tukea ja apua, mutta olisin tarvinnut” -luokka nimettiin *tukea ja apua vaille jäämiseksi*.

Vakioimaton tarkastelu osoitti, että muulla tavoin kuin ydinperheessä asuminen (vertailuryhmänä ydinperheessä asuminen) oli yhteydessä tukea ja apua vaille jäämiseen poikien kohdalla (OR 1,867; lv 1,23–2,86) (Taulukko 5). Myös molempien vanhempien työttömyys (vertailuryhmänä vanhemmat eivät työttömänä) oli yhteydessä poikien (OR 3,859; lv 2,30–6,53) tukea ja apua vaille jäämiseen. Samoin perheen melko tai erittäin huono taloudellinen tilanne (vertailuryhmänä erittäin tai melko hyvä taloudellinen tilanne) selitti poikien (OR 3,254; lv 2,0–5,30) tukea ja apua vaille jäämistä.

Molempien vanhempien koulutuksella oli myös merkitystä poikien tuen ja avun saamiseen. Äidin (OR 0,409; lv 0,19–0,90)

ja isän toisen asteen koulutus (OR 0,358; lv 0,17–0,75) sekä isän ammatilliset opinnot toisen asteen koulutuksen lisäksi (OR 0,317; lv 0,14–0,70) (vertailuryhmänä korkeakoulu) olivat yhteydessä poikien *vähäisempään* tukea ja apua vaille jäämiseen.

Mahdollisilla sekoittavilla tekijöillä vakioiden muutti ristitulosuhteita vain vähän. Kaikki muut tekijät paitsi asumisjärjestelyt jäivät selittämään seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneiden poikien tukea ja apua vaille jäämistä (Taulukko 5.).

Vakioimattoman tarkastelun mukaan molempien vanhempien työttömyydellä (vertailuryhmänä vanhemmat eivät työttömänä) oli yhteys tyttöjen (OR 1,853; lv 1,03–3,30) tukea ja apua vaille jäämiseen (Taulukko 5). Myös perheen melko tai erittäin huono taloudellinen tilanne (vertailuryhmänä erittäin tai melko hyvä taloudellinen tilanne) selitti tyttöjen (OR 3,550; lv 2,13–5,90) tukea ja apua vaille jäämistä.

Vakioidun mallin mukaan ainoastaan perheen melko tai erittäin huono taloudellinen tilanne (vertailuryhmänä erittäin tai melko hyvä taloudellinen tilanne) jäi selittämään seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneiden tyttöjen (OR 3,727; lv 1,98–7,0) tukea ja apua vaille jäämistä.

Päätulokset ja pohdinta

Tutkimus tuotti uutta tietoa sukupuolen ja muiden taustatekijöiden yhteydestä seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneiden suomalaisten nuorten tuen ja avun saamisesta koulun aikuisilta.

Seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneet pojat (48 %) raportoivat tyttöjä (26 %) useammin saaneensa paljon tai jonkin verran tukea ja apua koulun aikuisilta. Tulosta saattaa selittää se, että tytöt (63 %) saivat poikia (51 %) useammin apua ja tukea ystäviltaan. Tulok-

Taulukko 5. Poikien ja tyttöjen vakioimattomat ja vakioidut ristitulosuhteet (OR) tukea ja apua vaille jäämiseen koulun aikuisilta taustatekijöiden mukaan (logistinen regressioanalyysi). (Kouluterveyskysely 2017.)

Muuttujat	Pojat vakioimaton			Pojat vakioitu			Tytöt vakioimaton			Tytöt vakioitu		
	OR ¹	95% lv ²	p-arvo	OR ¹	95% lv ²	p-arvo	OR ¹	95% lv ²	p-arvo	OR ¹	95% lv ²	p-arvo
Asumisjärjestelyt												
Asuu ydinperheessä	1,0			1,0			1,0			1,0		
Ei asu ydinperheessä	1,876	1,23-2,86	0,004	1,617	0,9-2,88	0,102	1,052	0,73-1,52	0,789	0,770	0,5-1,19	0,243
Äidin koulutus												
Korkeakoulu	1,0			1,0			1,0			1,0		
Toisen asteen lisäksi ammatillisia opintoja	0,566	0,27-1,14	0,109	0,666	0,29-1,53	0,338	0,779	0,46-1,33	0,363	0,798	0,43-1,47	0,468
Toisen asteen koulu	0,409	0,19-0,90	0,027	0,355	0,14-0,90	0,029	0,993	0,61-1,61	0,977	1,08	0,59-1,95	0,811
Peruskoulu	1,464	0,83-2,60	0,192	0,669	0,27-1,65	0,383	1,413	0,78-2,56	0,253	1,40	0,63-3,15	0,411
Isän koulutus												
Korkeakoulu	1,0			1,0			1,0			1,0		
Toisen asteen lisäksi ammatillisia opintoja	0,317	0,14-0,70	0,004	0,29	0,12-0,69	0,005	0,588	0,33-1,06	0,076	0,552	0,30-1,06	0,074
Toisen asteen koulu	0,358	0,17-0,75	0,007	0,274	0,11-0,68	0,005	0,724	0,44-1,18	0,195	0,664	0,37-1,20	0,172
Peruskoulu	1,284	0,73-2,26	0,388	0,599	0,25-1,43	0,247	1,092	0,61-1,95	0,766	0,701	0,33-1,50	0,359
Vanhempien työttömyys												
Vanhemmat eivät työttöminä	1,0			1,0			1,0			1,0		
Vähintään yksi vanhemista työttömänä	1,039	0,61-1,78	0,89	0,944	0,47-1,9	0,873	1,317	0,88-1,97	0,179	1,063	0,67-1,7	0,873
Molemmat vanhemmat työttömänä	3,859	2,30-6,53	0,001	3,927	1,84-8,40	0,001	1,853	1,03-3,30	0,039	1,011	0,46-2,2	0,979
Perheen taloudellinen tilanne												
Erittäin hyvä, melko hyvä	1,0			1,0			1,0			1,0		
Kohtalainen	1,242	0,92-2,2	0,468	1,693	0,8-3,65	0,179	1,548	1,015-2,4	0,042	1,3	0,8-2,1	0,285
Melko / erittäin huono	3,254	2,0-5,30	0,001	2,067	1,0-4,23	0,047	3,550	2,13-5,90	0,001	3,727	1,98-7,0	0,001

OR=ristitulosuhde, lv=luottamusväli, tilastollinen merkitsevyytaso p<0,05

set tukevat aikaisemman tutkimuksen tuloksia, jonka mukaan tytöt (29 %) kertovat seksuaalisesta häirinnästä ystävilleen poikia (15 %) useammin (Hill & Karl 2011). Se, miksi pojat ilmaisevat saavansa tyttöjä useammin tukea koulun aikuisilta, saattaa johtua myös siitä, että poikien on helpompi puhua asiasta vieraalle ihmiselle. Jatkossa olisi tärkeä tutkia tarkemmin nuorten kokemuksia saadusta tuesta ja avusta: millaista tukea ja apua nuoret saavat ja millä tavalla se vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa ja tulevaisuuteensa.

Syynä tyttöjen vähäisempään avun ja tuen saantiin voi olla myös se, että seksuaalista

häirintää tai väkivaltaa kokeneista tytöistä jopa kaksi kolmasosaa (66 %) ja pojista runsas kolmannes (37 %) raportoi, etteivät he (mielestään) tarvitse apua ja tukea koulun aikuisilta. Onkin syytä olla huolissaan suuresta joukosta seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneita tyttöjä ja poikia, joiden mielestä he eivät ole tarvitseet apua tai tukea koulun aikuisilta. Tulos saattaa viitata siihen, ettei koulua koeta paikaksi, jossa nuoret voivat saada apua ja tukea itselleen. Syynä tähän voi olla se, että seksuaalista häirintää kokeneet nuoret häpeävät, ovat masentuneita ja saattavat syyttää itseään, mikä voi vaikeuttaa

avun hakemista (Li & Craig 2020). Samoin Gruberin ja Fineran (2016) tutkimustulos viittaa siihen, ettei koulu ole yhtä kiinnostunut seksuaaliseen häirintään kuin kiusaamiseen puuttumisesta. Ruotsissa toteutettu tapaus tutkimus osoitti, että kouluilla ei ole rakenteita seksuaaliseen häirintään puuttumiseen, ja että koulu siirtää vastuunsa usein koulun ulkopuolelle (Gådin & Stein 2017). Onkin äärimmäisen tärkeää, että kouluissa nostetaan seksuaalinen häirintä ja väkivalta pontevammin yhteiseen keskusteluun koulun toimijoiden kanssa ja laaditaan käytännön toimia siihen puuttumiseen.

Toinen mielenkiintoinen tulos oli se, että seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneet pojat (16 %) ilmaisivat tyttöjä (8 %) useammin, etteivät he saaneet tukea ja apua koulun aikuisilta, vaikka olisivat sitä tarvinneet. Näyttääkin siltä, että seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneet pojat ovat heterogeeninen ryhmä koulusta saadun tuen ja avun saamisen näkökulmasta. Tämä saattaa johtua siitä, että koska tytöt kokevat seksuaalista häirintää ja väkivaltaa huomattavasti useammin kuin pojat, voi poikien olla vaikea päästä tuen ja avun piiriin. Huomioitavaa on myös se, että pojan joutuminen seksuaalisen häirinnän kohteeksi saattaa olla yhteiskunnassamme vieraampaa kuin uhrin ollessa tyttö. Poikien seksuaalinen häirintä ja väkivalta tulisikin nostaa keskusteluun yhteiskunnassa laajemmin. (Vilkka 2011.)

Seksuaalista häirintää kokeneiden nuorten taustatekijöiden yhteyttä koulun aikuisilta saatuun tukeen ja apuun on aikaisemmin tutkittu niukasti. Tämä tutkimus tuotti uutta tietoa erityisesti monimuuttuja-analyyysien kautta. Tutkimuksen vakioitu tarkastelu osoitti, että sekä äidin että isän toisen asteen koulutustasolla oli positiivinen yhteys poikien tuen ja avun saamiseen, kun vertailuryhmänä olivat korkeakoulutuksen saaneiden vanhempien pojat. Yhteys säilyi, kun muiden taustatekijöiden vaikutus oli vakioitu. Tulos on kiinnostava, sillä aikaisemmat tutkimukset antavat viitteitä siitä, että korkeakoulutettujen vanhempien lapset osallistuvat useammin yhteiskunnan palveluihin kuin vähemmän koulutettujen vanhempien lapset (Søndergaard ym. 2008).

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan perheen huonolla taloudellisella tilanteella oli yhteys sekä poikien että tyttöjen kohdalla tukea ja apua vaille jäämiseen. Tulos ei ole yllättävä, sillä myös aikaisemmat tutkimustulokset viittaavat siihen, että huono taloustilanne perheessä ennustaa heikompaa palveluihin pääsyä (Wood ym. 2012; Kivimäki ym. 2019). Tämä saattaa johtua siitä, että taloudelliset ongelmat heijastuvat vaikeutena hakeutua palvelujen piiriin. Taloushuolien johtaessa toimeentulon hakemiseen, voi muun tuen ja avun hakeminen jäädä. Olisikin tärkeää kehittää yhteiskunnan palveluja integroituna palveluina, jotta perheet saisivat tukea ja apua yhden luokun palveluna (Paananen ym. 2019). Lisäksi perheen taloudellinen ahdinko voi aiheuttaa sen, että lapset ja nuoret eivät halua aiheuttaa enempää huolta kertomalla omista huolistaan vanhemmille tai edes koulun aikuisille. Näin ollen huono-osaisuus alkaa kumuloitua.

Tämän tutkimuksen tulokset kertovat luotettavien ammattilaisten saavutettavuuden merkityksellisyydestä häirintäkokemusten käsittelemiseksi etenkin niiden nuorten osalta, jotka jättävät asiasta kokonaan kertomatta kenellekään ulkopuoliselle (Fagerlund ym. 2013). Kouluissa terveystarkastusten yhteydessä väkivallasta kysyminen voisi helpottaa nuoren kynnystä kertoa kokemastaan tai näkemästään väkivallasta. Puheeksioton jälkeen avun tarjoamisen valmiuden tulisi olla väkivaltaa kokeneelle nuorelle asiakaslähtöinen ja perheen huomioiva. (Ikonen ym. 2018.) Erityisesti heikossa yhteiskunnallisessa asemassa olevien nuorten osallisuuden ja toimijuuden

vahvistamiseksi palveluiden suunnittelun ja niiden toteuttamisen käytäntöjen uudistaminen on tarpeen (Häikiö & Kallinen 2017).

Tämän tutkimuksen aihe on eettisesti herkkä, sillä se koskettaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tutkimuksen toteuttamista voidaan perustella sillä, että aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä, ja sen tavoitteena on tuottaa eettisesti kestäväällä tavalla luotettavaa tietoa seksuaalista häirintää kokeneiden nuorten tuen ja avun tarpeesta ja saavutettavuudesta. Aiheen yhteiskunnallista merkitystä lisää sen laaja käsittely yleisesti yhteiskunnassamme ja huoli puutteellisista toimintatavoista. Tämän tutkimuksen myötä saatiin tuotettua uutta tutkimustietoa nuorten avun ja tuen saannista. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013.) Tutkimuksen aiheen sensitiivisyys otettiin huomioon kyselylomakkeen suunnittelussa siten, että sensitiiviset kysymykset oli sijoitettu keskelle lomaketta ja lomake alkoi ja päättyi helpoilla, yleisillä kysymyksillä. Lisäksi kysymyksiä seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta edelsi johdanto, jossa vastaajia johdateltiin aiheeseen ja kerrottiin, että minkäänlainen ei-toivottu koskettelu tai lähestyminen ei ole sopivaa. Kysymysten yhteydessä nuorille kerrottiin myös, mistä he voivat saada apua ja tukea mahdollisiin kokemuksiinsa, ja että niistä on tärkeä kertoa aikuiselle. Tähän tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistuttiin nimettömänä. Yksittäisiä tutkimukseen osallistuneita ei ole mahdollista tunnistaa tutkimustuloksista.

Tutkimuksen toteutti Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, ja aineisto kerättiin lähes kaikista Suomen yläkouluista oppitunnilla pääosin sähköisessä muodossa opettajan valvomana. Tutkimuksen vahvuus on sen laaja kattavuus Suomessa asuvien nuorten osalta, ja tuloksia voidaan yleistää muihin samanikäisiin nuoriin. Tulosten validiteettia saattaa hieman heikentää muutaman kunnan

poisjäänti resurssien vähäisyyden tai oppilaitoksissa tehtävien kyselyjen lukumäärään vuoksi (Luopa ym. 2014).

Kyselyn keskenjättäneiden määrää ei pystytä arvioimaan, mikä saattaa vaikuttaa tutkimuksen validiteettiin ja reliabiliteettiin. Kysymyksiin vastaamisen tahallinen vääristely tai valehtelu voivat heikentää luotettavuutta. Nuorilla mieliala saattaa myös vaihdella, mikä on syytä huomioda tuloksia tarkasteltaessa. (Nummenmaa 2011.) Seksuaalista häirintää ja väkivaltaa koskeviin lisäkysymyksiin vastanneiden määrä oli pienempi kuin yleisesti kysytyyn koettuun seksuaaliseen häirintään, mikä saattaa heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Voidaankin pohtia, mistä vastaajien määrän väheneminen johtui. Syinä saattoivat olla vastausväsymys tai epämukavuus vastata lisäkysymyksiin.

Johtopäätökset

Seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemukset ovat yleisiä, tytöillä yleisempiä kuin pojilla. Puolet seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneista pojista ja joka viides tyttö ilmaisi saaneensa tukea ja apua koulun aikuisilta. Huolestuttava tulos oli se, että runsas kolmannes pojista ja kaksi kolmasosa tytöistä raportoivat, etteivät he tarvitse apua ja tukea koulun aikuisilta. Merkillepantavaa oli myös se, että seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneet pojat (16 %) ilmaisivat tyttöjä (8 %) useammin, etteivät he saaneet tukea ja apua koulun aikuisilta, vaikka olisivat sitä tarvitseet.

Perheen huonolla taloudellisella tilanteella oli yhteys seksuaalista häirintää kokeneiden nuorten tukea ja apua vaille jäämiseen koulun aikuisilta verrattuna nuoriin, joilla perheissä on hyvä taloudellinen tilanne ja molemmat vanhemmat työssä.

Seksuaalista häirintää kokeneiden nuorten tunnistamisessa, kohtaamisessa ja hoidossa

on kehitettävää. Palvelujen saatavuuden ja järjestämistapojen kehittämisen lisäksi olisi-kin syytä keskittyä siihen, mitä palveluissa tapahtuu, alkaen tavoista, joilla nuori kohdataan, päätyen siihen, miten laajemmat institutionaaliset ehdot määrittävät nuorten tunnistamista (Karvonen ym. 2017). Opetushallitus on laatinut kouluille seksuaalista häirintää ehkäisevän oppaan avuksi kouluyhteisöön. Opas on tarkoitettu perusopetuksen koulujen ja toisen asteen oppilaitosten työn tueksi. (Opetushallitus 2018.) Kuitenkin laajaa näyttöön perustuvaa tutkimustietoa tarvitaan lisää erityisesti ennaltaehkäisevään työhön ongelmien tunnistamiseksi. Tietoa tulee jakaa eri ammattihenkilöiden, kuten opettajien keskuudessa helpottamaan havainnoimista, mikäli nuoren käyttäytymisessä tapahtuu muutoksia. Lasten vanhempia ja muita avunantajia ei tule unohtaa. Seksuaalisen häirinnän tunnusmerkit tulisi informoida ymmärrettävällä tasolla. (Kraemer Smothers & Smothers 2011.)

Jatkossa olisi tärkeä saada tietoa seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneiden nuorten käsityksistä tukipalveluista ja niiden kehittämisestä nuorilähtöiseksi. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia koulun aikuisten näkemyksiä koulun merkityksestä tuen antajana ja kohdennettuihin palveluihin ohjaajana.

Lähteet

- Danielsson, Petri & Näsi, Matti. (2020) *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 - Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 43/2020. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Espelage, Dorothy & Doshid, Namrata & Hongb, Jun Sung & Rinehart, Sarah (2016) Understanding types, locations, & perpetrators of peer-to-peer sexual harassment in U.S. middle schools: A focus on sex, racial, and grade differences. *Children and Youth Services Review* 71, 174–183.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Juvenes Print. Tampere, 119, 120.
- Felson, Richrad B. & Savolainen, Jukka & Fry, Sarah & Whichard, Corey & Ellonen, Noora (2019) Reactions of Boys and Girls to Sexual Abuse and to Sexual Encounters with Peers. *Journal of Youth and Adolescence* 48:1869–1882.
- Frederick, John (2010) Sexual abuse and exploitation of boys in south Asia a review of research findings, legislation, policy and programme responses. UNICEF Innocenti Research Centre.
- FINLEX 24.7.563/1998. *Seksuaalirikoksista*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20>. (Viitattu 28.9.2018.)
- Gillander Gådin, Katja & Stein, Nan (2019) Do schools normalise sexual harassment? An analysis of a legal case regarding sexual harassment in a Swedish high school. *Gender and Education*, 31(7), 920-937.
- Gruber, James & Fineran, Susan (2016) Sexual harassment, bullying, and school outcomes for high school girls and boys. *Violence Against Women* 22, 112–133.
- Hill, Catherine & Kearl, Holly (2011) Crossing the line: sexual harassment at school. *American Association of University Women*, 2. Washington, DC, USA.
- Hsi-Sheng, Wei & Ji-Kang, Chen (2012) Factors Associated with Peer Sexual Harassment Victimization Among Taiwanese Adolescents. *Sex Roles*, 66(1-2):66-78.
- Häikiö, Liisa & Kallinen, Yrjö (2017) Nuorten aikuisten tarpeet ja asiantuntijoiden mahdollisuudet palveluiden suunnittelussa. Tuloksia väestötutkimuksista, Teoksessa: Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti. Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. *Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura*, Helsinki, 103–126.
- Ikonen, Riikka & Halme, Nina (2018) Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 6. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Ikonen, Riikka & Hietämäki, Johanna & October, Marta & Seppänen, Johanna & Halme Nina (2018) Nuorten perheessä kokema väkivalta ja siihen saatu tuki ammattilaisilta. Teoksessa: Gissler, Mika & Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi. *Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolot -vuosikirja*, 2018, Helsinki, 58-67.
- Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Kauppinen, Timo M. (2017) Kokevatko nuoret saavansa tarvitsemiansa sosiaali- ja terveyspalveluja?

- Tuloksia väestötutkimuksista, Teoksessa: Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti. Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. *Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura*, Helsinki, 27-52.
- Kankkunen, Päivi & Vehviläinen-Julkunen, Katri (2013) *Tutkimus hoitotieteessä*. WSOYpro Oy, Helsinki, 218, 219, 221.
- Kivimäki, Hanne & Saaristo, Vesa & Wiss, Kirsi & Frantsi-Lankia, Marjut & Ståhl, Timo & Rimpelä, Arja (2019) Access to a school health nurse and adolescent health needs in the universal school health service in Finland. *Scandinavian journal of caring sciences*, 33(1), 165-175.
- Kraemer Smothers, Melissa & Smothers, Brian (2011) A Sexual Assault Primary Prevention Model with Diverse Urban Youth. *Journal of Child Sexual Abuse* 20, 708–727.
- Lahtinen, Hanna-Mari & Laitila, Aarno & Korkman, Julia & Ellonen, Noora (2018) Children's disclosures of sexual abuse in a population-based sample. *Child abuse & neglect*, 76, 84-94.
- Launis, Maaret & työryhmä (2018) *Tästä saa puhua*. Dardedze holografija, Latvia, 7, 68.
- Li, Joyce & Craig, Wendy M. (2020) Adolescent Sexual Harassment, Shame, and Depression: Do Experiences of Witnessing Harassment Matter? *Journal of Early Adolescence*, 40(5) 712–737.
- Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Matikka, Anni & Vilkki, Suvi & Jokela, Jukka & Laukkarinen, Essi & Paananen, Reija (2014) *Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-2013. Kouluterveyskyselyn tulokset*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-280-5>. (Viitattu 30.1.2019.)
- Nummenmaa, Lauri (2011) *Käyttätymistieteelliset tilastolliset menetelmät*. Tammi.
- Opetushallitus. (2018). *Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa*. https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/ammattikoulutuksen_jarjestaminen/opas_seksuaalisen_hairinnan_ennaltaehkaisuksi. (Viitattu 18.11.2018.)
- Paananen, Reija & Surakka, Anne & Kainulainen, Sakari & Ristikari, Tiina & Gissler, Mika (2019) Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveyspalveluiden ajoittuminen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 56, 114–128.
- Pakarinen, Marja & Helminen, Mika & Kylmä, Jari & Suominen, Tarja (2017) Ammattiin opiskelevien 15–19-vuotiaiden nuorten seksuaalikäyttäytymiseen liittyvät tiedot ja asenteet. *Hoitotiede* 2 (29), 139–149.
- Pelastaa lapset ry. (2018) *Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalisessa mediassa*. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2018/08/31131602/Sexting_raportti_web-002.pdf. (Viitattu 18.11.2018.)
- Priebe, Gisela & Svedin, Carl Göran (2012) Online or off-line victimisation and psychological well-being: a comparison of sexual-minority and heterosexual youth. *European Child and Adolescent Psychiatry* 21, 569–582.
- Pihkala, Suvi & Huuki, Tuija & Sunnari, Vappu (2019) “Moving with Touch: Entanglements of a Child, Valentine’s Day Cards, and Research–Activism Against Sexual Harassment in Pre-Teen Peer Cultures.” *Social sciences (Basel)* 8.8 (2019): 226–. Web.
- Svensson, Jessika & Baer, Nina & Silva, Teresa (2019) Adolescents’ level of knowledge of and supportive attitudes to sexual crime in the Swedish context. *Journal of Sexual Aggression* 25 (2), 75–89.
- Søndergaard, Grethe & Biering-Sørensen, Sofie & Ishøy Michelsen, Susan & Schnor, Ole & Nybo Andersen, Anne-Marie (2008) Non-participation in preventive child health examinations at the general practitioner in Denmark: a register-based study. *Scandinavian Journal of Primary Health Care*, 26(1), 5-11.
- THL. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. (2017a) *Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta*. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136131/URN_ISBN_978-952-343-091-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Viitattu 20.10.2018.)
- THL. Kouluterveyskysely. (2017b) <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>. (Viitattu 30.10.2018.)
- THL. Kouluterveyskyselyn kysymykset. (2017c) https://thl.fi/documents/10531/2851931/KTK17_ylakoulu_FIN_luonnos8_final.pdf/17e1635f-e074-4fa1-a4c3-85b5e42245b1. (Viitattu 1.11.2018.)
- Unicef. (1959) Yleissopimus lapsen oikeuksista. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>. (Viitattu 19.9.2020.)
- Vega-Gea, Esther & Ortega-Ruiz, Rosario & Sánchez, Virginia (2016) Peer sexual harassment in adolescence: Dimensions of the sexual harassment survey in boys and girls. *International Journal of Clinical and Health Psychology* 16, 50–51.
- Vilikka, Hanna. (2011) *Seksuaalinen häirintä*. PS-kustannus. Juva, 36, 96 & 103.
- Väestöliitto. (2016) *#Respect-kampanja seksuaalista häirintää vastaan*. <http://www.vaestoliitto.fi/>

- seksuaalisuus/?x1228970=5427970. (Viitattu 28.9.2018.)
- WHO. (2012) *Understanding and addressing violence against women*. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77434/WHO_RHR_12.37_eng.pdf;jsessionid=B-70F353B501E02818633B8D1B8BC1DCC?sequence=1. (Viitattu 20.10.2018.)
- WHO. (2018) *Violence against children*. <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>. (Viitattu 17.11.2018.)
- Wood, Rachael & Stirling, Alex & Nolan, Claire & Chalmers, Jim & Blair, Mitch (2012) Trends in the coverage of 'universal' child health reviews: observational study using routinely available data. *BMJ open*, 2(2).

Kouluympäristön merkitys kiusaamisessa

– kirjallisuuskatsaus kiusaajan näkökulmasta

Johanna Heiskanen, Mira Kattilakoski & Katja Joronen

Koulukiusaaminen on yksi nuorten merkittävimmistä kansanterveysongelmista. Kiusaamista esiintyy lähes jokaisessa koulussa niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Kiusaamista on tutkittu paljon, erityisesti kiusaamisen uhrin ja kiusaamisen seurausten näkökulmasta. Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli tutkia kouluympäristön merkitystä kiusaajana toimimisessa ja koota yhteen aikaisempaa tutkimustietoa, jota voidaan hyödyntää kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Systemaattinen tiedonhaku suoritettiin CINAHL- ja PsycINFO-tietokannoissa ja aineistoa täydennettiin manuaalilla. Kirjallisuuskatsauksen aineisto koostui 19:stä vuosina 2011–2019 julkaistuista suomen- ja englanninkielisistä tutkimusartikkeleista vertaisarvioituissa lehdissä. Aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä. Katsauksen tulokset osoittavat, että kiusaajana toimiminen ei ole pelkästään yksilön asia eikä opiskelijaryhmän tai luokan ilmiö, vaan se nivoutuu opiskelijoiden henkilökohtaisten tekijöiden lisäksi vahvasti sekä koko koulun käytäntöihin ja ilmapiiriin että opettajan ja opiskelijan väliseen suhteeseen. Tuloksista nousee esille viisikeskeistä kouluun liittyvää tekijää, jotka ovat yhteydessä kiusaajana toimimiseen: puutteellinen valvonta koulussa, ulkopuolisuuden tunne koulu yhteisössä, opettajan toiminta kiusaamistilanteissa, turvaton kouluilmapiiri ja etäinen opettaja-opiskelijasuhte. Koulu yhteisössä on tärkeä tunnistaa kaikki tasot kiusaamisen ehkäisyssä ja kiusaamiseen puuttumisessa.

Avainsanat: kirjallisuuskatsaus, kiusaaja, kiusaaminen, koulu

Kiusaaminen on yksi yleisimmistä väkivallan ilmenemismuodoista vertaisyhteisöissä (Menesini & Salmivalli 2017). Kiusaamisessa uhri altistuu toistuvasti yhden tai useamman henkilön negatiivisille teoille (Olweus 1992, 14). Kiusaamisessa osapuolten välillä vallitsee voimasuhteiden epätasapaino, joka voi olla fyysistä, henkistä ja sosiaalista, ja jonka vuoksi uhrin voi olla vaikea puolustautua tai hän on avuton kiusaajaa vastaan (Hamarus 2008, 12).

Kiusaamista esiintyy maailmanlaajuisesti merkittävän paljon. Noin joka kolmas lapsi joutuu kiusatuksi vähintään kerran kuukaudessa. UNESCO:n esittämässä raportissa eri maiden kiusaamistilastoissa oli maakohtaisia eroja. Vähiten kiusaamista raportoitiin Keski-Amerikassa (23 %) ja eniten Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, jossa jopa 48 % lapsista ilmoitti tulleen kiusatuksi. Euroopassa 25 % lapsista raportoi tulleen kiusatuksi vähintään kerran kuukaudessa. (UNESCO 2018.) Suomessa Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamassa Kouluterveyskyselyssä 2017 raportoitiin, että syrjivää kiusaamista oli kokenut 19 % alaluokkalaisista, 24 % yläluokkalaisista, 11 % lukiolaisista ja 13 % ammattiin opiskelevista vastaajista. Opiskelijat, jotka olivat sijoitettu kodin ulkopuolelle tai jotka olivat toimintarajoitteisia tai syntyneet ulkomailla, kokivat kiusaamista 40 % enemmän kuin muut opiskelijat. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2017.) Kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten mukaan sekä kiusaajana toimiminen että kiusatuksi tuleminen ovat yleisempiä poikien kuin tyttöjen keskuudessa (WHO 2009; Silva ym. 2013).

Koulukiusaamisella on syviä ja pitkäaikaisia kielteisiä vaikutuksia aina aikuisuuteen asti. Vaikutukset ilmenevät sekä yhteisö- että yksilötasolla. (Hamarus 2008, 78, 80.) Kiusaamisen on todettu olevan yhteydessä muun muassa masentuneisuuteen ja ahdistuneisuuteen (Takizawa ym. 2014, 779), pitkäaikais-

työttömyyteen (Varhama & Björkqvist 2005, 271) ja kiusatun identiteettiin (Hamarus 2008, 79). Kiusaajalla ja kiusatulla on todettu olevan yhteinen piirre: molemmilla on ongelma, johon he tarvitsevat tukea ja apua. Sekä kiusaaja että kiusattu kärsivät usein huonosta itseluottamuksesta. Kiusaajan on todettu kekevan myös sisäistä turvattomuutta. Kiusaaja saattaa itse olla kiusattu, ja kiusaajan kokemana pelko voi saada hänet aloittamaan kiusaamisen. (Höistad 2003, 108–110.)

Suomen perusopetuslain mukaan jokaisella opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön (Perusopetuslaki 628/1998 29§). Kiusaamista kuitenkin esiintyy lähes kaikissa kouluissa. Koulun tehtävänä on ehkäistä kiusaamista (Höistad 2003, 151), mutta kiusaaminen ei ole yksiselitteinen ilmiö kouluyhteisössä (Thomas ym. 2018). Kiusaaminen ei tapahdu sosiaalisessa tyhjiössä, vaan se kietoutuu sosiaalisiin verkostoihin (Salmivalli 2010), joista erityisesti vertaisten sivustaseuraajien (*bystanders*) roolia on tutkittu paljon (Craig ym. 2000; Thornberg & Jungerts 2013; Nocentini ym. 2013). Kiusaajana toimimisen syyt on myös tutkittu melko paljon ja on esimerkiksi osoitettu, että kiusaamisen kautta kiusaaja pyrkii tavoittamaan valtaa ja asemaa kouluyhteisössä (Hamarus & Kaikkonen 2008). Joitakin kiusaamista ehkäiseviä koulutason tekijöitä on raportoitu. Kiusaamista on todettu ehkäisevän esimerkiksi sellainen positiivinen koulun ilmapiiri, jossa säännöt ovat opiskelijoiden mielestä johdonmukaisia ja opettajat puuttuvat sääntörikkomuksiin kouluyhteisössä (Ma 2002). Samoin on osoitettu, että hyvä opettaja-opiskelijasuhde on yhteydessä kiusatun puolustamiseen (Jungert ym. 2016). Myös opettajan kannustavan käyttäytymisen on osoitettu olevan yhteydessä vähäisempään kiusaajana toimimiseen (Barboza ym. 2009).

Koulun merkityksestä kiusaajana toimimiseen on raportoitu jo riittävän paljon alkuperäistutkimuksia, jotta niiden tuotta-

mista tuloksista on mielekästä koota yhteen kirjallisuuskatsausta (artikkelissa käytetään kirjallisuuskatsauksesta myös termiä katsaus). Kirjallisuuskatsauksessa kootaan tiettävästi ensimmäisen kerran tutkimuksia aiheesta. Tässä katsauksessa käsitteitä ”kiusaajana toimiminen” ja ”kiusaaminen” käytetään synonyymeina tarkoittamaan samaa ilmiötä.

Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus ja toteuttaminen

Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli tutkia aikaisempien tutkimusten perusteella kouluympäristön merkitystä kiusaajana toimimisessa. Tavoitteena on tuottaa tutkimustietoa, jota voidaan hyödyntää kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Katsauksessa haettiin vastausta seuraavaan tutkimuskysymykseen: Mitkä kouluun liittyvät tekijät ovat yhteydessä kiusaajana toimimiseen? Katsauksen ulkopuolelle rajattiin verkkokiusaaminen.

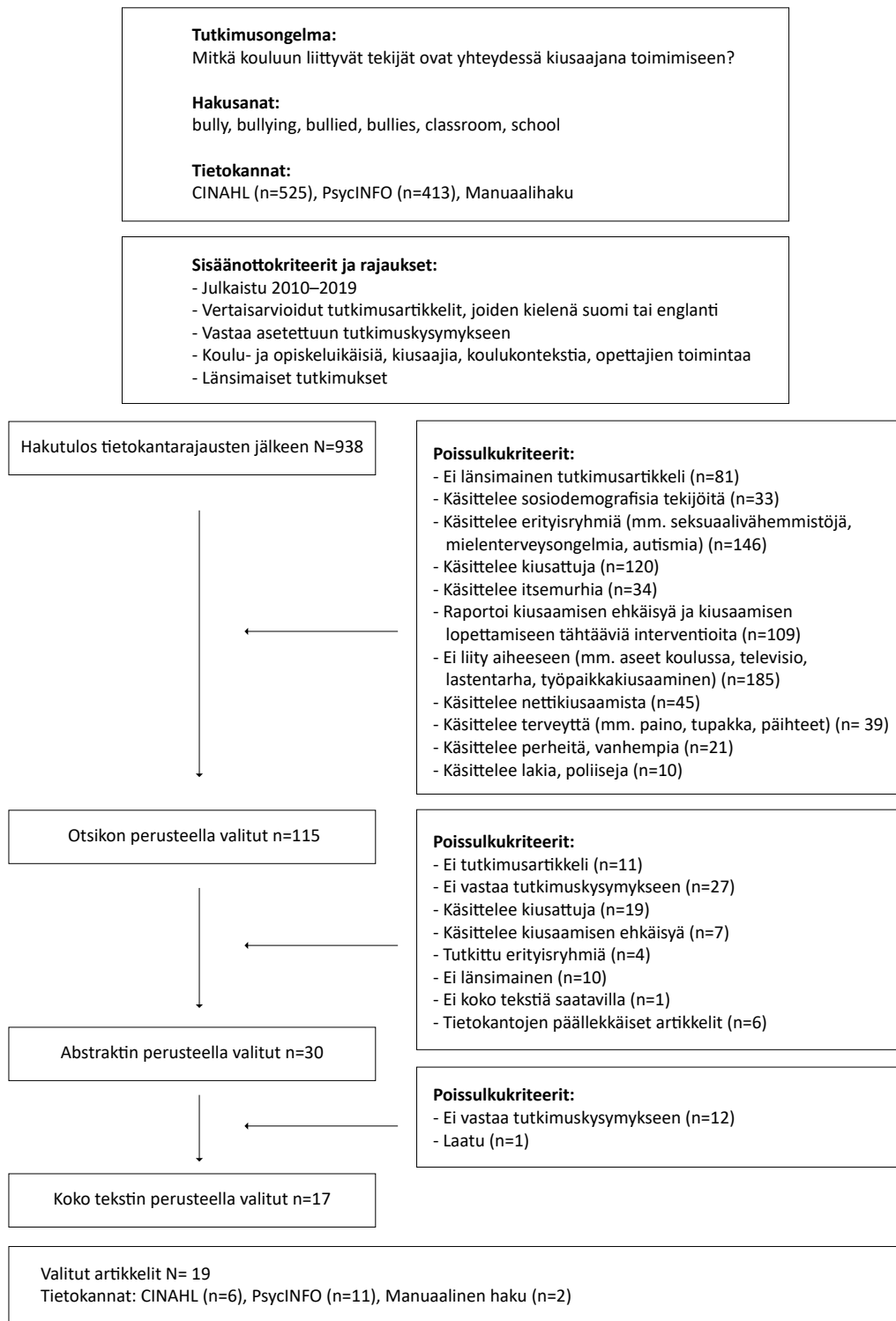
Kirjallisuuskatsauksen systemaattinen tiedonhaku tehtiin CINAHL- ja PsycINFO-tietokannoissa ja aineistoa täydennettiin manuaalilla. Aineiston haku rajattiin edellä mainittuihin kahteen tietokantaan, koska niiden avulla oli mahdollista saada laajasti tutkimuksia käyttäytymis-, sosiaali- ja terveystieteiden sekä psykologian alalta. Tietokannoissa haku suoritettiin käyttämällä vapaasanahakua, sillä soveltuvia asiasanoja ei löytynyt CINAHL-tietokannasta ja haut haluttiin toteuttaa samanlaisina molemmissa tietokannoissa. Aineistonhaun kuvaus on esitetty kuviossa 1 (Kuvio 1).

CINAHL- ja PsycINFO-tietokantahaut tuottivat yhteensä 938 julkaisua, kun sisäänottokriteereinä ja tietokantarajauksina olivat: 1) julkaisuvuodet 2010–2019, 2) vertaisarvioidut tutkimusartikkelit, 3) artikkelien kielenä suomi tai englanti, 4) tutkimuksen pääfokus vastaa asetettuun tutkimuskysymykseen, 5) tutkimus

käsittelee koulu- ja opiskeluikäisiä ihmisiä, kiusaajia, koulukontekstia ja opettajien toimintaa sekä 6) länsimaissa tehdyt tutkimukset. Katsauksen poissulkukriteereinä olivat: 1) artikkeli ei täytä sisäänottokriteereitä, 2) ei vastaa tutkimuskysymykseen, 3) ei ole tieteellinen tutkimus ja 4) tutkimus käsittelee verkkokiusaamista, kiusattuja, vanhempia, erityisryhmiä (esimerkiksi autismia, seksuaalivähemmistöjä), masennusta tai itsetuhoisuutta. Kirjallisuuskatsauksen sisäänotto- ja poissulkukriteerit määriteltiin tarkoituksella rajaaviksi, koska tutkimusta kiusaamisesta on julkaistu runsaasti.

Hakujen tuottamien 938 julkaisun otsikot käytiin yksitellen läpi ja valittiin kuviossa 1 esitettyjen sisäänottokriteerien ja tietokantarajausten perusteella 115 artikkelia otsikon perusteella. Seuraavaksi luettiin läpi 115 artikkelin abstraktit, joista 30 artikkelia valittiin jatkotarkasteluun. Nämä artikkelit luettiin kokonaisuudessaan ja arvioitiin sisäänottokriteerien mukaisesti. Katsaukseen valittiin 17 artikkelia: kuusi (n=6) artikkelia CINAHL-tietokannasta ja 11 artikkelia PsycINFO:sta. Tietokannoista valittujen artikkeleiden lisäksi tehtiin manuaalihakua tarkastelemalla valittujen tutkimusten lähdeluetteloja ja tietokantojen ehdottamia artikkeleja ja mukaan saatiin vielä kaksi artikkelia. Näin kirjallisuuskatsauksen aineisto muodostui yhteensä 19:stä tutkimuskysymykseen vastaavasta alkuperäisartikkelista.

Kirjallisuuskatsaukseen valitut tutkimukset olivat tieteellisissä lehdissä julkaistuja vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita. Tutkimuksissa oli käytetty sekä kvalitatiivisia (n=2) että kvantitatiivisia (n=17) tutkimusmenetelmiä. Artikkeleiden laatu arvioitiin The Joanna Briggs Collaborationin laadunarviointipisteysten avulla (Hoitotyön tutkimussäätiö 2019), ja katsaukseen valitut artikkelit arvioitiin laadultaan hyviksi. Katsauksen tutkimuksiin osallistuneet olivat iältään 9–17-vuotiaita tai 4.–12. luokalla. Valituissa tutkimuksissa osallistujien määrä vaihteli n=90–122180,

Kuvio 1. Kirjallisuushaun kuvaus

yhteen laskettuna osallistujien määrä oli $N=254\,228$. Katsauksen tutkimukset oli tehty yhdessätoista eri maassa: tutkimuksista neljä oli tehty Suomessa, kolme Yhdysvalloissa, kolme Kanadassa, kaksi Englannissa, yksi Sloveniassa, yksi Kreikassa, yksi Saksassa, yksi Italiassa, yksi Ranskassa, yksi Islannissa ja yksi Norjassa. Kaikki tutkimukset oli julkaistu vuosien 2011–2018 välillä, eniten artikkeleja ($n=5$) oli julkaistu vuonna 2017.

Kirjallisuuskatsaukseen valitut tutkimukset analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä (Tuomi & Sarajärvi 2018). Ensiksi aiheistosta poimittiin alkuperäisilmaisut, jotka vastasivat katsauksen tutkimuskysymykseen. Tämän jälkeen alkuperäisilmaisut ($n=32$) kirjoitettiin taulukkoon riveille. Kolmanneksi alkuperäisilmaisut pelkistettiin siten, että jokainen pelkistys sisälsi vain yhden asian;

pelkistykseen muodostui yhteensä 52 ja pelkistykset kirjoitettiin taulukkoon alkuperäisilmaisujen viereiselle sarakkeelle. Seuraavaksi pelkistykset ryhmiteltiin samankaltaisuuksien mukaisesti siten, että samaa ilmiötä kuvaavat pelkistykset yhdistettiin samaan ryhmään. Näistä ryhmistä muodostuivat alaluokat, jotka nimettiin luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Alaluokkia muodostui yhteensä 17. Alaluokkia abstrahoiden muodostui viisi yläluokkaa.

Kouluympäristöllä on merkitystä kiusaajana toimimiseen

Kirjallisuuskatsauksen mukaan kiusaajana toimimiseen oli yhteydessä monenlaisia kouluun liittyviä tekijöitä. Näitä olivat koulun puut-

Koulun puutteelliset käytännöt	Ulkopuolisuuden tunne koulu yhteisössä	Opettajan toiminta
Puutteellinen kurinpito koulussa lisäsi kiusaamista	Yhteenkuulumattomuuden tunne koulussa lisäsi kiusaamista	Opettajan reagointi kiusaamistilanteissa
Epäselvät säännöt koulussa lisäsi kiusaamista	Kilpailu asemasta yhteisössä lisäsi kiusaamista	Opettajan käyttäytyminen luokassa vaikutti kiusaamiseen
Kiusaamisen salliminen lisäsi kiusaamista	Kaverisuhteiden puuttuminen lisäsi kiusaamista	Opettajan asenteen vaikutus kiusaamiseen
Koulun luoma suorituspainne lisäsi kiusaamista	Puutteellinen luottamus koulu yhteisöön lisäsi kiusaamista	
Turvaton kouluilmapiiri	Etäinen opettaja-opiskelijasuhte	
Koulun turvattomuus lisäsi kiusaamista	Heikko opettaja-opiskelijasuhte lisäsi kiusaamista	
Pelon tunne lisäsi kiusaamista	Opettajan riittämätön huolenpito lisäsi kiusaamista	
Luokan vaihtaminen lisäsi kiusaamista		
Negatiivinen asenne koulua kohtaan lisäsi kiusaamista		

Kuvio 2. Kouluun liittyvät tekijät kiusaajana toimimiseen.

teelliset käytänteet, ulkopuolisuuden tunne kouluyhteisössä, opettajan toiminta, turvaton kouluilmapiiri ja etäinen opettaja-opiskelijasuhte (Kuvio 2). Tulososiossa tutkimusartikkeleihin on viitattu numeroviitejärjestelmän mukaisesti, lähdeviite on merkitty tekstiin sulkeissa numeroilla ja vastaava numerointi löytyy tutkimusartikkelien lähdeluettelosta.

Koulun puutteelliset käytänteet

Kiusaajana toimimista kouluissa lisäsivät koulun puutteelliset käytänteet: *puutteellinen kurinpito* (11, 13), *epäselvät säännöt koulussa* (13, 15, 17), *kiusaamisen salliminen* (17, 19) sekä *koulun luoma suorituspaine* (1, 9). *Puutteellinen kurinpito* tarkoitti koulussa esiintyneitä kurinpito-ongelmia (11) ja epäjohtonmukaista kuria (13), joista molemmat lisäsivät kiusaamisen todennäköisyyttä. *Epäselvät säännöt koulussa* ennustivat kiusaamisen esiintyvyyttä (13). Koulun käyttäytymissäännöillä (15) ja sääntöjen selkeydellä (13) kiusaamista puolestaan pystyttiin vähentämään. Kiusaajat kokivat muita vahvemmin, etteivät opiskelijat tunne koulun sääntöjä eivätkä noudata niitä (17). *Kiusaamisen sallimiseen* liittyivät sekä asenteet että ilmapiiri koulussa. Opiskelijoiden kiusaamisenvastaiset asenteet vähensivät kiusaamista (19), kun taas aggressiivinen ja kiusaamista salliva ilmapiiri lisäsi sitä (17). *Koulun luoma suorituspaine* näytti myös olevan yhteydessä kiusaamisen lisääntymiseen koulussa. Suorituspaine tarkoitti opiskelijoiden kokemaa painetta hyvästä koulumenestyksestä (9) ja koulun painostusta opiskeluun (1). Erityisesti koulun painostus opiskeluun aiheutti opiskelijoissa stressiä, joka saattoi purkautua kiusaamisena (1).

Ulkopuolisuuden tunne kouluyhteisössä

Kiusaajana toimimiseen liittyi ulkopuolisuuden tunne kouluyhteisössä, mikä tarkoitti *yhteenkuulumattomuuden tunnetta* (6, 7, 12),

opiskelijoiden kilpailua asemastaan yhteisössä (1, 3, 13, 16, 18), *kaverisuhteiden puuttumista* (1, 12) ja *puutteellista luottamusta kouluyhteisöön* (1). *Yhteenkuulumattomuuden tunne* viittasi vähäiseen yhteenkuuluvuuden tunteeseen koulua kohtaan (6), mikä lisäsi kiusaamista. Vertaisten hyväksyminen (12) ja yhteisöllisyyden tunne (12) sen sijaan vähensivät kiusaamista. Toinen kiusaamista lisäävä tekijä oli *kilpailu asemasta yhteisössä*, mikä tarkoitti sosiaalista vertailua (3) tai kilpailua vertaisten kesken (1, 16), oikeudenmukaisuuden puutetta kouluyhteisössä (13) tai kiusaajien kokemaa suosiota yhteisössä (18). Kilpailu vertaisten kanssa omasta asemastaan oli tekijä, joka lisäsi kiusaamisen kärjistymistä kouluyhteisössä (16). Kiusaajana toimimiseen liittyivät myös kaverisuhteet siten, että *läheisten suhteiden puuttuminen* lisäsi kiusaamista (1) ja positiiviset kaverisuhteet puolestaan vähensivät sitä (12). Myös opiskelijan *puutteellinen luottamus kouluyhteisöön* ja vertaisryhmän tukeen näyttäytyi kiusaamista lisäävänä tekijänä (1).

Opettajan toiminta

Opettajan toiminta näyttää olevan osittain yhteydessä kiusaajana toimimiseen. Opettajan toiminta tässä yhteydessä tarkoitti *opettajan reagointia kiusaamistilanteissa* (4, 7, 10), *opettajan käyttäytymistä luokassa* (4, 5, 19) ja *opettajan asennetta kiusaamista kohtaan* (1, 10, 19). *Opettajan reagointiin kiusaamistilanteissa* liittyi sekä kiusaamista lisääviä että kiusaamista vähentäviä tekijöitä. Kiusaamista lisäsivät opettajan tietämättömyys kiusaamisesta (7), puuttumattomuus kiusaamiseen (7) ja kiusaajan syyttäminen kiusaamisesta (10). Kiusaamista puolestaan vähensivät kiusaamiskäyttäytymisen tuomitseminen ja empaattinen kohtaaminen syyttämisen sijaan (10), opettajan nopea toiminta kiusaamistilanteissa (7) ja opettajan oikeudenmukainen kohtelu opiskelijoita kohtaan (4).

Myös *opettajan käyttäytyminen luokassa* vaikutti kiusaajana toimimiseen. Kiusaamista vähensivät sekä luokan hyvä hallinta (4) että opettajan tehokkuus kiusaamisen vastaisessa toiminnassa (19). Sen sijaan opettajalta saatu vähäinen opetuksellinen tuki (5) näytti lisäävän kiusaajana toimimista. Lisäksi *opettajan kiusaamisen vastainen asenne* (19), opettajan väliintulo kiusaamistilanteissa (10) ja opettajan vaivannäkö kiusaamisen vähentämiseksi (19) olivat kiusaamista vähentäviä tekijöitä. Opiskelijoiden tasapäistäminen ja kohtelevainen yhdenmukaisena ryhmänä yksilöllisen kohtelun sijaan (1) lisäsivät kiusaamista.

Turvaton kouluilmapiiri

Turvaton kouluilmapiiri oli yhteydessä kiusaamiseen. Tällainen ilmapiiri ilmeni *koulun turvattomuutena* (11, 12, 13), *opiskelijoiden pelon tunteena*, *opiskelijoiden negatiivisena asenteena koulua kohtaan* (8) ja *luokan vaihtamisena* (16). *Koulun kokeminen turvattomana paikkana* (11, 12, 13) lisäsi kiusaamisen esiintyvyyttä. Opiskelijat, jotka kokivat olonsa turvattomaksi koulussa, osallistuivat muita opiskelijoita useammin vertaistensa kiusaamiseen. (11). Lisäksi *opiskelijoiden pelon tunne* (2) koulussa lisäsi kiusaamista. Opiskelijat pelkäsivät koulussa muun muassa joutuvansa pahoinpitelyn kohteeksi (2). Opiskelijat, joilla oli *negatiivinen asenne koulua kohtaan* ja negatiivinen käsitys kouluilmapiiristä olivat muita opiskelijoita todennäköisemmin kiusaajia (8). *Luokan vaihtaminen* näytti myös olevan yhteydessä opiskelijan kiusaamiskäyttäytymiseen (16). Luokkaa vaihtaneiden opiskelijoiden ja erityisesti poikien kiusaamiskäyttäytyminen lisääntyi ajan myötä enemmän kuin niiden opiskelijoiden, jotka eivät vaihtaneet luokkaa kolme vuotta kestäneen tutkimuksen aikana (16).

Etäinen opettaja-opiskelijasuhde

Etäinen opettaja-opiskelijasuhde tarkoitti *heikkoja opettaja-opiskelijasuhdetta* (6, 7, 14)

ja *opettajan riittämätöntä huolenpitoa opiskelijoista* (4, 5, 17), mikä lisäsi kiusaamista koulussa. Etäinen opettaja-opiskelijasuhde erottautui opettajan toiminnasta siten, että siinä korostui opettajan ja yksittäisen opiskelijan välinen suhde eikä opettajan toiminta yleisemmällä tasolla.

Heikko opettaja-opiskelijasuhde ilmeni huonona, heikentyneenä tai kielteisenä suhteena opettajiin (6, 7, 14). Tuloksista nousi esille opiskelijoiden pohdintaa siitä, ovatko opettajat niin kiireisiä tai stressaantuneita, ettei heillä ole riittävästi aikaa panostaa opiskelijasuhteiden ylläpitämiseen (7). Kiusaamista lisäsivät myös tyytymättömyys opettajaan (6) tai se, ettei opettajasta pidetty (14). Sen sijaan hyvä opettaja-opiskelijasuhde vähensi kiusaamista (12). *Opettajan riittämätön huolenpito* oli osaltaan yhteydessä kiusaajana toimimiseen, kun taas opettajan huolenpidon opiskelijoita kohtaan todettiin vähentävän kiusaamista (4). Katsaus osoitti myös, että opettajan vähäinen emotionaalinen tuki lisäsi kiusaajana toimimista (5), ja kiusaajat kokivat muita opiskelijoita vahvemmin, etteivät opettajat osoita riittävästi huolenpitoa opiskelijoita kohtaan (17).

Pohdinta

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tutkittiin kouluympäristön merkitystä kiusaajana toimimisessa laaja-alaisesti. Kirjallisuuskatsauksia aiheesta on julkaistu vähän, ja tämä katsaus vastaa tarpeeseen koota aikaisempien tutkimusten tuloksia synteetiksi. Kirjallisuuskatsauksen tulokset osoittivat, että kouluun liittyvillä tekijöillä oli selkeä yhteys kiusaajana toimimiseen.

Keskiöön nousivat ensiksi koulun yleiset käytänteet, kuten esimerkiksi epäselvät säännöt ja/tai puutteet niiden valvonnassa samoin kuin turvattomuuden tunne koulussa

ja näiden yhteys lisääntyneeseen kiusaamiseen. Vastaavia tuloksia on raportoinut Ma (2002), jonka mukaan kiusaamista ehkäisi koulun myönteinen ilmapiiri ja se, että sääntöt olivat oppilaiden mielestä johdonmukaisia ja opettajat puuttuivat sääntörikkomuksiin kouluyhteisössä.

Toiseksi katsaus osoitti opettajan toiminnan merkityksellisyyden kiusaamisilmiössä. Opettajan nopealla reagoinnilla kiusaamistilanteissa ja kiusaamisen vastaisella asenteella oli kiusaamista vähentävä vaikutus, kun taas etäisellä opettajan ja opiskelijan välisellä suhteella oli kiusaamista lisäävä vaikutus. Katsauksen tulosten mukaan opettajan asenteella kiusaamista kohtaan ja suhtautumisella kiusaamistilanteisiin on merkitystä myös kiusaajan näkökulmasta. Opettajan reagoimattomuus kiusaamistilanteisiin ja luokan hallitsemattomuus näyttivät lisäävän kiusaajana toimimista. Tulos on yhtenevä muun muassa Barbozan ym. (2009) tutkimustulosten kanssa. Tulosten mukaan opiskelijat kokivat, että kiusaamiseen osallistumisen todennäköisyys riippui siitä, missä määrin opettajat osallistuvat opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseen ja kuinka kiinnostuneita he olivat auttamaan opiskelijoita sekä edistivätkö he luokan yhteistyötä. Opettajan kannustava käyttäytyminen osoittautuikin olevan myös kyseessä olevassa tutkimuksessa yhteydessä vähäisempään kiusaajana toimimiseen. (Barboza ym. 2009.)

Kolmanneksi katsaus osoitti, että opiskelijat kokivat pelon, turvattoman kouluilmapiirin ja ulkopuolisuuden tunteen kouluyhteisössä lisäävän kiusaajana toimimista. Opiskelijat toivat esille, että he pelkäsivät joutuvansa koulussa vertaistensa väkivallan kohteeksi. Aikaisemmin julkaistussa tutkimuksessa (Thornberg ym. 2018) on noussut esille, että välittävä, tukeva ja yhteisöllinen luokkailmasto suojaavat opiskelijoita kiusaamisen kohteeksi joutumiselta. Edellä mainitun tutkimuksen mukaan sekä valvontaa että

inhimillistä tukea osoittava toimintaympäristö vähensi kiusattujen määrää koulussa, lisäsi uhrien puolustamista yhteisössä ja vähensi kiusaajien vahvistajien toimimista. (Thornberg ym. 2018.)

Kirjallisuuskatsauksen mukaan luokan vaihtaminen oli tekijä, joka lisäsi erityisesti poikien todennäköisyyttä osallistua kiusaamiseen. Opiskelijoiden opinnoissa luokan vaihdoksia tulee vastaan väistämättä erinäisistä syistä. Kouluyhteisössä on tärkeä pohtia, mitä luokan vaihdos merkitsee opiskelijalle ja kuinka häntä voitaisiin tukea ryhmäytymisessä sekä sopeutumisessa uuteen yhteisöön ja sen käytänteisiin.

KiVa Koulu on Turun yliopistossa kehitetty näyttöön perustuva kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma. KiVa-ohjelmassa tavoitteena on kiusaamisen ennaltaehkäiseminen, tehokas puuttuminen kiusaamistilanteisiin ja jatkuva seuranta. KiVa Koulu -ohjelman ydinviestinä korostetaan jokaisen vastuuta yhteisestä hyvinvoinnista ja siihen vaikuttamisesta sekä pyritään motivoimaan opiskelijoita kannustamaan luokkatovereita kiusaamisen vastustamiseen sivusta seuraamisen sijaan. (KiVa Koulu.) Tutkimusnäyttö (Ahtola ym. 2012) osoittaa, että KiVa-ohjelman avulla voidaan tukea opettajien valmiuksia puuttua kiusaamisen ehkäisemiseen ja lisätä heidän tietämystään kiusaamisesta ilmiönä. KiVa Koulu -interventioon osallistuneet opettajat kokivat osaamisensa kiusaamiseen puuttumiseen kehittyneen, ja intervention nähtiin lisänneen heidän ymmärrystään siitä, että kiusaaminen on ehkäistävissä oleva ilmiö. (Ahtola ym. 2012.) Tämän katsauksen tulokset tukevat KiVa Koulu -ohjelman tarpeellisuutta ja opettajien tukemista kiusaamisen vastaisessa toiminnassa.

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja eettisyys

Tämä kirjallisuuskatsaus tehtiin tutkimusryhmän yhteistyönä, ja tekijät reflektoivat työn vaiheita ja analysoivat tuloksia tutkimusryhmässä läpi koko työn. Tutkimuksen luotettavuuskyvykset liittyvät tutkijaan, aineiston laatuun, aineiston analyysiin ja tulosten esittämiseen (Janhonen & Nikkonen 2003, 36).

Aineiston keruun luotettavuutta arvioitaessa voidaan pohtia tämän katsauksen sisäänto- ja poissulkukriteereitä. Kirjallisuuskatsauksen haku rajattiin länsimaissa tehtyihin tutkimuksiin, koska koulutusjärjestelmien ja koulukulttuurien on havaittu poikkeavan esimerkiksi Aasiassa ja Afrikassa (esim. tyttö- ja poikakoulut), ja tämän katsauksen tuloksia on tarkoitus hyödyntää Suomen olosuhteissa. Tässä katsauksessa koehakuja tehtiin runsaasti hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi. Koehakujen jälkeen tutkimukset valittiin hyödyntäen kahta tietokantaa ja täydentäen hakua manuaalihaulla. Tutkimusryhmä arvioi, että tiedonlähteitä oli työhön nähden riittävästi.

Kirjallisuuskatsauksen aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä, analyysiprosessi tehtiin tutkimusryhmän yhteistyönä. Aineiston luokittelu- ja abstrahointivaiheessa palattiin tarvittaessa alkuperäisilmaisuihin ja pohdittiin analyysin etenemistä. Luokittelun loogisuutta, luokkien toistensa poissulkevuutta ja luokkien nimien kattavuutta arvioitiin jatkuvasti. Ensiksi kaksi tutkimusryhmän jäsentä (JH, MK) luokittelivat aineiston itsenäisesti, jotta luokittelun yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia olisi mahdollista arvioida. Analyysiprosessi sisältää aina aineiston tulkintaa. Analyysin aikana tutkijat pyrkivät säilyttämään analyysiin aineistolähtöisenä. (Elo ym. 2014.) Kirjallisuuskatsaus raportoitiin selkeästi ja läpinäkyvästi.

Katsauksen luotettavuutta vahvistaa valittujen tutkimusten laadunarviointi The

Joanna Briggs Collaborationin (JBI) arviointikriteereiden pohjalta. Kaksi tutkimusryhmän jäsentä (JH, MK) arvioi tutkimusten laatua. Laadunarvioinnissa käytettiin kolmea erilaista arviointikriteeristöä tutkimusasetelman mukaan. Poikkileikkaustutkimuksen arviointikriteereillä arvioidut kvantitatiiviset tutkimukset olivat hyvätasoisia, laadunarviointipisteiden vaihteluväli oli 5/8–7/8. Yhden kvantitatiivisen tutkimuksen laadunarviointipisteytys toteutettiin satunnaistetulle kontrolloidulle tutkimukselle tarkoitetulla arviointikriteeristöllä, ja tutkimus sai 10/13 pistettä. Kvalitatiiviset tutkimukset arvioitiin laadullisen tutkimuksen arviointikriteereillä, ja tutkimusten pisteiden vaihteluväli oli 7/10–8/10. (Hoitotyön tutkimussäätiö 2019.) Kaikkien tutkimusten laatu oli keskimäärin hyvä. Pääsääntöisesti kaikissa tutkimuksissa kohderyhmä, tutkimusolosuhteet ja otoksen sisäänto- ja poissulkukriteerit oli määritelty selkeästi. Osassa tutkimuksista oli puutteita tutkimuksen sekoittavien tekijöiden raportoinnissa. Tämän katsauksen luotettavuutta arvioitiin myös JBI:n arviointikriteereillä järjestelmälliselle katsaukselle (Hoitotyön tutkimussäätiö 2018).

Katsauksen luotettavuutta vahvistavat tiedonhaun toteuttaminen yhteistyössä informaation kanssa. Lisäksi luotettavuutta on pyritty vahvistamaan tiedonhaun yksityiskohteisella kuvauksella, mikä mahdollistaa katsauksen toistettavuuden. Aineiston valintaa ohjasivat tarkat sisäänto- ja poissulkukriteerit. Lisäksi tutkimusten laadun arviointi toteutettiin kansainvälisesti tunnettujen laadunarviointikriteerien (JBI) avulla. Tämän katsauksen luotettavuutta heikentää se, että katsaukseen valittiin vain englanninkielisiä tutkimuksia. Lisäksi rajoituksena voidaan pitää sitä, että katsauksesta jätettiin pois tutkimusartikkeleja, joita ei ollut saatavilla kokoteksteinä tietokannasta.

Kirjallisuuskatsauksen kaikissa vaiheissa

noudatettiin Pietarisen (2002) eettisiä vaatimuksia tutkijoille ja Tutkimuseettisen neuvotelukunnan (2012) ohjeistusta hyvistä tieteellisistä käytänteistä. Käytettyjä lähteitä ei ole plagioitu ja käytettyihin lähteisiin on viitattu asianmukaisesti ja tekijöitä kunnioittaen. Kirjallisuuskatsauksen raportointi tehtiin huolellisesti kirjallisuuteen ja tuloksiin pohjautuen.

Johtopäätökset

Tämän kirjallisuuskatsauksen mukaan koulu on toimintaympäristönä monin tavoin yhteydessä kiusaajana toimimiseen. Koulun toimijoiden, huoltajien ja päättäjien on tärkeä tunnistaa tämä ja nostaa ilmiö keskusteluun sekä koulu- että yhteiskunnan tasolla. Katsauksen tulokset toivat esiin sen, että koulun implisiittiset ja eksplisiittiset käytännöt sekä opettajan toiminta ovat yhteydessä kiusaamisen esiintyvyyteen. Opettajien osaamista kiusaamisen ehkäisyssä tulisi vahvistaa kaikilla koulutustasoilla. Opiskelijoiden luottamusta kouluyhteisöön ja koko kouluyhteisön hyvinvointia on tärkeä vahvistaa kaikkien koulun toimijoiden osallisuutta edistämällä.

Vastuualueet

Tutkimuksen suunnittelu: JH, MK, KJ, aineiston keruu: JH, MK, käsikirjoituksen kirjoittaminen: JH, KJ, käsikirjoituksen kommentointi: JH, KJ.

Lähteet

Tutkimusartikkelien lähteet

1. Bibou-Nakou, Ioanna & Tsiantis John & Assimopoulos, Harissios & Chatzilambou, Persa & Giannakopoulou, D (2012) School factors related to bullying: a qualitative study of early adolescent students. *Social Psychology of Education* 15 (2), 125–145.
2. Brewer Jr, Steven & Meckley-Brewer, Hannah & Stinson, Philip (2017) Fearful and distracted in school: Predicting bullying among youths. *Children & Schools* 39 (4), 219–226.
3. Di Stasio, Maria & Savage, Robert & Burgos, Giovanni (2016) Social comparison, competition and teacher-student relationships in junior high school classrooms predicts bullying and victimization. *Journal Of Adolescence* 53, 207–216.
4. Donat, Matthias & Knigge, Michel & Dalbert, Claudia (2017) Being a good or a just teacher: Which experiences of teachers' behavior can be more predictive of school bullying? *Aggressive Behavior* 44 (1), 29–39.
5. Ertesvåg, Sigrun (2016) Students who bully and their perceptions of teacher support and monitoring. *British Educational Research Journal* 42 (5), 826–850.
6. Espelage, Dorothy & Hong, Jun Sung & Rao, Mrinalini & Thornberg, Robert (2015) Understanding ecological factors associated with bullying across the elementary to middle school transition in the United States. *Violence and Victims* 30 (3), 470–487.
7. Ferrás, Silvia & Selman, Robert (2014) How students' perceptions of the school climate influence their choice to upstand, bystand, or join perpetrators of bullying. *Harvard Educational Review* 84 (2), 162–187.
8. Fink, Elia & Patalay, Praveetha & Sharpe, Helen & Wolpert, Miranda (2018) Child- and school-level predictors of children's bullying behavior: A multilevel analysis in 648 primary schools. *Journal of Educational Psychology* 110 (1), 17–26.
9. Garandeanu, Claire & Lee, Ihno & Salmivalli, Christina (2013) Inequality matters: Classroom status hierarchy and adolescents' bullying. *Journal of Youth & Adolescence* 43 (7), 1123–1133.
10. Garandeanu, Claire & Vartio, Annina & Poskiparta, Elisa & Salmivalli, Christina (2016) School bullies' intention to change behavior following teacher interventions: Effects of empathy arousal, condemning of bullying, and blaming of the perpetrator. *Prevention Science* 17 (8), 1034–1043.
11. Gower, Amy & McMorris, Barbara & Eisenberg, Marla (2015) School-level contextual predictors of bullying and harassment experiences among adolescents. *Social Science & Medicine* 147, 47–53.
12. Jacques, Richard & Barry, Schneider & Pascal, Mallet (2011) Revisiting the whole-school approach to bullying: Really looking at the whole school. *School Psychology International* 33 (3), 263–284.
13. Konishi, Chiaki & Miyazaki, Yasuo & Hymel, Shelley & Waterhouse, Terry (2017) Investigating as-

- sociations between school climate and bullying in secondary schools: Multilevel contextual effects modeling. *School Psychology International* 38 (3), 240–263.
14. Mann, Michael & Kristjansson, Alfgeir & Sigfusdottir, Inga & Smith, Megan (2015) The role of community, family, peer, and school factors in group bullying: Implications for school-based intervention. *The Journal of School Health* 85 (7), 477–486.
  15. Muijs, Daniel (2017) Can schools reduce bullying? The relationship between school characteristics and the prevalence of bullying behaviours. *British Journal of Educational Psychology* 87 (2), 255–272.
  16. Nocentini, Annalaura & Menesini, Ersilia & Salmivalli, Christina (2013) Level and change of bullying behavior during high school: A multilevel growth curve analysis. *Journal of Adolescence* 36 (3), 495–505.
  17. Pečjak, Sonja & Prick, Tina (2017) Bullying and perceived school climate: Victims' and bullies' perspective. *Studia Psychologica* 59 (1), 22–33.
  18. Sentse, Miranda & Kiuru, Noona & Veenstra, René & Salmivalli, Christina. (2014) A social network approach to the interplay between adolescents' bullying and likeability over time. *Journal of Youth and Adolescence* 43 (9), 1409–1420.
  19. Veenstra, René & Lindenberg, Siegwart & Huising, Gijs & Sainio, Miia & Salmivalli, Christina (2014) The role of teachers in bullying: The relation between antibullying attitudes, efficacy, and efforts to reduce bullying. *Journal of Educational Psychology* 106 (4), 1135–1143.
- Muut kirjallisuuskatsauksessa käytetyt lähteet**
- Ahtola, Annarilla & Haataja, Anne & Kärnä, Antti & Poskiparta, Elisa & Salmivalli, Christina (2012) For children only? Effects of the KiVa antibullying program on teachers. *Teaching and Teacher Education* 28 (6), 851–859.
- Barboza, Gia & Schiamburg, Lawrence & Oehmke, James & Korzeniewski, Stevan & Post, Lori & Heraux, Cedrick (2009) Individual characteristics and the multiple contexts of adolescent bullying: An ecological perspective. *Journal of Youth and Adolescence* 38 (1), 101–121.
- Craig, Wendy & Pepler, Debra & Atlas, Rona (2000) Observations of bullying in the playground and in the classroom. *School Psychology International* 21 (1), 22–36.
- Elo, Satu & Kääriäinen, Maria & Kanste, Outi & Pölkki, Tarja & Utriainen, Kati & Kyngäs, Helvi (2014) Qualitative content analysis: A focus on trustworthiness. *SAGE Open* 4 (1), 1–10.
- Hamarus, Päivi (2008) *Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise*. Helsinki: Kirjapaja.
- Hamarus, Päivi & Kaikkonen, Pauli (2008) School bullying as a creator of pupil peer pressure. *Educational Research* 50 (4), 333–345.
- Hoitotyön tutkimussäätiö (2018) JBI: Arviointikriteerit järjestelmälliselle katsaukselle. <https://www.hotus.fi/wp-content/uploads/2019/03/jbi-kriteerit-ja-selosteosa-jarjestelmallinen-katsaus-final.pdf>. (Viitattu 13.10.2020.)
- Hoitotyön tutkimussäätiö (2019) Tutkimusten arviointikriteeristöt. <https://www.hotus.fi/jbin-kriittisen-arvioinnin-tarkistuslistat/>. (Viitattu 13.10.2020.)
- Höistad, Gunnar (2003) *Irti kiusaamisen kierteestä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (2003) *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Helsinki: WSOY.
- Jungert, Tomas & Piroddi, Barbara & Thornberg, Robert (2016) Early adolescents' motivations to defend victims in school bullying and their perceptions of student–teacher relationships: A self-determination theory approach. *Journal of Adolescence* 53, 75–90.
- Kiva Koulu. <https://www.kivakoulu.fi/>. (Viitattu 12.10.2020.)
- Ma, Xin (2002) Bullying in Middle School: Individual and school characteristics of victims and offenders. *School Effectiveness and School Improvement* 13 (1), 63–89.
- Menesini, Ersilia & Salmivalli, Christina (2017) Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health & Medicine* 22 (1), 240–253.
- Nocentini, Annalaura & Menesini, Ersilia & Salmivalli, Christina (2013) Level and change of bullying behavior during high school: A multilevel growth curve analysis. *Journal of Adolescence* 36 (3), 495–505.
- Olweus, Dan (1992) *Kiusaaminen koulussa*. Helsinki: Otava.
- Perusopetuslaki 628/1998. Oikeus turvalliseen opiskelu-ympäristöön 29§. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P28>. (Viitattu 05.10.2020.)
- Pietarinen, Juhani (2002) Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus.

- Salmivalli, Christina (2009) Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior* 15 (2), 112–120.
- Silva, Marta & Pereira, Beatriz & Mendonca, Denisa & Nunes, Berta & Abadio de Oliveira, Wanderlei (2013) The involvement of girls and boys with bullying: An analysis of gender differences. *International Journal of Environ Res Public Health* 10 (12), 6820–6831.
- Takizawa, Ryu & Maughan, Barbara & Arseneault, Louise (2014) Adult health outcomes of childhood bullying victimization: Evidence from a five-decade longitudinal British birth cohort. *The American Journal of Psychiatry* 171 (7), 777–784.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2017) Kouluterveyskysely 2017: Oppilaat voivat paremmin peruskoulun alaluokilla kuin yläluokilla. <https://thl.fi/fi/-/kouluterveyskysely-2017-oppilaat-voivat-paremmen-peruskoulun-alaluokilla-kuin-ylaluokilla>. (Viitattu 05.10.2020.)
- Thomas, Hannah & Connor, Jason & Scott, James (2017) Why do children and adolescents bully their peers? A critical review of key theoretical frameworks. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 53 (5), 437–451.
- Thornberg, Robert & Jungert, Tomas (2013) Bystander behavior in bullying situations: Basic moral sensitivity, moral disengagement and defender self-efficacy. *Journal of Adolescence* 36 (3), 475–483.
- Thornberg, Robert & Wänström, Linda & Jungert, Tomas (2018) Authoritative classroom climate and its relations to bullying victimization and bystander behaviors. *School Psychology International* 39 (6) 663–680.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. (Viitattu 09.09.2020.)
- United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation (2018) School violence and bullying: global status and trends, drivers and consequences. <http://www.infocoonline.es/pdf/BULLYING.pdf>. (Viitattu 08.10.2020.)
- Varhama, Lasse & Björkqvist, Kaj (2005) Relation Between school bullying during adolescence and subsequent long-term unemployment in adulthood in a Finnish sample. *Psychological Reports* 96 (2), 269–272.
- World Health Organization (2009) Health for the world's adolescents. Violence involvement. https://public.tableau.com/shared/2P764DZ-KY?:display_count=no&:showVizHome=no. (Viitattu 05.10.2020.)

Arkirutiinit suomalaisnuorten nettirikosuhrikokemusten selittäjänä

Marko Mikkola

Sosiaalisen median alustat palveluineen ovat osa nuorten arkea, jossa mainittuja palveluita käytetään rutiininomaisesti päivittäin. Rutiininomaiseen sosiaalisen median käyttöön liittyy kuitenkin lieveilmiöitä, kuten nettirikollisuutta. Tässä tutkimuksessa tarkastelen 15–25-vuotiaiden suomalaisnuorten ($N = 1200$) nettirikosuhrikokemusten taustalla olevia syitä rutiinitoimintojen teorian kahden ydintekijän, rikoksen kohteen näkyvyys motivoituneelle tekijälle ja kohteen soveltuvuus rikoksen uhriksi avulla. Rutiininomaiseen sosiaalisen median käyttöön liittyy kuitenkin myös erilaisia lieveilmiöitä, kuten nettirikollisuutta. Muina nettirikosuhrikokemusta selittävinä tekijöinä tutkimukseen on otettu aiempien kriminologian tutkimusten pohjalta ikä, sukupuoli, impulsiivisuus ja yksinäisyys. Logistisen regressioanalyysin tulosten mukaan nettirikosuhrikokemusta suomalaisnuorten osalta selittää kohteen näkyvyys motivoituneelle tekijälle. Muista tekijöistä impulsiivisuus ja yksinäisyys osoittautuivat uhrikokemusta selittäviksi syiksi. Tutkimustulosten mukaan kohteen näkyvyys motivoituneelle tekijälle näyttää olevan merkitsevämpi asia kuin kohteen soveltuvuus rikoksen uhriksi.

Asiasanat: Internet, sosiaalinen media, nettirikosuhri, rutiinitoimintojen teoria

Internetin ja sosiaalisen median käytön kiihkeä kasvu on mahdollistanut uusia keinoja rikoksenteleeseen (Jämsén 2020).

Internetissä tapahtuvaa tai internetiä hyödyntävää rikollisuutta nimitään vaihtelevasti nettirikollisuudeksi, internetirikollisuudeksi, verkkorikollisuudeksi tai kyberrikollisuudeksi. On jopa sanottu, että perinteinen rikollisuus on siirtymässä nettirikollisuuden mahdollistaville uusille alustoille internetissä. (Kivivuori ym. 2018, 402.) Nettirikollisuuden erikoisuus on, että se ulottuu valtiorajojen yli, koska internetissä ei ole samanlaisia rajoitteita tiedon liikkumiselle kuin mitä perinteiset valtion rajat asettavat fyysiselle liikkumiselle (Jämsén 2020). Nettirikollisuuden kasvussa on kyse erityisesti siitä, että internet ja sen palvelut ovat arkipäiväistyneet (Kivivuori ym. 2018, 402).

Koska nuoret käyttävät erityisen paljon internetiä, on kyberrikoksen uhriksi joutumisen todennäköisyysskin korkeimmillaan nuoruudessa (Näsi & Tanskanen 2016). Internetin käytön kontekstissa erityisesti sosiaalisessa mediassa mukana oleminen on nuorille tärkeää, koska sosiaalisessa mediassa he voivat rakentaa suoria ja epäsuoria ihmiskontakteja erityisesti niiden ihmisten kanssa, jotka jakavat tai tuntuvat jakavan samoja näkemyksiä ja mielipiteitä (Gao & Liu & Li 2017). Sosiaalisen median yhteisöt tarjoavat siten kasvualustan yhteenkuuluvuuden tunteelle, sosiaalisten verkostojen kasvattamiselle sekä henkiselle tuelle ja turvalle. Samanaikaisesti ne linkittyvät myös negatiivisiin lieveilmiöihin, kuten kiusaamiseen, rikollisuuteen, alkoholin tai huumaavien aineiden väärinkäyttöön, syömishäiriöihin tai rahapelaamiseen (Marcum & Higgins & Ricketts 2010; Näsi ym. 2016; Oksanen & Keipi 2013).

Riski joutua nettirikoksen kohteeksi on siten olemassa kaikilla nuorilla, mutta riski ei ole kaikilla samanlainen: vain osa nuorista joutuu rikoksen uhriksi internetissä. (Keipi

ym. 2017; Marcum & Higgins & Ricketts 2010; Näsi 2016; Näsi & Tanskanen 2016, 213; Oksanen & Keipi 2013.) Jotta nettirikosuhrikokemuksia voitaisiin ennaltaehkäistä, on ymmärrettävä millaisissa tilanteissa ja minkä tekijöiden takia netin rikollisten kohteesta voi tulla uhri ja ketkä nuorista erityisesti ovat riskiryhmässä. Rutiinotoimintojen teoria (Cohen & Felson 1979) on yleisesti käytetty teoria kriminologiassa kyberrikollisuuden tutkimuskentällä. Tästä syystä tarkastelen tutkimuksessani rutiinotoimintojen teorian kontekstissa 15–25-vuotiaiden ($N = 1200$) suomalaisnuorten nettirikosuhrikokemuksia vastatessani tutkimuskysymykseeni: millaiset rutiinotoimintojen teorian mukaiset tekijät kasvattavat suomalaisnuorten riskiä joutua nettirikoksen uhriksi?

Kyberrikollisuus ja kyberrikosuhrikokemus

Kyberrikollisuus ei ole rikosoikeudellinen nimike, vaan termin tarkoituksena on korostaa teknologiaa rikoksen tekovälineenä tai rikoksen tapahtumaympäristönä. (Näsi & Tanskanen 2016, 147; Kivivuori ym. 2018.). Kyberrikollisuuden muodot ovat moninaiset, samoin kuin kyberrikollisten kohteet. Uhriksi tai rikoksen kohteeksi voi joutua tietojärjestelmän lisäksi ihminen, organisaatio tai valtio. Tässä tutkimuksessa kyberrikollisuus tarkoittaa tietokoneavusteista rikollisuutta, jossa rikollisen tai rikollisten kohteena on toinen yksilö (Keipi 2015, 14–15; Kivivuori & Honkatukia 2006; Näsi & Tanskanen 2016, 151–154; Yar 2005, 409–411). Vaikka internetissä tapahtuvaa kiusaamista tai häiriköintiä ei sellaisenaan ole määritelty rikokseksi Suomen rikoslaisissa, on kiusaaminen ja häiriköinti tässä tutkimuksessa huomioitu rikosuhrikokemuksena niissä tapauksissa, joissa tutkimukseen osallistunut henkilö oli

merkinnyt mahdollisen kiusaamiseksi tai häiriköinniksi tulkittavan tilanteen tai tapahtuman rikokseksi. Rajauksessa korostuu siten vastaajan oma kokemus tapahtuneesta. Rajausta perustelee se, että raja kiusaamisen ja häiriköinnin sekä rikoslain määrittelemän rikoksen välillä on häilyvä.

Viimeisen vuosikymmenen aikana nettirikoksia käsittelevät tieteelliset tutkimukset ovat lisääntyneet paljon. Tutkimuksissa on tarkasteltu niin nettirikosten esiintyvyyttä (Kivivuori & Niemi 2015; Kaakinen & Näsi 2021; Näsi & Kaakinen 2020) kuin niihin johtaneita syitä (Holt ym. 2020; Mikkola ym. 2020; Oksanen & Keipi 2013). Nettirikosten ja uhrikokemusten osalta kuitenkin pitkän aikavälin vertailuluvut ovat ongelmallisia muun muassa rikoslaissa tapahtuvien muutosten takia. Muutokset rikoslaissa johtavat kasvuun ilmoitetuissa ja tilastoiduissa rikoksissa sekä piilorikollisuudessa. Esimerkiksi identiteettivarkaudesta tuli rikos vasta vuonna 2015. Samana vuonna identiteettivarkauksia raportoitiin 518 kappaletta ja vuonna 2018 yli 3800 kappaletta 17–74-vuotiaiden keskuudessa. Vastaavasti myös esimerkiksi tietomurtojen ja törkeiden tietomurtojen osalta kehitys on ollut kasvava vuodesta 2014 asti (Näsi & Kaakinen 2020, 142–143).

Suomessa nuorten tekemiä rikoksia ja uhrikokemuksia tutkitaan muun muassa Nuorisoriikollisuuskyselyllä. Vuoden 2020 Nuorisoriikollisuuskyselyyn (Kaakinen & Näsi 2021) vastasi 5674 15–16-vuotiaista nuorta 74 koulusta. Tutkimuksen mukaan nettirikosten yleisin muoto oli laitton verkkolataaminen ja koetuista nettirikoksista nettikiusaaminen. Muissa tutkimuksissa nettirikosuhrikokemusten määrä on vaihdellut. Atte Oksasen ja Tero Keipin (2013) tutkimuksen mukaan 15–24-vuotiaista suomalaisnuorista 5,3 % oli joutunut nettirikoksen uhriksi. Näsin ym. (2015) mukaan 15–30-vuotiaista suomalaisista 6,2 % oli joutunut nettirikoksen uhriksi.

Näissä tutkimuksissa raportoidut rikosuhrikokemusten luvut eivät ole suoraan verrannollisia keskenään tutkimusten metodologisista eroista ja laissa tapahtuneista muutoksista johtuen. Kuitenkin aikaisemman tutkimuksen valossa näyttää siltä, että suomalaisnuorten uhrikokemukset netissä olisivat kasvussa.

Rutiinotoimintojen teoria

Kyberrikollisuutta ja kyberrikosuhrikokemuksia selittäviä teorioita on kriminologiassa useita, joista yleisesti käytetty on rutiinotoimintojen teoria (Cohen & Felson 1979). Teoria pyrkii selittämään rikostapahtumaa huomioimalla säännönmukaisuudet ihmisten laillisessa ja laittomassa toiminnassa. Rutiinotoimintojen teorian mukaan rikollisuus toimii ja kehittyy ihmisten arkisten rutiininomaisen toimintojen rinnalla. (Cohen & Felson 1979.) Ihmisten rutiininomainen toiminta ei ole jotain, mikä on kirjoitettu vain yksilön mieleen, vaan rutiinit ohjaavat meitä yhtä lailla niin yksilönä kuin yhteiskunnan jäsenenä. Rutiinit voidaan siten nähdä sosiaalisesti luotuina ja jaettuina toimintoina. (Reckwitz 2002, 250–260.) Rutiinotoimintojen teorian mukaisesti internetin ja sen palveluiden käytön kasvaessa ja käytön muuttuessa rutiininomaiseksi, kasvaa myös nettirikollisten määrä (Grabosky 2017, 18).

Rutiinotoimintojen teorian ytimessä on kolme osatekijää: motivoitunut rikosentekijä ja potentiaalinen kohde sekä tilanne, josta puuttuu rikoksen ehkäisevä toimija (Cohen & Felson 1979, 588). *Motivoitunut tekijä* voi olla yksilö tai se voi olla ryhmä yksilöitä, joilla on jokin motiivi rikoksen tekemiseen. *Potentiaalinen kohde* voi olla kuka vain, jonka kohtaa rikosentekijä tai -tekijät tilassa, josta puuttuu rikoksen tapahtuman *ehkäisevä toimija* (Cohen & Felson 1979; Felson 2016). Rutiinotoimintojen teorian mukaisesti

tilanteessa, joissa kaikki kolme edellä mainittua ehtoa toteutuvat, rikoksen tapahtumisen todennäköisyys on suuri.

Vaikka rutiinotoimintojen teoria kehitettiin aikana, jolloin internet oli vain harvojen käytettävissä, eikä sosiaalisesta mediasta puhuttu, on teoriaa käytetty hyvin laajasti selittämään kyberrikosuhrikokemuksia (Marcum & Higgins & Ricketts 2010; Näsi ym. 2016; Oksanen & Keipi 2013; Reyns & Henson & Fisher 2011). Fyysisessä maailmassa rutiinotoimintojen teoria lähtee liikkeelle oletuksesta, että motivoitunut tekijä ja potentiaalinen kohde kohtaavat samassa ajassa ja tilassa ja tilanteessa, josta puuttuu ehkäisevä toimija. Internetin kontekstissa tätä tekijän ja kohteen kohtaamista samassa ajassa ja paikassa ei kuitenkaan välttämättä tapahdu. Tästä syystä rutiinotoimintojen teorian käyttöä nettirikosten yhteydessä on myös kritisoitu (Yar 2005). Esitettyyn kritiikkiin on vastattu sillä, että sosiaalisen median alustat toimivat digitaalisessa maailmassa fyysistä maailmaa vastaavina kohtaamispaikkoina tietoverkkojen avulla, vaikka motivoitunut tekijä ja potentiaalinen kohde eivät kohtaa samassa ajassa ja paikassa (Eck & Clarke 2003; Reyns 2011). Nettirikosuhrikokemuksia selitettäessä rutiinotoimintojen teorian avulla teorian ytimiksi ovat muotoutuneet: *rikoksen kohteen näkyvyys motivoituneelle tekijälle*, *kohteen soveltuvuus rikoksen uhriksi* ja *ehkäisevän toimijan puuttuminen tilanteesta* (ks. Marcum & Higgins & Ricketts 2010; Reyns, Henson & Fisher 2011; Näsi ym. 2016).

Empiirisesti rutiinotoimintojen teoriaan kyberrikosten uhriksi joutumisen selittämisessä on käyttänyt muun muassa Marcum työryhmineen (2010), joka tutki yhdysvaltalaisen yliopiston ensimmäisen vuoden opiskelijoiden nettirikoskokemuksia ($N = 744$). Tutkimuksen mukaan kohteen näkyvyys rikoksen tekijälle internetissä ja soveltuvuus rikoksen uhriksi iän ja sukupuolen kanssa

kasvattivat nuorten riskiä joutua nettirikoksen uhreiksi. Suomessa Oksanen ja Keipi (2013) ovat tutkineet 15–24-vuotiaiden suomalaisnuorten nettirikosuhrikokemuksia ($N = 1074$) osana laajempaa tutkimusta niin ikään rutiinotoimintojen teorian avulla todeten, että näkyvyys rikoksen tekijälle lisää riskiä uhriksi joutumiselle iän ja sukupuolen lisäksi. Näsi ja kumppanit puolestaan havaitsivat (2016) kansainvälisessä tutkimuksessaan, että 15–30-vuotiaiden suomalaisnuorten ($N = 555$) nettirikosuhrikokemuksia selittivät kohteen näkyvyys rikoksen tekijälle, kohteen soveltuvuus nettirikoksen uhriksi ja sukupuoli.

Tämä tutkimus täydentää tätä kotimaisten tutkimusten kenttää tarkastelemalla laajalla iän, sukupuolen ja asuinalueen mukaan kansallisesti edustavalla aineistolla rutiinotoimintojen teorian elementtien *rikoksen kohteen näkyvyys motivoituneelle tekijälle* ja *kohteen soveltuvuus rikoksen uhriksi* yhteyttä suomalaisten nuorten kyberrikosuhrikokemuksiin. Koska internetin ja sosiaalisen median käyttötavat muuttuvat ajassa, on tärkeää, että uusien tutkimusten avulla seurataan vastaavasti mahdollista muutosta rikosuhrikokemuksia selittävissä tekijöissä. Tällöin voidaan ylläpitää ja tarvittaessa muuttaa ohjeita ja oppaita, joiden avulla pyritään ennaltaehkäisemään tai vähentämään nuorten nettirikosuhrikokemuksia.

Tutkimusasetelma

Artikkelin analyysi perustuu YouGamble-aineistoon, joka kerättiin osana Rahapeli-ongelmat ja verkkoyhteisöt -hanketta 16.3–12.4.2017 välisenä aikana. Aineisto kerättiin internetkyselynä, ja sen keräämisestä vastasi Dynata (ent. Survey Sampling International). Aineiston kerääminen toteutettiin LimeSurvey-ohjelmistolla ja strukturoidun verkkolomakkeen avulla. Aineistonkeruussa käytettiin

Taulukko 1. Aineiston kuvailevat tiedot.

Muuttuja	Keskiarvo	Keskihajonta	Vaihteluväli	Cronbach α
Ikä	21,29	2,85	15–25	
Näkyvyys sosiaalisessa mediassa	5,30	3,10	0–14	0,764
Yksinäisyys	5,53	1,78	3–9	0,830
Vaaralliset sivustot	0,93	1,37	0–9	0,703
Aggressiivinen viestintä	0,59	1,31	0–7	
Impulsiivisuus	1,96	1,69	0–5	0,745
Kategoriset muuttujat	Arvo	<i>n</i>	%	
Rikosuhri	Kyllä	95	7.9	
	Ei	1105	92.1	
Sukupuoli				
Mies	1	600	50	
Nainen	2	600	50	
Rikosuhri, sukupuolen mukaan	Mies	56	59	
	Nainen	39	41	

kiintiöotantaa. Kyselyn toteutuksessa kyselyyn asetettiin ikäryhmiä, sukupuolta ja asuinalueita koskevat kiintiöt, jotka vastasivat 15–25-vuotiaiden suomalaisten väestöstä vuonna 2016.

Kyselyyn vastasi 1200 vastaajaa. Tutkimuksessa käytettyjen muuttujien tunnusluvut on esitetty Taulukossa 1. Vastaajien joukossa oli suurempi määrä opiskelijoita ja pienempi määrä alle 18-vuotiaita kuin suomalaisten väestössä tilastojen mukaan on. Erot ovat kuitenkin niin pieniä, että aineistoa voidaan pitää luotettavana, ja painotuksia iän tai koulutustaustan suhteen ei tarvitse tehdä. (ks. Oksanen ym. 2018; Sirola & Kaakinen & Oksanen 2018).

Muuttujat

Selitettävä muuttuja

Tutkimuksen selitettävä muuttuja perustuu kysymykseen ”Oletko joutunut Internetis-

sä rikoksen kohteeksi viimeisen kuluneen kolmen vuoden aikana?”. Vastaajille tarjottiin vastausvaihtoehtoiksi ”Kyllä” tai ”Ei” ($0 = ei$, $1 = kyllä$). Kaiken kaikkiaan 95 nuorta (naiset $n = 39$) vastasi joutuneensa rikoksen uhriksi. Nämä vastaajat saivat tämän jälkeen valita mielestään parhaiten soveltuvan rikosnimikkeen vastauslomakkeesta valmiiden vaihtoehtojen joukosta tai kirjoittaa itse parhaiten rikosta kuvaavan nimikkeen lomakkeen vapaaseen kenttään. Vastaajista osa käytti molempia vaihtoehtoja vastatessaan kysymykseen. Tämän vuoksi ilmoitettujen rikosnimikkeiden määrä ylittää rikosuhrien kokonaismäärän. Rikosuhrikokemus tutkimuksen aineistossa perustuu vastaajan näkemys siihen, tapahtuiko tilanteessa rikos vai ei. Vastaavaa kysymystä rikoksen kohteeksi joutumisesta on käytetty aiemmissa tutkimuksissa (Kaakinen ym. 2018; Oksanen & Keipi 2013).

Selittävät muuttajat

Tutkimuksen selittävät muuttajat muodostuvat rutiinitoimintojen teorian (Cohen & Felson 1979) kahden ydintekijän mukaisista kyberrikollisuuden uhrikokemuksia selittävästä muuttujista: rikoksen kohteen näkyvyys motivoituneelle tekijälle ja kohteen soveltuvuus rikoksen uhriksi. Kohteen näkyvyyttä motivoituneelle tekijälle mitataan muuttujilla *Näkyvyys sosiaalisessa mediassa* ja *Vaaralliset sivustot*. Kohteen soveltuvuutta rikoksen uhriksi mittaa muuttuja *Aggressiivinen viestintä*. Lisäksi analyysiin otettiin selittäviksi muuttujiksi *Impulsiivisuus*, *Yksinäisyys*, *Ikä* ja *Sukupuoli*, joiden on aikaisemmassa kotimaisessa tutkimuksessa osoitettu olevan yhteydessä nettirikosuhrikokemuksiin (Mikkola ym. 2020; Näsi ym. 2016; Oksanen & Keipi 2013).

Näkyvyys sosiaalisessa mediassa -muuttuja muodostettiin kysymyksistä ”Kuinka usein jaat sisältöä sosiaalisessa mediassa?” ja ”Kuinka usein lataat kuvia itsestäsi sosiaaliseen mediaan?”. Vastausvaihtoehdot olivat 7-portaisella Likert-asteikolla välillä 0 = *En koskaan* ja 7 = *Päivittäin*. Muuttuja saa arvon välillä 0–14 vastaajan aktiivisuuden perusteella. Aiemmissa tutkimuksissa kohteen näkyvyyttä potentiaaliselle rikolliselle on mitattu sosiaalisen median käytön ja käyttötavan mukaan (Bossler, Holt & May 2012; Mikkola ym. 2020; Näsi ym. 2016).

Vaaralliset sivustot -muuttuja (ks. Mikkola ym. 2020) muodostettiin kysymyksen ”Kuinka usein käytät seuraavia sosiaalisen median palveluita?” vastausvaihtoehdoista Anonyymi verkko (esim. Tor, Freenet, I2P), Rahapeliyhdistöiden ja/tai nettikasinoiden sivustot (esim. Veikkaus, NettiCasino tai muut vastaavat) ja Rahapeliaiheiset keskustelufoorumit tai yhteisöt, joissa vastausvaihtoehdot olivat 0 = *En koskaan* ja 3 = *Useita kertoja päivässä* välillä. Lopullinen muuttuja saa arvon 0 ja 9 välillä sivustojen kokonaiskäytön aktiivi-

suuden mukaan. Muuttuja arvioi kohteen soveltuvuutta kyberrikoksen uhriksi rutiinitoimintojen teorian mukaisesti.

Aggressiivinen viestintä -muuttuja on muodostettu kysymyksestä ”Kuinka usein lähetät sosiaalisessa mediassa toisia käyttäjiä loukkaavia tai uhkaavia viestejä?”. Vastausvaihtoehdot olivat 7-portaisella Likert-asteikolla välillä 0 = *En koskaan* ja 7 = *Päivittäin*. Ihmiset, jotka tekevät rikoksia tai joiden käyttäytyminen on riskialtista ovat suuremmissa vaarassa joutua rikoksen uhriksi kuin muut (Cohen & Felson 1979; Felson 2016). Voidaan siis ajatella, että ne nuoret, jotka käyttävät aggressiivista viestintää muita kohtaan ovat suuremmissa riskissä joutua itse rikoksen kohteeksi kuin muut (Kulig ym. 2017).

Impulsiivisuus, yksinäisyys, ikä ja sukupuoli

Impulsiivisella käyttäytymisellä tarkoitetaan tässä sellaista käyttäytymisen muotoa, jossa tavoitellaan välitöntä palkintoa ajattelematta käyttäytymisen seurauksia. (Gottfredson & Hirschi 1990; Reyns ym. 2014; Schreck 1999; Tagney, Boone & Baumeister 2018.) Impulsiivisuuden on aiemmissa tutkimuksissa osoitettu olevan yhteydessä sekä rikoksen tekemiseen että rikoksen uhriksi joutumiselle niin fyysisen kuin digitaalisen maailman kontekstissa (Kivivuori & Honkatukia 2006; Mikkola ym. 2020). Tässä tutkimuksessa *Impulsiivisuus* muuttuja mitattiin käyttämällä Eysenckin impulsiivisuusasteikkoa, Eysenck Impulsiveness Scale (EIS; Eysenck & Eysenck 1978). Asteikko muodostuu viidestä kysymyksestä, joista kysymys ”Harkitsetko usein etukäteen tarkkaan tekemisiäsi?” vastaukset on uudelleen koodattu käänteisiksi. Lopullinen muuttuja saa arvon 0–5. Ikää tutkimuksessa käsiteltiin jatkuvana muuttujana. Tutkimuksen osallistuneiden keski-ikä oli 21,3 vuotta ja iän keskihajonta 2,9 vuotta.

Yksinäisyyden on havaittu johtavan negatiivisiin käyttäytymismalleihin kuten pakonomaiseen sosiaalisen median käyttöön ja siten negatiivisiin kokemuksiin internetissä (Griffiths 2000; Kim & Larose & Peng 2009; Yen ym. 2008) ja uusimman kotimaisen tutkimuksen mukaan sen on osoitettu selittävän myös nettirikosuhrikokemuksia (Mikkola ym. 2020). *Yksinäisyys*-muuttujaa mitataan yleensä laajalla R-UCLA (Revised UCLA Loneliness Scale) yksinäisyysasteikolla. R-UCLA-mittarin ongelmana pidetään sen laajuutta, mistä syystä mittarista on luotu lyhyempi kolmen kysymyksen yksinäisyysasteikko. Kyseisen asteikon luotettavuutta on tutkittu kansainvälisissä, monikulttuurisissa tutkimuksissa (De Jong Gierveld & Van Tilburg 2010; Hughes ym. 2004). Yksinäisyyttä tutkittiin kysymällä vastaajilta ”Kuinka usein tunnet itsesi yksinäiseksi?”, ”Kuinka usein tunnet itsesi ulkopuolelle jätetyksi” ja ”Kuinka usein tunnet itsesi eristäytyneeksi muista ihmisistä?”. Vastausvaihtoehdoiksi oli annettu 1 = *En juuri koskaan*, 2 = *Silloin tällöin* ja 3 = *Useasti*. Lopullinen muuttuja *Yksinäisyys* saa arvon 3 ja 9 välillä. Yksinäisyyden on nähty ennustavan yksilön psykologista hyvinvointia (Baumeister & Leary 1995).

Analyyysi

Analyyysi toteutettiin logistisella regressioanalyysillä (Taulukko 3.). Logistisen regres-

sioanalyysin tulokset raportoidaan riskisuhteina (OR) ja marginaaliefekti-kertoimina (AME). Riskisuhde kertoo, kuinka paljon vertailtavien ryhmien riskit (odds) eroavat toisistaan. Riskisuhteiden vertailua selkeämpää on käyttää marginaaliefektiä, jonka avulla voidaan tulkita, miten selittävä muuttuja vaikuttaa todennäköisyyteen, että tutkimukseen osallistunut kuuluu selitettävään luokkaan, nettirikoksen uhreihin. Marginaaliefektien luvut ovat muutettavissa prosenttiluvuiksi. (Mood 2010).

Tulokset

Kaikista tutkimukseen osallistuneista ($N = 1200$) 95 henkilöä (8 %) ilmoitti joutuneensa viimeisen kolmen vuoden aikana kyberrikoksen kohteeksi. Tutkimukseen osallistuneista miehistä 56 (9,3 %) ilmoitti joutuneet kyberrikoksen kohteeksi, kun vastaava luku naisilla oli 39 (6,5 %). Yleisimmät raportoidut rikollisuuden muodot tutkimusaineiston valmiiden vaihtoehtojen mukaan olivat petos (33 tapausta) ja kunnianloukkaus (32 tapausta) ja harvinaisin identiteettivarkaus (14 tapausta). Vastaajista ne, jotka olivat valinneet vastausvalikon kohdan ”Muu, mitä?” olivat ilmoittaneet yleisimmäksi rikoksen muodoksi varkauden (4 tapausta).

Taulukko 2. Ilmoitetut rikosmuodot ja jakaumat sukupuolittain

Rikosmuoto	Sukupuoli				Yht.
	Mies	%-osuus	Nainen	%-osuus	
Kunnianloukkaus	19	59,4	13	40,6	32
Laiton uhkaus	15	60,0	10	40,0	25
Identiteettivarkaus	11	78,6	3	21,4	14
Petos	19	57,6	14	42,4	33
Seksuaalinen ahdistelu	7	35,0	13	65,0	20
Muu	6	58,9	7	41,1	13

Taulukko 3. Logistisen regressioanalyysi, vastemuuttujana kyberrikosuhrikokemus ($N = 1200$).

Selittävä muuttuja	OR	P	AME
Ikä	0,967	0,393	-0,002
Sukupuoli	0,771	0,300	-0,018
Näkyvyys sosiaalisessa mediassa	1,006	0,870	0,000
Impulsiivisuus	1,350	0,000	0,021***
Yksinäisyys	1,174	0,012	0,011*
Vaaralliset sivustot	1,174	0,021	0,011*
Aggressiivinen viestintä	1,114	0,141	0,007
N	1200		
Log-likelihood	-307,485		
LR χ^2	49,18***		
Cragg & Uhler's R^2	0,094		

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

Sukupuoli 1 = mies, 2 = nainen

Muu kyberrikosmuodot, kuten kuvien luvaton levittäminen ja pornomainonnan näyttö alaikäiselle saivat vain yksittäisiä mainintoja. Rikosmuodot ja jakaumat ovat sukupuolittain Taulukossa 2. Tutkimuksen nettirikosuhrien kokemukset vastaavat suhteellisesti poliisin tilastoimia lukuja (Jämsén 2020).

Logistisen regressioanalyysin mukaan rutiinitoimintojen teorian ydintekijöistä ainoastaan *Vaaralliset sivustot* (OR = 1,174, $p = 0,021$, AME = 0,011) olivat tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä nettirikosuhrikokemuksiin, kun muut mallissa mukana olleet tekijät huomioitiin. Muista analyysissä mukana olleista selittäjistä *Impulsiivisuus* (OR = 1,350, $p < 0,000$, AME = 0,021) ja *Yksinäisyys* (OR = 1,174, $p = 0,012$, AME = 0,011) selittivät nettirikosuhrikokemuksia. (Taulukko 3.).

Pohdinta

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin, miten rutiinitoimintojen teorian mukaiset muuttujat

selittävät suomalaisnuorten nettirikosuhrikokemuksia. Nettirikosuhrikokemuksilla tarkoitettiin vastaajien omaa kokemusta teon kohteeksi joutumisesta, jolloin nettirikokset voivat tässä yhteydessä sisältää muitakin tekoja kuin rikoslaisa rikokseksi määriteltyjä tekoja. Rikollisuuden syiden ymmärtäminen on ehdoton edellytys sille, että rikollisuutta voidaan ennaltaehkäistä (Kivivuori ym. 2018, 144–245). Ennaltaehkäisy tarkoittaa puuttumista rikollisen toimintaan, mutta myös pohdintaa siitä, miten yhteiskunta ja yksilöt omilla toimillaan voisivat pienentää rikoksen tapahtumisen todennäköisyyttä. Koska internet tarjoaa alati muuttuvan ympäristön rikostentekijöille, on syytä nettirikollisuuden taustalla vastaavasti tarkasteltava säännöllisesti.

Nettirikosuhrikokemukset ovat tämän tutkimuksen mukaan varsin yleisiä (8 % vastaajista) ja miehet joutuvat useammin nettirikoksen uhriksi kuin naiset. Naisten kohdalla yleisin rikosmuoto on tämän tutkimuksen mukaan petos. Aikaisemman tutkimuksen

mukaan juuri petosten määrissä on havaittu eniten kasvua Suomessa (Jämsén 2020). Samoin aiemmissa tutkimuksissa seksuaalinen häirintä on ollut yleisin naisten kohtaama rikosmuoto (Duggan 2014; Näsi ym. 2016). Tässä tutkimuksessa seksuaalinen ahdistelu on toiseksi yleisin naisten raportoima nettirikosuhrikokemuksen laji, jota raportoi-tiin yhtä usein kuin kunnianloukkauksia. Miesten kohdalla yleisimpiä rikosmuotoja olivat petos ja kunnianloukkaus. Aiemmissa tutkimuksissa yleisimpiä miesten kokemia rikosmuotoja olivat kunnialoukkaus ja väkivallalla uhkaaminen (Näsi ym. 2015). Erot tuloksissa aiempiin tutkimustuloksiin nähden voivat selittyä muutoksilla laissa, mutta myös sillä, kuinka aktiivisesti nuoret ilmoittavat kokemuksistaan (Kivivuori & Niemi 2015).

Tutkimuksessa rutiinotoimintojen teorian ydintekijöistä, rikoksen kohteen näkyvyys motivoituneelle tekijälle ja kohteen soveltuvuus rikoksen uhriksi, ainoastaan vaarallisten sivujen käyttö rikoksen kohteen näkyvyyttä kuvaavana tekijänä selitti nettirikosuhrikokemuksia. Huomioiden sen, että suomalaisnuorista noin 92 % käyttää sosiaalisen median palveluita (SVT 2020) on mahdollista, että pelkkä sosiaalisen median käyttö omien tietojen ja kuvien jakamiseen ei ole yleisyytensä takia enää merkittävä nettirikosuhrikokemusta kasvattava riski. Kohteen soveltuvuutta rikoksen uhriksi tutkimuksessa indikoi aggressiivinen viestintä internetissä, joka ei tässä tutkimuksessa muodostunut merkitseväksi selittäjäksi. Löydös on mielenkiintoinen, sillä rutiinotoimintojen teorian mukaisesti aggressiivinen viestintä kiinnittää muiden huomion ja lisää kohteen soveltuvuutta rikoksen uhriksi. Tulos voi johtua siitä, että aggressiivista viestintää on sosiaalisessa mediassa siinä määrin, että erottuakseen muista vastaavista viesteistä, viestin sisällössä pitäisi olla jotain varsin poikkeavaa. Tällöin voidaan pohtia, indikoisiko kohteen soveltuvuutta

joku muu tekijä herkemmin. Toisaalta rutiinotoimintojen teorian näkökulmasta on myös mielenkiintoista pohtia, onko nettirikoksissa kohteen näkyvyys soveltuvalle tekijälle kuitenkin merkitsevempi asia kuin kohteen soveltuvuus. Samoin tulosta voi selittää myös se, että aggressiivisen viestinnän arviointi perustuu vastaajan omaan arvioon, jolloin vastaaja itse voi arvioida viestintänsä aggressiiviseksi mutta vastaanottajat eivät.

Tutkimuksen tulokset rutiinotoimintojen teorian mukaisten muuttujien osalta ovat siten saman suuntaiset kuin Oksasen ja Keipin (2013) sekä Näsin ym. (2016) tutkimustulokset, joiden mukaan rikoksen kohteen näkyvyys lisää nettirikosuhrikokemuksen riskiä. Sen sijaan kohteen soveltuvuus ei tässä tutkimuksessa selittänyt nettirikosuhrikokemusta, toisin kuin Näsin ja hänen tutkimusryhmänsä (2016) tutkimuksessa. Erot tuloksissa voivat selittyä eroilla tutkimusten metodologiassa tai sillä, että eri tutkimuksissa on keskitytty erilaisiin rikosnimikkeisiin. Toisaalta erot tutkimusten välillä voi selittyä myös sillä, että rutiinotoimintojen teoria kykenee selittämään joitain nettirikoksen muotoja paremmin kuin toisia.

Tässä tutkimuksessa vastaajan sukupuoli ja ikä eivät olleet yhteydessä nettirikosuhrikokemuksiin. Tulos eroaa aikaisemmista kotimaisista ja kansainvälisistä tutkimuksista, joiden mukaan sekä sukupuoli että ikä olivat yhteydessä uhrikokemukseen (Marcum ym. 2010; Oksanen & Keipi 2013; Näsi ym. 2016.). Syy tulokselle voi selittyä sillä, että tässä tutkimuksessa oli mukana useampia erilaisia rikosmuotoja, mistä syystä ikä tai sukupuoli erot eivät korostu tuloksissa. Sen sijaan, kuten aikaisemmissakin nettirikollisuutta käsittelevissä kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa (Kivivuori & Honkatukia 2006; Mikkola ym. 2020; Reyns ym. 2014; Tagney ym. 2018), yksinäisyys ja impulsiivisuus lisäsivät riskiä nettirikosuhrikokemuk-

sille myös tässä tutkimuksessa. Tulos antaa viitteitä siitä, että nettirikosuhrikokemuksia pystytään selittämään parhaiten yhdistämällä eri teorioista nousevia selittäjiä sen sijaan, että pitäydytään yksinomaan rutiinitoimintojen teoriassa. Rutiinitoimintojen teoria on integroitu muihin kriminologian teorioihin myös aikaisemmissa tutkimuksissa pyrkimyksenä selittää nettirikosuhrikokemuksia mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (ks. Holt & van Wilsem, van de Weijer & Leukfeldt 2020; Ngo & Paternoster 2011, Reisig & Golladay, 2019; Turanovic & Pratt, 2014).

Aikaisempien tutkimusten mukaan syyt nettirikoksen uhriksi joutumiselle voivat olla moninaiset ja seuraukset negatiivisen vaikutuksensa takia kauaskantoiset sekä yksilölle että yhteiskunnalle (Kivivuori ym. 2018, 118–126). Rikoksen uhriksi joutuminen yleisesti, riippumatta siitä tapahtuiko rikos fyysisessä vai virtuaalisessa maailmassa, voi johtaa moninaisiin sosiaalisiin ja mielenterveydellisiin ongelmiin (Kivivuori ym. 2018; Oksanen & Keipi 2013, 2; Saari 2009). Onkin erittäin tärkeää ymmärtää, mitkä tekijät kasvattavat nuorten riskiä joutua nettirikoksen uhriksi, jotta yhteiskunnan eri osa-alueilla kyetään suunnittelemaan ja toteuttamaan oikeanlaiset rikosuhrikokemusten ennaltaehkäisyyn tähtäävät toimet. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitean 25. yleiskommentti lapsen oikeuksista digitaalisissa ympäristöissä velvoittaa jäsenmaita lasten suojelemiselle digitaalisen maailman haittavaikutuksilta (Lapsiasiavaltuutettu 2018).

Tämä tutkimus perustui laajaan ja kansallisesti edustavaan otokseen 15–25-vuotiaista suomalaisnuorista, mikä vahvistaa saatujen tulosten merkitystä. Nettirikosuhrikokemuksen määrittelyssä huomioitiin laajasti vastaajien erilaiset uhrikokemukset. Analyysissä huomioitiin kaksi rutiinitoimintojen teorian ydintekijöistä eli rikoksen kohteen näkyvyys motivoituneelle tekijälle ja koh-

teen soveltuvuus rikoksen uhriksi. Aineisto ei tarjonnut mahdollisuutta huomioida teorian kolmannen tekijän merkitystä, eli ehkäisevän toimijan puuttumista. Tätä voidaan pitää analyysin rajoituksena. Tulevissa tutkimuksissa myös tämä tekijä olisi hyvä huomioida. Kohteen soveltuvuutta rikoksen uhriksi mitattiin aggressiivisella viestinnällä, joka ei analyysissä osoittautunut merkitseväksi selittäjäksi. Jatkossa olisi hyvä tarkastella kohteen soveltuvuuden merkitystä myös muunlaisella muuttujalla.

Näistä rajoituksista huolimatta tämä tutkimus osoittaa vaarallisten sivustojen, kuten anonyymien verkkojen ja rahapelisivustojen tai -foorumien käytön lisäävän nettirikosuhrikokemusten riskiä yksilön itsekontrollin ja yksinäisyyden rinnalla. Mikäli näillä sivustoilla vierailu on osa nuoren arkipäivää, on kasvanut riski uhrikokemuksille tärkeä tunnistaa. Kyberrikosuhrikokemuksen yhteydessä merkityksellistä on myös avun saanti mahdollisen uhrikokemuksen jälkeen. Tämä vaade tuli selkeästi esille esimerkiksi Vastaamo-tietomurron yhteydessä (Valtioneuvosto 2020). Tätä silmällä pitäen on olennaisen tärkeää, että nuorten vanhemmat kykenevät tunnistamaan nuorten nettikäyttäytymisen lisäksi nettirikoksen ja ymmärtävät kuinka toimia tilanteessa, jossa tapahtuma on ilmoitettava poliisille ja nuori on tarvittaessa saatava ammattiavun piiriin.

Lähteet

- Baumeister, Roy & Leary, Mark Richard (1995) The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin* 117 (3), 497–529. (Viitattu 24.4.2021.)
- Bossler, Adam & Holt, Thomas & May, David (2012) Predicting online harassment victimization among a juvenile population. *Youth and Society* 44 (4), 500–523. <https://doi.org/10.1177/0044118X11407525> (Viitattu 17.2.2021.)

- Cohen, Lawrence & Felson, Marcus (1979) Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review* 44, 588–608. https://www.researchgate.net/publication/238322365_Social_Change_and_Crime_Rate_Trends_A_Routine_Activity_Approach. (Viitattu 26.1.2021.)
- Duggan, Maeve (2014) *Online harassment*. www.pewinternet.org/2014/10/22/online-harassment. (Viitattu 24.4.2021.)
- Eck, John & Clarke, Ronald (2003) *Classifying common police problems: A routine activity approach*. *Crime Prevention Studies*. Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Felson, Marcus (2016) Routine Activity Approach. Teoksessa Richard Wortley & Michael Townsley (toim.) *Environmental Criminology and Crime Analysis*, 87–97. New York: Routledge.
- Gao, Wei & Liu, Shaopeng & Li, Jingyuan (2017) How does social presence influence SNS addiction? A belongingness theory perspective. *Computers in Human Behavior* 77, 347–355. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.09.002> (Viitattu 4.2.2021.)
- Gottfredson, Michael & Hirschi, Travis (1990) *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- Grabosky, Peter (2017) The Evolution of Cybercrime, 2006–2016. Teoksessa Thomas Holt (toim.) *Cybercrime Through an Interdisciplinary Lens*. New York: Routledge, 15–36.
- Griffiths, Mark (2000) Excessive Internet Use: Implications for Sexual Behavior. *CyberPsychology & Behavior* 3 (4). <https://doi.org/10.1089/109493100420151> (Viitattu 24.4.2021.)
- Holt, Thomas & van Wilsem, Johan & van de Weijer, Steve & Leukfeldt, Rutger (2020) Testing an Integrated Self Control and Routine Activities Framework to Examine Malware Infection Victimization. *Social Science Computer Review* 38, 187–206. <https://doi.org/10.1177/0894439318805067> (Viitattu 7.2.2021.)
- Kivivuori, Janne & Honkatukia, Päivi (2006) Nuorten rikollisuuden ja sen kontrollin kehityssuuntia. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisorikollisuus määrä, syyt ja kontrolli*, 341–361. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152459/221_Honkatukia_Kivivuori_2006.pdf?sequence=1 (Viitattu 13.2.2021.)
- Hughes, Mary Elizabeth & Waite, Lind & Hawkey, Louise & Cacioppo, John (2004) A short scale for measuring loneliness in large surveys: Results from two population-based studies. *Research on Aging*, 26 (6), 655–672. <https://doi.org/10.1177/0164027504268574> (Viitattu 13.2.2021.)
- Jämsén, Christian (2020) *Tietoverkkorikollisuus poliisin silmin 2019–2020*. Keskusrikospoliisi. Poliisin kyberrikostorjuntakeskus. <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/tietoverkkorikollisuus-poliisin-silmin-2019-2020>. (Viitattu 25.1.2021.)
- Kaakinen, Markus & Keipi, Teo & Räsänen, Pekka & Oksanen, Atte (2018) Cybercrime Victimization and Subjective Well-Being: An Examination of the Buffering Effect Hypothesis Among Adolescents and Young Adults. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking* 21 (2), 129–137. <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0728> (Viitattu 1.3.2021.)
- Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021) *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020*. Katsauksia 47/2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/326622> (Viitattu 7.3.2021.)
- Keipi, Teo & Näsi, Matti & Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka (2017) *Online Hate and Harmful Content. Cross-national perspectives*. London: Taylor & Francis.
- Kim, Junghyun, Larose, Robert & Peng, Wei (2009) Loneliness as the cause and the effect of problematic internet use: The relationship between internet use and psychological well-being. *Cyberpsychology & Behavior* 12 (4), 451–455. <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0327> (Viitattu 24.4.2021.)
- Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri (2018) *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kivivuori, Janne & Niemi, Hannu (2015) *Rikollisuutta kuvaavan tiedon lähteet. Rikollisuustilanne 2015: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Katsauksia 14, 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 147–158. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/164434/Katsauksia_14_Rikollisuustilanne_2015_2016.pdf?sequence=1 (Viitattu 34.4.2021.)
- Kulig, Teresa & Pratt, Travis & Cullen, Francis & Chouhy, Cecilia & Unnever, James (2017) Explaining bullying victimization: Assessing the generality of the low self-control/risky lifestyle model. *Victims & Offenders* 12 (6), 891–912. <https://doi.org/10.1080/15564886.2017.1307297> (Viitattu 24.4.2021.)
- Lapsiasiavaltuutettu (2018) *YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit*. Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit> (Viitattu 20.4.2021.)

- Marcum, Catherine, Higgins, George & Ricketts, Melissa (2010) Potential factors of online victimization of youth: an examination of adolescent online behaviors utilizing routine activity theory. *Deviant Behavior* 31, 381–410. <https://doi.org/10.1080/01639620903004903>. (Viitattu 4.2.2021.)
- Mikkola, Marko & Oksanen, Atte & Kaakinen, Markus & Miller, Bryan & Savolainen, Iina & Sirola, Anu & Zych, Izabela & Paek, Hye-Jin (2020) Situational and Individual Risk Factors for Cybercrime Victimization in a Cross-national Context. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. <https://doi.org/10.1177/0306624X20981041> (Viitattu 17.2.2021.)
- Mood, Carina (2010) Logistic regression: Why we cannot do about it we think we can do, and what we can do about it. *European Sociological Review* 26 (1), 67–82. <https://doi.org/10.1093/esr/jcp006>.
- Ngo, Fawn & Paternoster, Raymond (2011) Cybercrime Victimization: An examination of Individual and Situational level factors. *International Journal of Cyber Criminology* 5 (1), 773–793. <https://www.cybercrimejournal.com/ngo2011ijcc.pdf> (Viitattu 7.2.2021.)
- Näsi, Matti (2016) *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhririkokemukset 2016*. Katsauksia 18/2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/169509/Katsauksia_18_N%C3%A4si_2016.pdf?sequence=1 (Viitattu 4.2.201.)
- Näsi, Matti & Kaakinen, Markus (2019) Kyberrikollisuus. Teoksessa Petri Danielsson (toim.) *Rikollisuustilanne 2018 rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Helsinki: Kriminologian ja oikeustieteen instituutti. Katsauksia 36/2019, 137–148. (Viitattu 1.3.2021.)
- Näsi, Matti, Oksanen, Atte, Keipi, Teo & Räsänen, Pekka (2015) Cybercrime victimization among young people: a multi-nation study. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 16 (2), 203–210. <https://doi.org/10.1080/14043858.2015.1046640>. (Viitattu 6.2.2021.)
- Näsi, Matti, Räsänen, Pekka, Kaakinen, Markus & Keipi, Teo (2016) Do routine activities help predict young adults' online harassment: A multi-nation study. *Criminology & Criminal Justice* 1–15. <https://doi.org/10.1177/1748895816679866>.
- Näsi, Matti & Tanskanen, Maiju (2016) *Kyberrikollisuus. Rikollisuustilanne 2015: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Katsauksia 14/2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 147–158. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/164434/Katsauksia_14_Rikollisuustilanne_2015_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 7.3.2021.)
- Oksanen, Atte & Keipi, Teo (2013) Young People as Victims of Crime on the Internet: A Population-based Study in Finland. *Vulnerable Children & Youth Studies* 8 (4), 298–309. <https://doi.org/10.1080/17450128.2012.752119>. (Viitattu 26.1.2021.)
- Oksanen, Atte, Savolainen, Iina, Sirola, Anu & Kaakinen, Markus (2018) Problem gambling and Psychological Distress: a cross-national perspective on the mediating effect of consumer debt and debt problems among emerging adults. *Harm Reduction Journal* 15 (45) <https://doi.org/10.1186/s12954-018-0251-9>. (Viitattu 4.2.2021.)
- Reckwitz, Andreas (2002) Toward a theory of social practices: a development in culturalist theorizing. *European journal of social theory* 5 (2), 243–265. <https://doi.org/10.1177/1368431022225432>. (Viitattu 2.2.2021.)
- Reisig, Michael & Golladay, Katelyn (2019) Violent victimization and low self-control: The mediating effect of risky lifestyles. *Violence and Victims*, 34 (1), 157–174. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.34.1.157> (Viitattu 6.3.2021.)
- Reyns, Bradford, Henson, Billy & Fisher, Bonnie (2011) Being Pursued Online: Applying Cyberlifestyle-Routine Activities Theory to Cyberstalking Victimization. *Criminal Justice and Behavior* 38 (1149), 1148–1169. <https://doi.org/10.1177/0093854811421448>. (Viitattu 26.1.2021.)
- Reyns, Bradford, Henson, Billy & Fisher, Bonnie (2014) Digital deviance: Low self-control and opportunity as explanations of sexting among college students. *Sociological Spectrum* 34 (3), 273–292. <https://doi.org/10.1080/02732173.2014.895642> (Viitattu 24.4.2021.)
- Rikosuhripäivystys (2021) *Vahingonkorvausten hakeminen Vastaamon konkurssipesältä*. <https://www.riku.fi/vahingonkorvausten-hakeminen-vastaamon-konkurssipesalta/>. (Viitattu 18.4.2021.)
- Saari, Salla (2009) *Hädän hetkellä: Psykkisen ensiavun opas*. 1.–3. painos. Helsinki: Duodecim ja Suomen Punainen Risti.
- Schreck, Christopher (1999) Criminal victimization and low self-control: An extension and test of a general theory of crime. *Justice Quarterly* 16, 633–654. <https://doi.org/10.1080/07418829900094291> (Viitattu 17.2.2021.)
- Sirola, Anu & Kaakinen, Markus & Oksanen, Atte (2018) Excessive Gambling and Online Gam-

- bling Communities. *Journal of Gambling Studies*. <https://doi.org/10.1007/s10899-018-9772-0> (Viitattu 2.2.2021.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2020) *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö*. Helsinki: Tilastokeskus http://www.stat.fi/til/sutivi/2020/sutivi_2020_2020-11-10_tie_001_fi.html (Viitattu 24.4.2021.)
- Tangney, June, Baumeister, Roy & Boone, Angie (2018) High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. Teoksessa Roy Baumeister (toim.) *Self-regulation and self-control. Selected works of Roy F. Baumeister*, 173–212. Routledge.
- Turanovic, Jillian & Pratt, Travis (2014) “Can’t stop, won’t stop”: Self-control, risky lifestyles, and repeat victimization. *Journal of Quantitative Criminology* 30 (1), 29–56. <https://doi.org/10.1007/s10940-012-9188-4> (Viitattu 24.4.2021.)
- Valtioneuvosto (2020) Mistä apua Vastaamo-tietomurron uhreille – lista tärkeimmistä avuntarjoajista. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/mista-apua-vastaamo-tietomurron-uhreille-lista-tarkeimmista-avuntarjoajista> (Viitattu 7.2.2021.)
- Yar, Majid (2005) The Novelty of ‘Cybercrime’ An Assessment in Light of Routine Activity Theory. *European Journal of Criminology* 2 (4), 407–427. <http://euc.sagepub.com/cgi/content/abstract/2/4/407> (Viitattu 1.2.2021.)
- Yen, Ju-Yu, Ko, Chih-Hung, Yen, Cheng-Fang, Chen, Sue-Huei, Chung, Wei-Lun & Chen, Cheng-Chung (2008) Psychiatric symptoms in adolescents with internet addiction: Comparison with substance use. *Psychiatry and Clinical Neurosciences* 62, 9–16. <https://doi.org/10.1111/j.1440-1819.2007.01770.0> (Viitattu 24.4.2021.)

Kokevatko sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret muita useammin seksuaalista häirintää?

Riittakerttu Kaltiala

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa (1986/609) sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. (Finlex, 2021.)

Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä voivat kietoutua toisiinsa niin, ettei niitä voi käytännössä erottaa. Seksuaalinen häirintä tuottaa vihamielistä ja halventavaa ilmapiiriä, joka voi merkittävästi haitata sen kohteeksi joutuvan tai joutuvien henkilöiden tai ryhmien suoriutumista esimerkiksi työpaikalla tai oppilaitoksessa (Fineran 2002; Gruber & Fineran 2007; Pina & Gannon & Saunders 2009). Seksuaalinen häirintä voidaan jakaa sukupuolta ja seksuaalisuutta halventa-

vaan ilmaisuun, ei-toivottuihin seksuaalisävytteisiin huomionosoituksiin, ahdisteluun ja seksuaaliseen pakottamiseen (Buchanan ym. 2013; Fitzgerald & Gelfand & Drasgow 1995). Halventava ilmaisu käsittää kaikenlaiset verbaaliset ja nonverbaaliset sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyvät vihamieliset, vähättelevät tai nöyryyttävät kommunikaatiot. Näitä ovat nimittely, härskit tai kaksimieliset puheet, pilakuvat tai vastaavat sekä ei-toivottu seksuaalinen huomio ja ahdistelu. Niitä ovat myös seksuaalisväritteiset ehdotukset, teot ja puheet, jotka huomionosoitusten kohde kokee epämiellyttävänä tai uhkaavina, seksuaaliseen toimintaan pakottaminen vastoin uhrin tahtoa sekä lahjonta, uhkailu tai kiristäminen seksuaalisen päämäärän saavuttamiseksi. Läheisiä, osin päällekkäisiäkin käsitteitä seksuaalisen häirinnän kanssa ovat myös (lapsen) seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalirikokset (Pina ym. 2009; Stoltenborgh ym. 2011).

Nuorten seksuaalisen häirinnän kokemukset

Nuoruuksikäisten seksuaalisen häirinnän kokemukset ovat varsin yleisiä. Eri maissa, yleensä

oppilaitoksissa tehdyissä tutkimuksissa, kolmasosasta kahteen kolmasosaan nuoruusikäisistä vastaajista on kertonut kokeneensa seksuaalista häirintää. Useimmissa tutkimuksissa tytöt ilmoittavat seksuaalisesta häirinnästä useammin kuin pojat. Seksuaalisen häirinnän kokemukset yleistyvät varhaisnuoruudesta myöhäisnuoruuteen lukuun ottamatta seksuaalisväritteisen nimittelyn kokemuksia, jotka harvenevat keskinuoruusikäisten joukosta myöhäisnuoruusikäisiin. (American Association of University Women 2001; Kaltiala-Heino & Frojd, & Marttunen 2016b.)

Arvioon seksuaalisen häirinnän esiintymisen yleisyydestä nuorilla vaikuttavat monet tutkimusasetelmaan liittyvät seikat. Eri tutkimusten välinen vertailu on sen vuoksi käytännössä hyödytöntä. Tutkimusmenetelmien vaihtelun vuoksi on myös mahdotonta päätellä mahdollisia trendejä ongelman yleisyydessä. Esimerkiksi suomalaisessa Kouluterveyskyselyssä, jossa teemaa on tarkasteltu koko 2010-luvun ajan, seksuaalisen häirinnän kokemusten kysymisen tapaa on joka kerta hieman varioitu. Trendeihin vaikuttavat myös yhteiskunnalliset toimet. Jos ilmiön haitallisuuteen kiinnitetään huomiota, voivat seksuaalisen häirinnän kokemukset ajassa vähentyä. Toisaalta asian voimakkaampi tiedostaminen voisi lisätä ilmoittamisalttiutta tapahtumista ja siten kasvattaa esiintyvyyssukuja.

Seksuaalisen häirinnän kokemukset on eri tutkimuksissa yhdistetty sekä internalisoiviin (masennus, ahdistuneisuushäiriöt) että eksternalisoiviin (käytösongelmat, päihdekäyttö) oireisiin ja ongelmiin sekä tytöillä että pojilla (American Association of University Women 2001; Buchanan ym. 2013; Chiodo ym. 2009; Goldstein ym. 2007; Gruber & Fineran 2007; Kaltiala-Heino, Frojd & Marttunen 2016a; Marshall ym. 2013). Ei kuitenkaan ole selvää, millä tavalla nämä yhteydet syntyvät. Seksuaalinen häirintä saattaa olla traumatisoi-

va kokemus, joka aiheuttaa oireilua suorana reaktiona tai esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden välttelyn ja vetäytymisen seurauksena. Toisaalta esimerkiksi päihteitä käyttävät ja käytösongelmaiset voivat liikkua sellaisessa seurassa ja tilanteissa, joissa häirintäkokeuksille altistuu keskimääräistä enemmän. Masentuneet ja ahdistuneet nuoret saattavat valikoitua seksuaalisen häirinnän kohteiksi, koska ovat heikompia puolustamaan itseään, kuten on havaittu koulukiusaamistutkimuksissa. Mielenterveyden häiriöt saattavat myös altistaa nuoria itsensä kannalta negatiivisille tulkinnoille vuorovaikutustilanteissa ja häiriöistä kärsivät nuoret saattavat siksi panna useammin tilanteita merkille seksuaalisesti häiritsevinä kuin ikätoverit keskimäärin.

Merkittävä osa nuorten kokemasta seksuaalisesta häirinnästä tapahtuu koulussa tai kouluun liittyvissä tilanteissa ja sen tekijöinä ovat ikätoverit (American Association of University Women 2001). Nuoret joutuvat seksuaalisen häirinnän kohteeksi tuttuun ja tuntemattomien nuorten, mutta myös tuntemattomien aikuisten taholta. Nämä ovat ainakin Kouluterveyskyselyn mukaan huomattavasti yleisempiä häirinnän lähteitä kuin perheenjäsenet (julkaisematon havainto). Siitä huolimatta perhetaustalla on yhteyttä nuorten seksuaalisen häirinnän kokemuksiin niin Suomessa kuin muuallakin. Perheen heikompi sosioekonominen asema, vanhempien keskinäisen suhteen ongelmat ja nuoren ja vanhempien vähemmän läheiset välit ovat yhteydessä nuorten ilmoittamien seksuaalisen häirinnän kokemusten yleisyyteen (Attar-Schwartz 2009; Kaltiala-Heino ym. 2016b). Välit vanhempiin saattaisivat tietenkin loitontua, jos seksuaalista häirintää tapahtuisi kotona. Perheen heikompaan sosioekonomiseen asemaan saattaa myös liittyä kuormitustekijöitä, joiden takia nuorelta jää puuttumaan seksuaalisen häirinnän kokemuksilta suojaavaa huolenpitoa ja valvontaa.

Myös etäiset välit vanhempiin saattavat olla altistumistilanteita mahdollistava asia.

Sukupuoli, seksuaalisuus ja seksuaalinen häirintä nuoruusiässä

Nuoruusiässä fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen seksuaalinen kehitys kiihtyvät. Seksuaalisen häirinnän kokemukset liittyvät monin tavoin myös seksuaalisuuden kehitykseen (Kaltiala-Heino ym. 2018). Varhain puberteettiin tulevat nuoret ilmoittavat useammin seksuaalisen häirinnän kokemuksia kuin hitaammin kehittyvät (Goldstein ym. 2007; Petersen & Hyde 2009). Seksuaalisesti aktiivisemmat ja kokeneemmat nuoret ilmoittavat useammin seksuaalisen häirinnän kokemuksia kuin kokemattomimmat nuoret tai ne, jotka eivät vielä ole edes kiinnostuneita romanttisista ja eroottisista suhteista. Seksuaalisen häirinnän kokemukset yleistyvät sekä ikätasoon nähden keskimääräisen että keskimääräistä aktiivisemmän tai riskejä ottavan seksuaalisuuden mukana (Kaltiala-Heino ym. 2018). Yhteydet nuoren oman seksuaalisen aktiivisuuden ja seksuaalisen häirinnän kokemusten välillä ovat voimakkaampia tytöillä kuin pojilla. Seksuaalisen häirinnän kokemusten on havaittu liittyvän myös nuoren suosittuun asemaan ja nuoren itsensä sekä muiden positiivisesti arvioimaan fyysiseen viehättävyyteen (Petersen JL & Hyde 2009). Näille havainnoille on monia mahdollisia selityksiä. Romanttisen ja eroottisen kiinnostuksen herätessä nuoret hakeutuvat enemmän tyttöjen ja poikien sekaryhmiin kuin lapsuudessa. On esitetty, että seksuaalisen häirinnän tunnusmerkkejä täyttävä toiminta erityisesti varhaisnuorten joukossa olisi ensisijaisesti aggressiivisen käyttäytymisen muotojen laajenemista, joka kohdistuu niihin, jotka tielle

osuvat ((Ashbaug & Cornell 2008; McMaster ym. 2002). Varhaisnuoruudessaan käyttäytymisen kontrolli heikkenee nuoruusiän normatiivisen regression takia. Erityisesti pojat voisivat siinä kehitysvaiheessa käyttäytyä aggressiivisemmin kuin aikaisemmin, se voisi saada uusia seksuaalisväritteisiä muotoja seksuaalisen kiinnostuksen herätessä, ja sekaryhmiin hakeutumisen vuoksi se voisi kohdistua tyttöihinkin. Jossakin määrin seksuaalisesti häiritsevä käyttäytyminen nuorempien nuorten joukossa voi myös edustaa kömpelöä tapaa ilmaista kiinnostuksensa kehitysvaiheessa, jossa fyysinen kehitys haluineen etenee nopeammin kuin käyttäytymisen ja tunne-elämän hallinta (Charmaraman ym. 2013; Petersen & Hyde 2009; Sainio ym. 2013). Toisaalta liittyessään nuoren omaan seksuaaliseen käyttäytymiseen voimakkaammin tytöillä kuin pojilla seksuaalinen häirintä saattaa ilmentää sosiaalista kontrollia, joka säätelee edelleen voimakkaammin tyttöjen kuin poikien seksuaalisuutta (Bordini & Sperb 2013).

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat raportoineet enemmän seksuaalisen häirinnän kokemuksia sekä kiusaamisen, joka nuoruusikäisten joukossa usein on luonteeltaan seksuaalisväritteistä, kohteeksi joutumista kuin valtavirtaan sukupuolen kokemuksen ja seksuaalisen orientaation puolesta kuuluvat nuoret (Kurki-Kangas ym. 2018; Kaltiala & Ellonen 2021, arvioitavana). Yhteydet seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisen häirinnän (tai kiusatuksi tulon) välillä heikkenevät kuitenkin merkittävästi, kun aineistojen analyysissä huomioidaan sellaiset sekoittavat tekijät kuin mielenterveyden häiriöt, perheesta ja vanhempisuhteet sekä nuoren oma antisosiaalinen tai aggressiivinen toiminta (Kaltiala ja Ellonen 2021, arvioitavana; Heino ym. 2020). Tässä asiassa on tutkimuksen kannalta tärkeää kiinnittää huomiota sekä siihen, että seksuaaliselle suuntautumiselle ja

sukupuoli-identiteetille kaikesta huolimatta todella jää itsenäinen yhteys seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutumiseen, että sekoittavien tekijöiden rooliin.

Heteronormatiivisuus (tai hetero-oletus) tarkoittaa normia, jonka mukaan ihmiset jakautuvat kahteen toisilleen vastakkaiseen ja toisiinsa vetoa tuntevaan sukupuoleen, naisiin ja miehiin. Heteroseksismillä tarkoitetaan asenteiden, ennakkoluulojen ja syrjinnän järjestelmää, joka kohdistuu muiden kuin heteroseksuaalisten cis-sukupuolisten (biologisen sukupuolensa mukaan sukupuoli-identiteettinsä kokevien) ihmisten sukupuoleen ja seksuaalisuuteen ja ylläpitää myös miesten ja naisten välistä epätasa-arvoa (Chesir-Teran 2003; Chesir-Teran & Hughes 2009; Kashubeck-West & Szymanski, & Meyer 2008; Pina ym. 2009; Street ym. 2007). Seksuaalisen häirinnän on esitetty saavan käyttövoimaa heteroseksismistä ja uusintavan sitä. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret saattavat ilmaista itseään tavoilla, jotka rikkovat perinteisiä feminiinisiä ja maskuliinisia rooliodotuksia. On esitetty, että he nimenomaan tämän takia joutuvat keskimääräistä useammin seksuaalisen häirinnän kohteeksi. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kohdistuva seksuaalinen häirintä toimisi silloin sosiaalisen kontrollin välineenä pyrkien palauttamaan luonnolliseksi oletetun sosiaalisen järjestyksen. Vastaavasti seksuaalinen häirintä toki ylläpitäisi myös miesten ja naisten välistä epätasa-arvoa ja pyrkisi varmistamaan, että raja-aidat sukupuolten itseilmaisun, vapauksien ja mahdollisuuksien välillä säilyvät (Katz-Wise & Hyde 2012; Pina ym. 2009; Street ym. 2007).

Eri sukupuolen kokemusten ja seksuaalisten suuntautumisten kirjosta eniten seksuaalisen häirinnän kokemuksia ovat suomalaisissakin tutkimuksissamme raportoineet samasta sukupuolesta kiinnostuneet ja toisaalta feminiinisesti identifioituvat biologiset pojat

(Kaltiala-Heino ym. 2019; Kaltiala & Ellonen 2020, arvioitavana). Heteroseksismin näkökulmasta sosiaalisen hierarkian ylintä asemaa edustavat heteroseksuaaliset miehet (Mitchell & Ybarra, & Korchmaros 2014; Pina ym. 2009; Street ym. 2007). Pojista kiinnostuneet pojat ja feminiinisesti identifioituvat, todennäköisesti muutoin kuin perinteisen maskuliinisesti käyttäytyvät pojat muodostavat silloin sosiaalisen uhan nimenomaan ryhmälle, jolla voisi olla eniten menetettävää asemassaan. Siksi sosiaalinen kontrolli voisi kohdistua erityisen aggressiivisesti nimenomaan heihin. Tyttöjen poikamaisuus on ainakin jossakin määrin suorastaan sosiaalinen etu (Ristori & Steensma 2016), eikä suomalaisessa kulttuurissa suosita ylenpalttisen feminiinistä itsensä esittämistä. Tyttöjen joukossa seksuaalisen häirinnän kokemuksia on erityisen paljon sekä tytöistä että pojista kiinnostuneiden joukossa ja toisaalta niiden joukossa, joiden sukupuoli-identiteetikokemus ei ole yksiselitteisesti tyttö eikä poika (Kaltiala-Heino ym. 2019; Kaltiala & Ellonen 2020, arvioitavana). Saattaa olla, että heidän joukossaan asettumattomuus selkeästi sen paremmin maskuliiniseen kuin feminiiniseenkin rooliin herättää erityistä tarvetta aggressiiviseen sosiaaliseen kontrolliin. Toisaalta he voisivat herkimmin tuntea ulkopuolisuutta ja olla sensitiivisimpiä mahdollisille ulkopuolelle sulkeville kommunikaatioille.

Toisaalta on tärkeää huomata, että yhteydet seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolen kokemuksen ja seksuaalisen häirinnän kokemusten välillä heikkenevät oleellisesti, kun huomioidaan samanaikaiset mielenterveydeliset, käyttäytymis- ja perhetekijät (Kaltiala-Heino ym. 2016a; Kaltiala-Heino ym. 2016b; Kurki-Kangas & Marttunen & Frojd, & Kaltiala-Heino 2019; Kaltiala-Heino ym. 2019; Kaltiala & Ellonen 2020 arvioitavana, Heino ym. 2020). Nuoren oma antisosiaalinen ja riskejä ottava käyttäytyminen on aggressiivisten

kommunikaatioiden kohteeksi joutumiselle altistava tekijä riippumatta nuoren omasta sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuolen kokemuksesta. Vanhempien hyvät resurssit ja motivaatio toimia vanhempiina ja tarjota nuorelle ikätason tarpeisiin vastaavaa huolenpitoa ja ohjausta suojaavat nuorta seksuaalisen häirinnän kokemuksilta nuoren seksuaalisuudesta ja sukupuolesta riippumatta. Voi olla, että ikätason tarpeisiin vastaava vanhemmuus vähentää nuoren liik-kumista altistavissa tilanteissa, mutta saattaa myös olla, että vanhemmilta adekvaattia tukea saavat nuoret kiinnittävät mahdollisesti seksuaalista häirintää edustaviin kommunikaatioihin vähemmän huomiota ja raportoivat niitä siksi vähemmän. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on keskimääräistä enemmän masennus- ja ahdistuneisuusoireilua. Kuten aiemmin mainittiin, masennus-ahdistuneisuusoireilu taas voi liittyä seksuaalisen häirinnän kokemuksiin monella mekanismilla. Siksi masennus-ahdistuneisuusoireilun rooli on huomioitava aineistojen analyyseissa, jos halutaan tarkastella seksuaalisen häirinnän itsenäisiä yhteyksiä seksuaalisen ja sukupuoli-identiteetin osa-alueisiin.

Ei negatiivisia yleistyksiä

Tutkimus osoittaa, että itsensä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön lukevat nuoret ilmoittavat jonkin verran enemmän seksuaalisen häirinnän kokemuksia kuin valtavirtaan lukeutuvat ikätoverinsa. Merkittävän osan yhteyksistä kuitenkin selittävät muut tekijät kuin sukupuolen kokemus tai seksuaalinen suuntautuminen, sillä yhteydet heikkenevät ja osin katoavat, kun huomioidaan nuoren perheeseen, mielenterveyteen ja omaan käyttäytymiseen liittyviä tekijöitä. Kausaliteettipäätelmiin tähän mennessä julkaistu tutkimus ei anna mahdollisuuksia.

On haitallista automaattisesti olettaa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten olevan systemaattisesti syrjittyjä uhreja. Nuorten ajatukset seksuaalisuudesta ja sukupuolen kokemuksesta 2020-luvulla ovat aivan erilaisia kuin aikuisväestön asenteet menneinä vuosikymmeninä. ”Ulos tuleminen” vähemmistöön kuuluvana voi lisätä nuoren sosiaalista arvostusta ja itsensä toteuttaminen vapauttaa voimavaroja. Jos uhridiskurssia jatkuvasti uusinnetaan, siitä voi tulla itseään toteuttava.

Lähteet

- American Association of University Women (2001) *Hostile hallways: Bullying, teasing and sexual harassment in school*. Washington DC: American Association of University Women Educational Foundation.
- Ashbaug, Lauren & Cornell, Dewey (2008) Sexual harassment and bullying behaviors in sixth-graders. *Journal of School Violence* 7 (2), 21–38. doi:10.1300/J202v07n02_03
- Attar-Schwartz, Shalhevet (2009) Peer sexual harassment victimization at school: The roles of student characteristics, cultural affiliation, and school factors. *American Journal of Orthopsychiatry* 79 (3), 407–420. doi:http://dx.doi.org/10.1037/a0016553
- Bordini, Gabriela & Sperb, Tania (2013) Sexual double standard: A review of the literature between 2001 and 2010. *Sexuality & Culture* 17 (4), 686–704. doi:10.1007/s12119-012-9163-0
- Buchanan, Nicole & Bluestein, Brooke & Nappa, Alexa & Woods, Krystle & Depatie Melisa (2013) Exploring gender differences in body image, eating pathology, and sexual harassment. *Body Image* 10 (3), 352–360. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.bodyim.2013.03.004
- Charmaraman, Linda & Jones, Ashleigh & Stein, Nan & Espelage, Dorothy (2013) Is it bullying or sexual harassment? knowledge, attitudes, and professional development experiences of middle school staff. *Journal of School Health*, 83 (6) 438–444. doi:http://dx.doi.org/10.1111/josh.12048
- Chesir-Teran, Daniel (2003) Conceptualizing and assessing heterosexism in high schools: A setting-level approach. *American Journal of Community*

- Psychology* 31 (3-4), 267–279.
- Chesir-Teran, Daniel & Hughes, Diane (2009). Heterosexism in high school and victimization among lesbian, gay, bisexual, and questioning students. *Journal of Youth & Adolescence* 38 (7), 963–975. doi:<https://dx.doi.org/10.1007/s10964-008-9364-x>
- Chiodo, Debbie & Wolfe, David & Crooks, Claire & Hughes, Ray & Jaffe, Peter (2009) Impact of sexual harassment victimization by peers on subsequent adolescent victimization and adjustment: A longitudinal study. *Journal of Adolescent Health* 45 (3), 246–252. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.01.006>
- Fineran, Susan (2002) Sexual harassment between same-sex peers: Intersection of mental health, homophobia, and sexual violence in schools. *Social Work* 47 (1), 65–74.
- Finlex 2021 (<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>).
- Fitzgerald, Louise & Gelfand, Michele & Drasgow, Fritz (1995) Measuring sexual harassment: Theoretical and psychometric advances. *Basic and Applied Social Psychology* 17 (4), 425–445. doi:10.1207/s15324834basp1704_2
- Goldstein, Sara & Malanchuk, Oksana & Davis-Kean, Pamela & Eccles, Jacquelyenne (2007) Risk factors of sexual harassment by peers: A longitudinal investigation of african american and european american adolescents. *Journal of Research on Adolescence* 17 (2), 285–300. doi:10.1111/j.1532-7795.2007.00523.x
- Gruber, James & Fineran, Susan (2007) The impact of bullying and sexual harassment on middle and high school girls. *Violence Against Women* 13 (6), 627–643.
- Heino, Elias & Ellonen, Noora & Kaltiala, Riittakerttu (2020) Transgender identity is associated with involvement in bullying among Finnish adolescents. *Frontiers in Psychology Gender Sex and Sexualities*. Published online <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.612424/abstract> doi: 10.3389/fpsyg.2020.612424
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Frojd, Sari & Marttunen, Mauri (2016a) Sexual harassment and emotional and behavioural symptoms in adolescence: Stronger associations among boys than girls. *Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology* 51 (8), 1193–1201. doi:<http://dx.doi.org/10.1007/s00127-016-1237-0>
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Frojd, Sari & Marttunen, Mauri (2016b) Sexual harassment victimization in adolescence: Associations with family background. *Child Abuse & Neglect* 56, 11–19. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.005>
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Savioja, Hanna & Frojd, Sari & Marttunen, Mauri (2018) Experiences of sexual harassment are associated with the sexual behavior of 14- to 18-year-old adolescents. *Child Abuse & Neglect* 77, 46–57. doi:<https://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.12.014>
- Kaltiala, Riittakerttu & Ellonen, Noora (tulossa) Transgender identity and experiences of sexual harassment in adolescence. *Child Abuse Review*.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Lindberg, Nina & Fröjd, Sari & Haravuori, Henna & Marttunen, Mauri (2019) Adolescents with same-sex interest: experiences of sexual harassment are more common among boys. *Health Psychology and Behavioral Medicine* 7 (1), 205–127. <https://doi.org/10.1080/21642850.2019.1598864>
- Kashubeck-West, Susan & Szymanski, Dawn & Meyer, Jill (2008) Internalized heterosexism: Clinical implications and training considerations. *The Counseling Psychologist* 36 (4), 615–630. doi:<http://dx.doi.org/10.1177/0011000007309634>
- Katz-Wise, Sabra & Hyde, Janet (2012) Victimization experiences of lesbian, gay, and bisexual individuals: A meta-analysis. *Journal of Sex Research* 49 (2-3), 142–167. doi:<https://dx.doi.org/10.1080/00224499.2011.637247>
- Kurki-Kangas, Leena & Marttunen, Mauri & Frojd, Sari & Kaltiala-Heino, Riittakerttu (2019) Sexual orientation and bullying involvement in adolescence: The role of gender, age, and mental health. *Journal of School Violence* 18 (3), 319–332. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/15388220.2018.1488136>
- Marshall, Sheila & Faaborg-Andersen, Pernille & Tilton-Weaver, Lauree & Stattin H. (2013). Peer sexual harassment and deliberate self-injury: Longitudinal cross-lag investigations in Canada and Sweden. *Journal of Adolescent Health*, 53 (6), 717–722. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2013.06.009>
- McMaster, Loren & Connolly Jennifer & Pepler, Debra & Craig, Wendy (2002) Peer to peer sexual harassment in early adolescence: A developmental perspective. *Development & Psychopathology* 14 (1), 91–105.
- Mitchell, Kimberly & Ybarra, Michele & Korchmaros, Josephine (2014) Sexual harassment among adolescents of different sexual orientations and gender identities. *Child Abuse & Neglect* 38 (2), 280–295. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.09.008>
- Petersen, Jennifer & Hyde, Janet (2009) A longitudinal investigation of peer sexual harassment victimi-

- zation in adolescence. *Journal of Adolescence* 32 (5), 1173–1188. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.01.011>
- Pina, Afroditi & Gannon, Theresa & Saunders, Benjamin (2009) An overview of the literature on sexual harassment: Perpetrator, theory, and treatment issues. *Aggression and Violent Behavior* 14 (2), 129–130-138. doi:[doi:10.1016/j.avb.2009.01.002](http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2009.01.002)
- Ristori, Jiska & Steensma, Thomas (2016) Gender dysphoria in childhood. *International Review of Psychiatry* 28 (1), 13–20. doi:<http://dx.doi.org/10.3109/09540261.2015.1115754>
- Sainio, Miia & Veenstra, Rene & Little, Todd & Kärnä, Anttti & Rönkkö, Mikko & Salmivalli, Christina (2013). Being bullied by same- versus other-sex peers: Does it matter for adolescent victims?. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* 42 (4), 454–466. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/15374416.2013.769172>
- Stoltenborgh Marjie & van Ijzendoorn, Marinus & Euser, Eveline ym. (2011) A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child Maltreatment* 16 (2), 79–101. doi:<http://dx.doi.org/10.1177/1077559511403920>
- Street, Amy & Gradus Jaimie & Stafford Jane & Kelly Kacie (2007) Gender differences in experiences of sexual harassment: Data from a male-dominated environment. *Journal of Consulting & Clinical Psychology* 75 (3), 464–474.

Kaltoinkohtelu, trauma ja kostoajatukset nuorten väkivaltaisuuden taustalla

Kirsi Peltonen & Noora Ellonen

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan yhä harvempi lapsi kokee kotonaan väkivaltaa (Fagerlund ym. 2014; Ikonen & Helakorpi 2019; Danielsson & Kääriäinen 2017). Siitä huolimatta vuonna 2019 yhdeksäsluokkaisista 12 % kertoi kokeneensa viimeisen vuoden aikana fyysistä väkivaltaa ja 28 % henkistä väkivaltaa vanhempiansa taholta (Ikonen & Helakorpi 2019). Lapsuusiän kaltoinkohtelulla, niin henkisellä kuin fyysiselläkin, on todettu olevan merkittäviä seurauksia lasten ja nuorten mielenterveyteen (Peltonen ym. 2010), heidän ihmissuhteisiinsa, rikollisuuteen ja riskikäyttäytymiseen yleensä (Ellonen ym. 2013; Jennings & Piquero & Reingle 2012). Erityisesti fyysiselle väkivallalle altistumisen on todettu liittyvän nuorten lisääntyneeseen taipumukseen ajautua rikollisuuteen tai päihteiden liikakäyttöön (Howell ym. 2017). Perheväkivalta ja lapsen kohdistuva kaltoinkohtelu vähentävät usein myös luottamuksellisuutta vanhempien ja lasten välillä. Lapset saattavat menettää yhteenkuuluvuuden tunteen perheensä sisällä ja vanhempien valvonta kasvavan lapsen suhteen saattaa olla puutteellista. Ne lapset, jotka todistavat lähisuhdeväkivaltaa itseensä kohdistuvan väkivallan lisäksi ovat korostu-

neesti riskissä erilaisille haittavaikutuksille (Ellonen 2013).

Vaikka tutkimusnäyttöä väkivaltakokemusten ja erilaisten epäsuotuisten seurauksien yhteyksistä on paljon, on asia kaikkea muuta kuin yksinkertainen. Ensinnäkin löydetty yhteydet eivät tarkoita sitä, että lapsuusajan haitalliset kokemukset olisivat tuomio, joka automaattisesti lankeaisi varjostamaan lapsen kehitystä. Jotkut lapset ovat resilienttejä, ja selviytyvät hyvin, vaikeissakin olosuhteissa. Toiseksi, tutkimusten suuri määrä koskien väkivaltakokemusten haitallisia seurauksia perustuu pitkälti korrelatiivisiin löydöksiin ja edistykellisempiä tutkimusasetelmia mahdollisten syy-seuraussuhteiden löytämiseksi on varsin vähän. Kolmanneksi ilmiö muuttuu ajassa ja tutkimuskentän olisi syytä pysyä siinä paremmin perässä. Esimerkiksi viime aikoina media on kiinnittänyt huomiota nuoriin, jotka harjoittavat väkivaltaa ja ovat uhkaavia toisia nuoria kohtaan. Vaikka ilmiö sinällään ei ole uusi, ja tilastot näyttävät nuorten harjoittaman väkivallan jopa vähentyneen viime vuosina, ovat sen uudenlaiset muodot ja raakuus herättäneet pelkoa jengiytymisestä ja erityisesti maahanmuuttajanuorten ja laitoksissa asuvien nuorten segregoitumisesta suomalaisessa yh-

teiskunnassa ja sen myötä väkivallan lisääntymisestä näiden nuorten keskuudessa.

Tässä puheenvuorossa tiivistämme tekemiämme uusia avauksia lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksen kenttään kertomalla tutkimuksestamme lapsuusajan trauman ja nuoruusajan väkivaltaisen käyttäytymisen välisestä yhteydestä sekä kostomyönteisten asenteiden merkityksestä väkivaltaisuudessa.

Trauman vaikutuksista

Laajaan syntymäkohorttiin (n=913675) perustuvassa tutkimuksessa havaitsimme, että traumatisoituminen (traumaan liittyvä diagnoosi) oli yhteydessä nuorten väkivaltaisuuteen (poliisin tietoon tulleisiin väkivaltarikoksiin) (Peltonen ym. 2020). Huomionarvoista oli, että tämä yhteys pysyi, vaikka kontrolloimme muut mielenterveys- ja päihdediagnoosit sekä useita muita taustatekijöitä, kuten esimerkiksi perheen sosioekonomisen aseman, ja lopulta myös geneettiset tekijät käyttämällä sisarusaineistoa. Tässä tutkimuksessa meillä ei ollut mahdollista erotella trauman tyyppiä, mutta aikaisempiin tutkimuksiin nojaten (Ardino ym. 2012; Ariga ym. 2008; Caspi ym. 2002) on varsin todennäköistä, että silloin kun traumatisoitumisen taustalla on kaltoinkohteluun tai muihin perhesuhteisiin liittyvät järkyttävät kokemukset, on yhteys nuoren omaan väkivaltaisuuteen vielä selkeämpi. Kysymys ei siis välttämättä ole pelkästään valvonnan puutteesta tai haitallisten käyttäytymismallien omaksumisesta vaan monimutkaisemmasta uhatuksi tulemisen kokemuksesta ja sitä kautta kehittyneistä mekanismeista puolustautua ja ylläpitää psyykkistä tasapainoa haitallisoin keinoin. Trauman vaikutukset ovat siis paitsi henkilökohtaiseen kärsimykseen myös yhteiskunnallisesti merkittäviin sosiaalisesti kielteisiin seurauksiin liittyviä. On sanomattakin

selvää, että tutkimuksemme korostaa tarvetta traumaan liittyvien oireiden varhaiseen tunnistamiseen ja hoitoon.

Kostoon liittyvien ajatusten merkitys

Toisessa, laajassa suomalaisotoksessa (n=6061) tehdyssä tutkimuksessa puolestaan havaitsimme, että koston liittyvät ajatukset ja asenteet ovat merkittäväällä tavalla yhteydessä toteutuneisiin väkivallan tekoihin nuorten keskuudessa. Myös tässä tutkimuksessa merkittävää oli se, että yhteys kostoajatusten ja toteutuneen väkivallan välillä säilyi, vaikka kontrolloimme niin sanotun perinteiset väkivaltaisuuden taustalla vaikuttavat tekijät kuten väkivallan uhriksi joutumisen, ystäväpiirin epäsosiaalisen käyttäytymisen ja taipumuksen heikkoon itsehillintään (Lowe ym. 2020). On huomionarvoista, että vaikka itsehillinnan puute merkittävänä väkivaltaisuuteen vaikuttavana tekijänä oli vahvasti yhteydessä toteutuneisiin väkivallan tekoihin myös meidän aineistossamme, sen vaikutus mitätöityi, kun malliin lisättiin kostoajatteluun liittyvät asenteet. Tämä on mielenkiintoista sillä heikon itsehillinnan ja epäsosiaalisen käyttäytymisen, kuten väkivallan, suhde on yksi kriminologisen tutkimuksen vahvimmin todistetuista havainnoista (Pratt & Cullen 2000; Vazsonyi & Mikuška & Kelley 2017). Saattaa myös olla, että nuoret, joilla on heikko itsehillintä voivat osallistua väkivaltaisiin yhteydenottoihin ja omaksua vasta myöhemmin uskomuksia, jotka järkeistävät tai oikeuttavat heidän käyttäytymisensä (Maruna & Copes 2005). Vaihtoehtoisesti saattaa olla, että ne nuoret, joilla on heikko itsehillintä, voivat valita vertaisryhmän, joissa yhteisesti vahvistetaan tietynlaisia uskomuksia ja käyttäytymistä (McGloin & Shermer 2009). Kosto ja siihen liittyvät asenteet tulisi siis ottaa entistä

enemmän huomioon, kun selvitetään nuorten väkivaltaisuuden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Erityisen tärkeää tämä saattaa olla niiden nuorten kohdalla, joilla on kaltoinkohteluun ja väkivallan kohteena olemiseen liittyviä kokemuksia

Tulos resonoi hyvin väkivallan segregoitumisen kanssa. Oma tutkimuksemme (Lowe 2020) samoin kuin muut aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että nuoret, joilla ei ole riittävää vanhempien sosiaalista valvontaa, voivat sosiaalistua haitallisella tavalla ilman riittäviä auktoriteettirakenteita ja siksi heille tarjoutuu enemmän mahdollisuuksia valikoitua väkivaltaa käyttäviin vertaisryhmiin. Vanhempien valvonnan voidaan olettaa olevan erityisen heikkoa niillä nuorilla, jotka myös kokevat väkivaltaa vanhempien taholta, mikä entisestään korostaa väkivallan roolia nuoren elämässä. Kun myönteistä sosiaalistamista ei tapahdu, nuori valitsee toisenlaisen tavan kiinnittyä yhteiskuntaan. Rikollinen tai väkivaltainen viiteryhmä ja ystäväpiiri antaa toisenlaisia, mutta mahdollisesti pohjimmiltaan yhtä palkitsevia, onnistumisen ja yhteenkuuluvuuden kokemuksia kuin harrastaminen, koulussa menestyminen tai lämmin perheyhteisö. Siksi tällaiseen ryhmään kuuluminen muodostuu osaksi omaa identiteettiä ja lopulta ollaan tilanteessa, että ilman sitä ei ole mitään.

Interventioiden vaikea maailma

Kaltoinkohtelun, trauman ja kostoajatusten vaikutuksiin nuorten väkivaltaisuuden taustalla vaikuttavina riskitekijöinä pitäisi eittämättä puuttua. Pyrkimyksiä tähän suuntaan toki onkin, mutta vahvasti vaikuttavaa interventiota tai ennaltaehkäisy menetelmää ei ole vielä löydetty. Systemaattisessa katsauksessaan nuorten väkivallan ehkäisyohjelmista Matjasko ym. (2012) havaitsivat, että ennaltaehkäisyohjelmilla kuten kognitiivisella

käyttäytymisterapialla, systeemisellä hoidolla ja elämäntaitojen koulutusohjelmilla saavutettiin vain heikkoja vaikutuksia nuorten väkivaltaisuuteen. Nopeaa ratkaisua hoito-ohjelmien kehittämiseen ei varmasti ole, mutta tässä puheenvuorossa esitetyt ulottuvuudet eli kaltoinkohtelukokemukset, traumatisoituminen ja kostomyönteiset ajatukset väkivaltaisuuden taustatekijöinä, peräänkuuluttavat yksilöllistä lähestymistapaa nuorten väkivaltaisuuden ennaltaehkäisyyn ja jo toteutuneen väkivaltakierteen katkaisemiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että nuorten kanssa työskentelevien ja heitä auttamaan pyrkivien aikuisten tulisi tuntea väkivaltaa tekevä nuori ja hänen taustansa ja ajatuksensa. Tehtävä on suuri ja vaikea, mutta se lähtee liikkeelle yksinkertaisesta asiasta, kiinnostuksesta nuoren ajatuksia kohtaan. Jokaisen väkivaltaiseen käyttäytymiseen ajautuneen nuoren tarina on erilainen, vaikka, kuten tutkimuksista tiedämme, siihen sisältyy myös yhdistäviä tekijöitä ja piirteitä. Se missä roolissa ja millaisella yhdistelmällä nämä riskitekijät toimivat juuri tietyn nuoren kohdalla, on kuitenkin suuri merkitys tehokkaan avun kannalta. Riippuen siitä, millaisia sosiaalistumisen kokemuksia ja toisaalta mahdollisia uhkaan varautumisen, jopa traumatisoitumisen kokemuksia nuorella on, vaikuttaa suuresti siihen, miten ja millaisin välinein häntä tulisi pyrkiä auttamaan pois väkivallan kierteestä tai ennaltaehkäisemään hänen ajautumistaan väkivaltaisiin tekoihin.

Jos taustalla on kaltoinkohtelun aiheuttama traumatisoituminen sillä tasolla, että nuori kärsii posttraumaattisen stressihäiriön tuottamista oireista voi olla tärkeää lähteä hoitamaan tätä osatekijää ennen muita interventioita. Jos nuori on sosiaalistunut haitallisella tavalla omaksuen koston ja väkivallan oikeutukseen liittyviä ajatusmalleja, pitäisi aikuisen olla näistä tietoinen ja kohdentaa apu siihen, että tällaisen maailmankuvan tilalle voisi rakentua vaihtoehtoisia

selitysmalleja ja ennen kaikkea todisteita siitä, että toisenlaisillakin ongelmanratkaisutavoilla voidaan saavuttaa itseä tyydyttäviä ratkaisuja. Tällaisissa tilanteissa kokemusasiantuntijat, kuten itse väkivaltaisen nuoruuden kokeneet, mutta siitä erkaantuneet tukihenkilöt tai kouluttajat ovat ensiarvoisen tärkeitä.

Nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseen ei varmasti ole yhteiskunnallisesti tai yksilötasollakaan pikaratkaisua, tai kaikille sopivaa interventiopakettia. Ymmärrys riskitekijöiden kirjosta ja niiden kartoittaminen jokaisen nuoren kohdalla erikseen on kuitenkin paras mahdollinen alku tehokkaalle puuttumiselle ja aidolle halulle tarjota vaikeuksissa olevalle nuorelle vaihtoehtoja kohti parempaa tulevaisuutta.

Lähteet

- Arдино, Vittoria (2012) Offending behaviour: the role of trauma and PTSD. *European Journal of Psychotraumatology* 3, 18968.
- Ariga, Micio & Uehara, Toru & Takeuchi, Kazuo ym. (2008) Trauma exposure and posttraumatic stress disorder in delinquent female adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 49, 79–87.
- Caspi, Avshalom & McClay, Joseph & Moffitt, Terrie ym. (2002) Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. *Science* 297, 851–854.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha (2017) Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Ellonen, Noora & Piispa, Minna & Peltonen, Kirsi & Oranen, Mikko (2013) Exposure to Parental Violence and Outcomes of Child Psycho-Social Adjustment. *Violence and Victims* 28 (1), 3-15.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Howell, Kathryn & Cater, Åsa & Miller-Graff, Laura & Schwartz, Laura & Graham-Bermann, Sandra (2017) The relationship between types of childhood victimisation and young adulthood criminality. *Criminal behavior and mental health* 27(4), 341-353. doi: 10.1002/cbm.2002.
- Ikonen, Riikka & Helakorpi Satu (2019) Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281>
- Jennings, Wesley & Piquero, Alex & Reingle, Jennifer (2012) On the Overlap between Victimization and Offending: A Review of the Literature. *Aggression and Violent Behavior* 17 (1),16–26.
- Lowe, Clayton & Ellonen, Noora & Miller, Bryan & Peltonen, Kirsi (2020) Best Served Cold: Vengeful Attitudes and Violence among Finnish Adolescents. Online first, *Deviant Behavior*. doi:10.1080/01639625.2020.1789379
- Maruna, Shadd & Heith, Copes (2005) What Have We Learned from Five Decades of Neutralization Research? *Crime and Justice* 32, 221–320. doi: 10.1086/655355
- McGloin, Jean Marie & Shermer, Laure O'Neill. (2009). Self-control and deviant peer structure. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 46, 35–72.
- Matjasko, Jennifer ym. (2012) A systematic meta-review of evaluations of youth violence prevention programs: Common and divergent findings from 25 years of meta-analyses and systematic reviews. *Aggression and violent behavior* 17(6), 540-552. doi:10.1016/j.avb.2012.06.006
- Peltonen, Kirsi & Ellonen, Noora & Pitkänen, Joonas & Aaltonen, Mikko & Martikainen, Pekka (2020) Trauma and violent offending among adolescents: a birth cohort study. *Journal of Epidemiology and community health* 74, 845–850. doi:10.1136/jech-2020-214188
- Pratt, Travis & Cullen, Francis (2000) The Empirical Status of Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime: A Meta-Analysis. *Criminology* 38 (3), 931–64.
- Vazsonyi, Alexander & Mikuška, Jakub & Kelley, Erin (2017) It's Time: A Meta-Analysis on the Self-Control-Deviance Link. *Journal of Criminal Justice* 48, 48–63.

Suojassa-haastattelu turvakodissa lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden lasten, nuorten ja heidän vanhempansa kanssa

Tanja Koivula, Joonas Peltonen & Jukka Mäkelä

Missä lapsi tai nuori voisi turvallisesti käsitellä ja ottaa esille omia väkivaltakokemuksiaan? Kuka ammattilainen kysyisi niistä? Mitä ja miten ammattilaisen tulisi kysyä lapseen kohdistuvasta lähisuhdeväkivallasta?

Tässä puheenvuorossa esitellään Suojassa-haastattelu, jolla arvioidaan riski- ja turvatekijöitä tilanteessa, jossa lapsi tai nuori elää lähisuhdeväkivallan tai sen uhan alaisuudessa. Lisäksi puheenvuorossa tuodaan esille, miten turvakodin työntekijät (N=26) arvioivat asiakastyössä käyttämäänsä Suojassa-haastattelua.

Suomen turvakodeissa ei ole toistaiseksi ollut yhtä yhtenäistä tutkittuun tietoon pohjautuvaa menetelmää, jolla arvioidaan turvakodeissa olevien lasten ja nuorten lähisuhdeväkivallan suoja- ja riskitekijöitä. Kuitenkin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa tulisi pyrkiä tunnistamaan ja ehkäisemään mahdollisimman varhain kehittämällä tehokkaita riskinarviointityökaluja (Paavilainen & Flinck 2015). Näihin päämäärin vastaa Ruotsissa kehitetty iRisk-haastattelu, joka on käännetty Suomessa Suojassa-haastatteluksi. Suojassa-haastattelua pilotoitiin yhdeksässä suomalaisessa turvakodissa vuosina 2019–2020.

Tämä puheenvuoro perustuu kokemuksiin Suojassa-haastattelun pilotoinnista ja yhdeksästä turvakodista kerättyyn työntekijöiden kirjalliseen palautteeseen (N=16) kolme kuukautta Suojassa-haastattelun käyttöönotosta.

Turvakodit ovat tarkoitettu henkilöille, jotka kokevat lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa. Lähisuhdeväkivalta on väkivaltaa, jossa henkilö käyttää sitä nykyistä tai entistä kumppaniaan, lastaan, lähisukulaistaan tai muuta läheistään kohtaan. (THL 2020.) Turvakodin asiakkaita ovat sekä aikuiset että lapset. Turvakodissa asiakas saa välitöntä kriisiapua, ympärivuorokautista turvattua asumista sekä akuuttiin tilanteeseen liittyvää psykososiaalista tukea, neuvontaa ja ohjausta. Vuosittain turvakodeissa on noin 5 000 asiakasta, joista hieman yli puolet on aikuisia ja hieman alle puolet lapsia.

Aiemmassa tutkimuksessa turvakodin työntekijät ovat tuoneet esille, että vanhemman tilanteen vakauttaminen koetaan turvakotijaksolla ensisijaiseksi tarpeeksi (Nevalainen & Rantanen 2019). Tällöin lapsen ja nuoren tarpeet voivat jäädä aikuisten tarpeiden alle. Suomessa turvakotien lapsiasiakkailta säännöllisesti kerättävissä palautteissa turvallisuuden tunne ja avunsaaminen ovat hyvällä

tasolla, mutta omista asioista puhumisen suhteellisen moni lapsi ja nuori kokee vaikeaksi. Nevalaisen ja Rantasen (2019) tutkimuksessa turvakodintyöntekijät ovatkin toivoneet lisää menetelmiä väkivallan tunnistamiseen ja arviointiin. Suojassa-haastattelu pyrkii vastaamaan edellä esitettyihin tarpeisiin ja toiveisiin.

Suojassa-haastattelu nostaa lapset ja nuoret keskiöön

iRiSk-haastattelu (Suomessa Suojassa-haastattelu) on kehitetty Göteborgin yliopistossa yhteistyössä muiden ruotsalaisten yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa (Axberg ym. 2018; Broberg ym. 2015). Suojassa-haastattelulla haastatellaan turvakodissa olevaa aikuista ja hänen mukanaan olevia lapsia. Joissakin tilanteissa vain aikuinen tai lapsi haastatellaan. Alle 5-vuotiaita lapsia ei haastatella. Suojassa-haastattelu sisältää huoltajalle, lapselle ja nuorelle suunnattuja strukturoituja lomakkeita ja avoimia kysymyksiä. Suojassa-haastattelu sisältää kysymyksiä muun muassa aikuiseen ja lapsen kohdistuneesta väkivallasta, vanhemman kasvatuseräisistä ja lapsen traumaperäisistä oireista. Haastattelu keskittyy jokaisen lapsen yksilölliseen tilanteeseen ja siinä oleviin riski- ja turvatekijöihin. Turvakodin työntekijä laatii haastattelun kautta saadun tiedon pohjalta yhteenvedon eli arvion lapsen tilanteesta.

Suojassa-haastattelu keskittyy arvioimaan viittä riski- ja suojatekijän teemaa. Teemat tukeutuvat YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen lapsen oikeudesta suojeluun, hoivaan ja osallisuuteen sekä tieteelliseen tutkimukseen koskien lapsen kokemaa väkivaltaa sekä lapsen kyvystä puhua asiasta. Teemat ovat lapsen kohdistuva akuutti riski, väkivallantekijän vaarallisuus, lapsen toiminta väkivaltatilanteissa, lapsen riski- ja turvanäkökulma ja lapsen kehitystä uhkaavat riskit.

Turvakodin työntekijät arvioivat, että Suojassa-haastattelun avulla lapsen tai nuoren kokonaistilanne sekä lapsi tai nuori itse nousee paremmin esille. Työntekijät arvioivat myös, että tietoa lapsen tilanteesta saadaan kerättyä kattavammin ja jäsennellymmmin. Suojassa-haastattelun koettiin helpottavan turvakodin työntekijöitä kysyttäessä lähisuhdeväkivallasta asiakkailta. Lisäksi saatujen kokemusten perusteella työntekijät arvioivat, että Suojassa-haastattelun avulla väkivallan vaikutus lapseen nousee vanhemmalle näkyvämmiin esille. Haastattelun kautta myös vanhemman tapa puhua lapsen tai nuoren kanssa lähisuhdeväkivaltatilanteista tulee esille. Turvakodin työntekijät arvioivat Suojassa-haastattelun haastavan turvakotiin tullutta vanhempaa pohtimaan väkivaltaa suhteessa itseensä sekä omiin lapsiinsa. Lisäksi turvakodin työntekijän vastauksissa Suojassa-haastattelun todettiin tuovan tietoa vanhemmalle lapsen väkivallan yksilöllisistä riski- mutta myös suojatekijöistä. Suojassa-haastattelusta saatujen kokemusten perusteella haastattelu antaa turvakodin työntekijöille välineen, jonka avulla on helpompaa keskustella asiakkaan kanssa lähisuhdeväkivallasta.

Suojassa-haastattelun haasteet turvakotityössä

Suojassa-haastattelusta saatu palaute oli suurelta osin myönteistä tai neutraalia, mutta haastatteluun liittyi myös rajoituksia ja ongelmia. Suojassa-haastattelu vaatii asiakkaalta aikaa ja keskittymistä. Osa turvakodin työntekijöistä koki haastattelun työläänä ja aikaa vievänä. He kokivat haasteelliseksi järjestää aikaa Suojassa-haastatteluun. Tulos tukee Nevalaisen ja Rantasen (2019) tutkimuksessaan tekemiä havaintoja, joiden mukaan turvakodin työntekijät mainitsivat turvakotiin ja resursseihin liittyviä syitä, jotka aiheutta-

vat haasteita työskentelylle. Heidän tutkimuksessaan myös turvakotijaksojen lyhyys ja toisinaan äkkinäiset jaksojen päättymiset tuovat lisähaasteita työskentelyn onnistumiselle. Turvakotien työntekijät pohtivat paljon, milloin Suojassa-haastattelun avulla on oikea aika kartoittaa lähisuhdeväkivaltaa.

Turvakodeista saatujen kokemusten mukaan on toisinaan koettu haasteelliseksi se, että menetelmä on puolistrukturoitu ja pitkä. Vastauksessa nostettiin lisäksi esille, että turvakodissa kartoitetaan muilla monipuolisilla menetelmillä tarkasti väkivaltaa ja suojaavia tekijöitä. Iversen (2012) on todennut, että väkivaltaa kartoittaessa hyvin strukturoidut menetelmät voivat olla käytännössä haastavia käyttää.

Yhdeksi vaikeudeksi koettiin Suojassa-haastattelun käytön sovittaminen hektiseen turvakotityöhön. Haastattelun ei aina koettu soveltuvan akuutissa kriisitilanteessa. Haastattelua oli myös vaikea sovittaa ajoittain erilaisiin perhemuotoihin. Suojassa-haastattelu keskittyy pääosin fyysiseen väkivaltaan, joten muiden väkivallan muotojen kartoitus on suppeampaa. Turvakodin työntekijöiden arvioiden mukaan Suojassa-haastattelu ei sovellu kaikissa tilanteissa käytettäväksi turvakotityössä. Yhdessä turvakodin työntekijän palautteessa arviointiin, että turvakodeissa pitkä puolistrukturoitu Suojassa-haastattelu saattaa viedä aikaa muulta suunnitelmalliselta ja asiakasta mahdollisesti enemmän hyödyttävältä väkivaltatyöltä. Tätä arvioitaessa on kuitenkin hyvä muistaa Weiszin ym. (2005) tutkimuksen tulos, että kysyttäessä sekä asiakkaiden että työntekijöiden suhtautumista standardisoidun arviointimenetelmän käyttöön, ovat asiakkaat antaneet menetelmästä positiivisemmän arvion kuin työntekijät. Suojassa-haastattelu ei poista tarvetta käyttää erityisesti lasten ja nuorten kanssa työskentellessä muita toimivaksi koettuja keinoja ja erityisesti toiminnallisia menetelmiä.

Lopuksi

Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi on mahdollista vasta kun lähisuhdeväkivalta on ensin tunnistettu jossain palvelussa. Kokemukset osoittavat, että kaikilla toimijoilla ei ole riittävästi osaamista lähisuhdeväkivallasta, asiakkaan kohtaamisesta tai väkivallan tunnistamisesta. Vuosina 2019–2020 toteutetussa pilotissa Suojassa-haastattelua käyttivät turvakodin työntekijät, joiden ammatillinen kompetenssi on hyvä sekä lähisuhdeväkivaltailmiön tunnistamisesta että väkivaltatyöstä. Broberg ym. (2015) on arvioinut Suojassa-haastattelun olevan helpompi omaksua juuri yksiköissä, joissa on totuttu työskentelemään väkivaltailmiön parissa.

Rivas ym. (2019) ovat arvioineet, että turvakotipalveluissa koulutettujen työntekijöiden antama ohjaus ja tuki on erittäin tehokasta, koska tukipalveluissa kartoitetaan väkivallan uhrin välittömiä avuntarpeita. Tämä lisää asiakkaan ohjautumistaan muihin palveluihin. Nevalaisen ja Rantasen (2019) tutkimuksessa tuotiin esille myös jatkopalveluiden tärkeys ja niihin ohjaaminen. Ohjautumisen välineenä toimii Suojassa-haastattelussa laadittava yhteenveto eli arvio lapsen tai nuoren tilanteesta. Yhteenveto voidaan toimittaa myös lapsen asuinkunnan lastensuojelun työntekijälle.

Turvakoteihin tarvitaan tutkittuja ja laadukkaita menetelmiä sekä yhtenäisiä työkaluja työn tueksi. Jotta eri kontekstissa kehitetty menetelmä soveltuisi käytettäväksi toiseen ympäristöön tai yhteiskuntaan, tulee sitä aina muokata siihen ympäristöön sopivaksi. Suojassa-haastattelua tuleekin jatkossa kehittää, jotta se tukee paremmin asiakastyötä sekä moniammatillista yhteistyötä, esimerkiksi lastensuojelun kanssa. Suojassa-haastattelu ei ole ainoa menetelmä lapsen tai nuoren kanssa tehtävään työhön turvakodeilla, vaan tilannekohtaisesti tulee aina arvioida parhaiten

soveltuvat menetelmät.

Kokemukset Suojassa-haastattelusta ovat olleet kuitenkin niin myönteisiä, että se levitetään vuosien 2021–2022 aikana kaikkiin suomalaisiin turvakoteihin, jolloin kaikkiin turvakoteihin saadaan yhtenäinen menetelmä lasten riski- ja suojatekijöiden arviointiin. Erityisenä vahvuutena Suojassa-haastattelussa nähtiin lapsen ja nuoren äänen esille nouseminen osana riski- ja suojatekijöiden arviointia. Kehittämistyö tulee jatkumaan osana THL:n turvakotilakiin perustuvaa kehittämis- ja yhteensovittamistyötä.

Turvakotien asiakastyössä Suojassa-haastattelusta saadut myönteiset kokemukset antavat perusteen esittää, että Suojassa-haastattelun käyttöä voisi arvioida muissakin palveluissa, joissa kohdataan lähisuhdeväkivallalle altistuneita lapsia.

Lähteet

- Axberg, Ulf & Broberg, Anders & Eriksson, Maria & Hultmann, Ole & Iversen, Clara (2018) *Utveckling av bedömningsmetoder för barn som utsatts för våld i sin familj. Rapport från en fortsättningsstudie*. Göteborg: Psykologiska Institutionen, Göteborgs Universitet.
- Broberg, Anders & Almqvist, Kjerstin & Appell, Petra & Axberg, Ulf & Cater, Åsa & Draxler, Helena & Eriksson, Maria & Grip, Karin & Hjärthag, Fredrik & Hultmann, Ole & Iversen, Clara & Röbäck de Souza, Karin (2015) *Utveckling av bedömningsinstrument och stödinsatser för våldsutsatta barn*. Göteborg: Psykologiska Institutionen, Göteborgs Universitet.
- Eriksson, Maria (2017) Children’s voices, children’s agency, and the development of knowledge about children exposed to intimate partner violence, Teoksessa Marita Husso, Tuija Virkki, Notko Marianne, Hirvonen Helena & Eilola Jari (toim.) *Interpersonal Violence: Differences and Connections*. London & New York: Routledge, 140–152.
- Iversen, Clara (2012) Recordability: Resistance and collusion in psychometric interviews with children. *Discourse Studies* 14 (6), 691–709.
- Nevalainen, Pia & Rantanen, Anu (2019) *Sosiaalityön asiantuntijuus turvakodin kontekstissa väkivaltatyö ja lasten kanssa työskentely*. Pro gradu -työ. Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63856> (Viitattu 20.11.2019.)
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2015) *Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Hoitotyön Tutkimussäätiö, Helsinki. <http://www.hotus.fi/lasten-kaltoinkohtelun-tunnistamisen-tehokkaat-menetelmat-sosiaali-ja-terveydenhuollossa-2> (Viitattu 12.12.2019.)
- Rivas, Carol & Vigurs, Carol & Cameron, Jacqui & Yeo, Lucia (2019) *A realist review of which advocacy interventions work for which abused women under what circumstances*. doi: 10.1002/14651858.CD013135.pub2.
- Shlonsky, Aron & Friend, Colleen (2007) Double Jeopardy: Risk Assessment in the Context of Child Maltreatment and Domestic Violence. *Brief Treatment and Crisis Intervention* 7 (4), 253–274.
- THL (2020) Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpöytäpaperi 1/2020. <http://www.julkari.fi/handle/10024/139150> (Viitattu 10.2.2020.)
- Weisz, J. R. & Sandler, I. N & Durlak, J. A., & Anton, B. S. (2005). Promoting and Protecting youth mental health through evidence-based prevention and treatment. *American Psychologist*, 60 (6), 628-648.

Kun vanhempi juo liikaa – nuoret kertovat kaltoinkohtelun kokemuksistaan verkossa

Taru Hahto & Anna-Sofia Lehto

A-klinikkasäätiön kahdessa nuorten verkkopalvelussa työskennellessämme kohtaamme aika ajoin nuorten pahaa oloa ja ahdistusta. Osa näistä oireista johtuu nuoren kokemasta kaltoinkohtelusta perheessään. Puheenvuoromme on pieni katsaus siihen, miten kaltoinkohtelu näkyy verkossa nuorten tuottamana tietona silloin, kun vanhempi juo liikaa.

Varjomaailma.fi-verkkopalvelu¹ on suunnattu nuorille, jotka kokevat huolta, haittaa tai ahdistusta läheisen aikuisen juomisesta. Varjomaailmassa nuori voi saada vertaistukea toisilta samassa tilanteessa olevilta nuorilta ohjatussa nettivertaisryhmässä. Hän voi myös keskustella luotettavan aikuisen kanssa chatissa.

Nuortenlinkki.fi-sivusto tarjoaa nuorille tietoa päihteistä, päihteettömyydestä, mielenterveydestä ja elämänhallinnasta sekä avun hakemisesta. Nuortenlinkissä nuoret voivat kirjoittaa omia kokemukkertomuksiaan, joita julkaistaan sivustolla.

Molempiin verkkopalveluihin ottavat yhteyttä pääasiassa 14-22-vuotiaat nuoret. Kummallakin sivustolla toimii neuvontapalvelu, jossa nuori voi kysyä itseään mietityistä asioista nimettömästi ammattilaiselta.

Verkkopalvelut ovat maksuttomia ja nuo-

ret ottavat niihin yhteyttä nimettömästi ja oma-aloitteisesti. Nimettömyys ja luottamuksellisuus mahdollistavat sen, että nuori rohkaistuu kertomaan henkilökohtaisista ja arkaluonteisista asioistaan, usein jopa ensimmäistä kertaa. Nuori saa aina itse päättää mistä asioista hän kertoo ja kuinka paljon. Näissä kohtaamisissa nuorten kanssa saamme laajalaisesti tietoa heidän elämästään siinä määrin kuin nuoresta tuntuu turvalliselta kertoa.

Kirjoituksemme pohjautuu Varjomaailmaan ja Nuortenlinkkiin tullessiin yhteydenottoihin. Käsittelemme ainoastaan sellaisia yhteydenottoja, joissa nuori on kertonut sekä kaltoinkohtelusta että perheessään tapahtuvasta haitallisesta alkoholinkäytöstä.

Millaista kaltoinkohtelua nuori kokee?

Vanhemman alkoholinkäyttö voi aiheuttaa lapselle ja nuorelle todellisia ja kauaskantoisia ongelmia. Silloin, kun vanhemman alkoholinkäyttö häiritsee lasta tai aiheuttaa haittaa lapsen kasvulle ja tavalliselle elämälle, se on myös lapsen ongelma. Lapsen ja nuoren näkökulmasta vanhemman muuttunut käytös on ongelmallisempaa kuin itse juominen. Lapsi ja nuori saattaa kokea vanhemman juomisen

ahdistavana tai pelottavana, vaikka alkoholi-
määrät pysyisivätkin kohtuullisina.

Kaltoinkohtelun muodoista laiminlyönnit
ovat yleisimpiä, joita esiintyy Varjomaail-
maan ja Nuortenlinkkiin tulleissa nuorten
yhteydenotoissa. Laiminlyönneillä tarkoitam-
me puutteita lapsen ja nuoren hoidossa ja
huolenpidossa. Käytännössä sitä, että nuoren
perustarpeisiin kuten terveyteen, ravintoon,
hyvinvointiin, koulutukseen, puhtauteen,
turvallisuuteen, nähdynsä ja kuulluksi tu-
lemiseen sekä hyväksynnän ja arvostuksen
saamiseen ei ole vastattu nuoren ikä- ja ke-
hitystasoisesti.

Yhteydenotoissa nuoret kertovat hake-
neensa ruoanjakelupisteestä ruokaa ja val-
mistaneensa sitä kotona. Joissain tapauksissa
vanhempi ei ole arvostanut nuoren valmista-
maa ateriaa vaan moittinut sitä, ettei ruoka
ole ollut hänen mieleensä. Näissä tilanteissa
nuori on joutunut ottamaan ikäisekseen lii-
an suurta vastuuta hyvinvoinnistaan. Itsen-
sä lisäksi nuori on pitänyt huolta kodista
ja vanhemmastaan. Hän ei kuitenkaan ole
saanut arvostusta vanhemmaltaan, mikä on
valitettavan yleistä nuorten kertomuksissa.

Moni nuori kertoo uneen liittyvistä on-
gelmistä kuten nukahtamisen vaikeudesta.
Usein nukkumisen ongelmiin liittyy huolta,
pelkoa ja ahdistusta vanhemman juomisesta.
Nuorta saattaa pelottaa, jos vanhempi on
myöhään pois kotoa. Nuori ei välttämättä
uskalla käydä nukkumaan ennen kuin on
saanut varmuuden siitä, että myös juopunut
vanhempi on turvallisesti nukkumassa. Toi-
sinaan nukkumisvaikeudet johtuvat mete-
lövistä päihtyneistä aikuisista, joiden vuoksi
kotona on vaikea nukkua.

Vanhemman välinpitämättömyys ja pois-
saolevuus tulee esiin nuorten kertomuksissa.
Nuori ei saa kotoa riittävää tukea kasvuun-
sa ja kehitykseensä vaan joutuu pärjäämään
monissa tilanteissa itsekseen. Nuori jää myös
tunteidensa kanssa yksin. Moni nuori kertoo

kaipaavansa sitä, että vanhempi olisi kiinnos-
tunut nuoren asioista.

Emotionaalinen kaltoinkohtelu on toi-
nen kaltoinkohtelun muoto, joka tulee sel-
västi ilmi nuorten yhteydenotoissa. Nuoren
emotionaaliseen kaltoinkohteluun sisältyy
haukkuminen, halventaminen, uhkailu ja
pelottelu.

Nuortenlinkissä ja Varjomaailmassa nu-
oret kertovat, että vanhempi mitätöi heitä.
Tällöin nuoren kokemusta tai tunteita ei oteta
tosissaan, vaan vanhempi vähättelee niitä tai
osoittaa ne vääräksi. Nuori kertoo kokevansa,
ettei kukaan välitä hänestä ja että hän tekee
kotona kaiken väärin. Yhteyttä ottavat nuoret
usein myös mitätöivät itseään. He kertovat
mieltineensä, ovatko heidän ongelmansa
riittävän suuria, että he voivat ottaa yhteyttä
verkkopalveluun. Moni nuori ei koe ansait-
sevansa apua, vaan sen sijaan ajattelee, että
hänen on pärjättävä itse.

Huomionarvoista on, että joka neljäs Var-
jomaailman nettiryhmiin osallistuneista ja
vanhemman juomisesta haittoja kokeneista
nuorista on kertonut kokevansa itsetuhoisuut-
ta jollain tavalla. Näitä tapoja ovat itsetuhoiset
ajatukset ja itsensä satuttaminen kuten viiltely
sekä itsemurhayritykset.

Nuoret kertovat kokevansa kotona myös
suoraa haukkumista ja syyttelyä. Juopunut
vanhempi saattaa muuttua vihaiseksi, jolloin
kodin ilmapiiristä voi tulla uhkaava ja riitaisa,
esimerkiksi näin:

Humalassa isä alkaa haastamaan riitaa ja jos se
suuttuu, niin se voi alkaa haukkumaan mua. Yritän
vaan pysyä pois sen silmistä. En kestä katsoa sen
juomista ollenkaan, se ahdistaa tosi paljon.

Vanhempi saattaa syyttää nuorta juomisestaan,
vaikka vanhemman juominen ei koskaan ole
lapsen tai nuoren syytä. Alkoholi-riippuvaisel-
le on tyyppillistä etsiä syyllisiä ulkopuolelta ja
valitettavasti perheenjäsenet joutuvat helposti

kokemaan epäoikeudenmukaista kohtelua. Yhteyttä ottavista nuorista moni joutuukin kuulemaan vanhempien riitelyä ja osa heistä kertoo toisinaan todistavansa aikuisten välistä väkivaltaa. Jotkut nuoret kertovat myös juovan vanhemman uhanneen itsemurhalla.

Osa alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa kasvaneista nuorista vaikuttaa ulkopuolisen silmin usein reippailta ja pärjääviltä. He ovat tottuneet aistimaan vallitsevaa ilmapiiriä ja mukautumaan toisten tarpeisiin. Nuori on saattanut oppia selviytymään kodin jännittyneessä ilmapiirissä suorittamalla omat asiansa viimeisen päälle hyvin. Hän voi myös pyrkiä olemaan mahdollisimman huomaamaton, ettei suututtaisi tai provosoisi vanhempansa. Nuori saattaa ajatella, että jos hän on oikein kiltti ja kiva, vanhempi ehkä lopettaa juomisen. Lapsi tai nuori ei kuitenkaan voi omalla toiminnallaan poistaa vanhemman alkoholiongelmaa, vaan aikuisen on itse haluttava muutosta.

Vanhemman juodessa liikaa nuoren kokemat haitat eivät usein rajoitu vain perheen sisälle. Monet nuoret kertovat kärsivänsä vaikeuksista kodin ulkopuolella, kuten koulukiusaamisesta ja ongelmista kaverisuhteissa. Kiusaaminen itsessään on äärimmäisen vahingoittavaa nuorelle, oli nuoren kotona alkoholinkäyttöä haittaavassa määrin tai ei. Ongelmat kaverisuhteissa saattavat liittyä siihen, että nuoren voi olla vaikea luottaa toisiin ihmisiin. Nuori ei välttämättä ole uskaltanut kertoa vanhemman juomisesta lähimmillekään kavereilleen, koska pelkää, että kaverit alkavat suhtautua häneen eri tavalla.

Kaltoinkohtelu näkyy verkkopalveluihin tulleissa yhteydenotoissa siten, että nuorten on vaikea tunnistaa omia tarpeitaan ja tunteitaan. He saattavat kokea kovia paineita koulusta ja sinnittelevät voimavarojensa rajoilla. Nuorten yhteydenotoista voidaan tunnistaa pitkäaikaista kuormitusta, uupumusta ja mielenterveysongelmia.

Haitallisten kokemusten kertyminen lisää riskiä joutua kaltoinkohdeksi

A-klinikkasäätiön nuorten verkkopalveluihin yhteyttä ottavat nuoret kertovat monista haitallisista kokemuksista, joita he omassa elämässään kohtaavat. Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö jo itsessään on yksi lapsuuden haitallinen kokemus. Useamman lapsuuden haitallisen kokemuksen kertyminen nuorelle lisää nuoren riskiä joutua kaltoinkohdeksi. Lisäksi näiden kokemusten kertyminen lisää huomattavasti nuoren riskiä saada aikuisiällä esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmia.

Yhteydenotoissa yleisesti esiintyvä haitallinen kokemus on vanhempien ero. Moni nuori asuu yhden vanhemman kanssa joko kahdestaan tai sisarusten kanssa. Monen nuoren perheeseen kuuluu myös vanhemman uusi puoliso. Jos pois muuttanut vanhempi juo, nuori ei useinkaan haluaisi pitää häneen yhteyttä. Toisaalta nuori saattaa kokea velvollisuudekseen pitää yhteyttä juovaan vanhempaan, jos vanhempi sitä toivoo tai jopa vaatii. Lähes poikkeuksetta nuori on huolissaan juovasta vanhemmastaan, asui hän samassa taloudessa nuoren kanssa tai ei.

Eräs yleinen haitallinen kokemus nuorelle on perheen ja nuoren sosiaalisen verkoston pienuus. Monen nuoren suvussa useammalla henkilöllä on alkoholiongelma, eikä nuori koe saavansa tukea sukulaisiltaan. Perhe saattaa myös olla huonoissa väleissä sukulaisten kanssa tai sukulaiset ovat etäisiä nuorelle. Nuorella ei välttämättä ole yhtään kaveria eikä harrastuksia. Hyvin moni nuori kokee olevansa yksinäinen. Nuori saattaa kokea, ettei hänellä ole ketään, joka voisi olla hänen tukenaan.

Mikä auttaa nuorta selviytymään?

Lapsuuden haitallisten kokemusten määrä itsessään ei kerro niiden vaikutuksesta yksilön elämään. Paljon on merkitystä sillä, minkä ikäisenä lapsi tai nuori niitä kokee ja minkälaisia suojaavia tekijöitä hänellä on. Suojaavat tekijät ikään kuin paikkaavat haitallisten kokemusten vaikutusta nuoren elämään. Tästä syystä jo yksikin turvallinen aikuinen voi olla hyvin merkityksellinen tekijä nuoren tulevaisuuden kannalta.

Monella nuorella, jotka ovat ottaneet yhteyttä Nuortenlinkkiin ja Varjomaailmaan ja kertoneet kokemuksistaan vanhemman juomiseen liittyen, on jo olemassa oleva kontakti eri ammattilaistahoihin. Nuoret saavat useimmiten apua lastensuojelusta tai nuorisopsykiatriasta tai heillä on tukenaan terapiaa. Nuorilla saattaa olla tukihenkilö tai läheinen nuorisotyöntekijä elämässään. Koulun oppilashuollon ammattilaiset, kuten terveydenhoitajat, kuraattorit ja psykologit ovat usein se ensimmäinen kasvokkainen taho, josta nuoret saavat itselleen apua. Ammattilaisten tarjoama apu on merkityksellistä, jotta nuori selviää hankalassa tilanteessaan.

Suojaavia tekijöitä nuoren elämässä voivat olla ketkä tahansa turvalliset ja luotettavat aikuiset, kuten harrastuksen valmentaja, nuorisotyöntekijä, kummi tai vaikka oman ystävän vanhempi. Tärkeää on aikuisen säännöllisyys ja pysyvyys nuoren elämässä. Nuori tarvitsee tavanomaista aikuista elämäänsä. Aikuista, joka on läsnä ja tarjoaa nuorelle tasalaatuista turvallisuuden tunnetta. Vaikka ammattiauttajilla on tärkeä rooli nuoren eheytyksen kannalta, voivat perheen ulkopuoliset aikuiset tarjota nuorelle sellaisia korjaavia kokemuksia, joita vaille nuori on omien vanhempiansa kanssa jäänyt. Esimerkiksi päivällisen syöminen yhdessä ystävän perheen kanssa voi olla nuorelle ainutlaatuinen kokemus.

Nuoren kotona arki voi olla osittain tai täysin toimivaa, vaikka vanhempi juo. Vanhempi voi juomisestaan huolimatta tarjota hyvääkin vanhemmuutta nuorelle, esimerkiksi selvänä ollessaan. Tyypillinen nuorta suojaava tekijä on, että perheessä on joku turvallinen huolenpitäjä kuten päihdeongelmaton vanhempi tai sisarus. Mikäli nuorella on arjessa säännölliset rutiinit ja kotona nuoren perustarpeet täytetään, kannattelevat ne nuorta, vaikka eivät ongelmia poistakaan. Myös sisarussuhteet antavat nuorille voimia. Lisäksi moni nuori kokee lemmikin merkitykselliseksi asiaksi itselleen.

Koululla on iso rooli niiden nuorten elämässä, jotka Nuortenlinkissä ja Varjomaailmassa ovat kertoneet vanhempansa juomisesta. Koulu tuo arkeen rytmitystä turvallisine aikuisineen, kavereineen, säännöllisen ruokailun kera. Koulu voi toimia pakopaikkana nuorelle, paikkana, jossa hän saa olla rauhassa nuori.

Nuori ei välttämättä tilanteestaan huolimatta itse miellä suojaavia tekijöitä kovinkaan tärkeiksi. Joskus suojaavien tekijöiden merkitys konkretisoituu vasta vuosien päästä, mahdollisesti nuoren ollessa itse jo aikuinen.

Olen oppinut ymmärtämään, että vanhemman juominen ei johdu minusta, eikä se ole millään tavalla minun syyäni.

Suurimmalla osalla verkkopalveluihin yhteyttä ottaneista nuorista on selkeä tarve tulla kuulukuksi ja hyväksytyksi. Näihin tarpeisiin Varjomaailma ja Nuortenlinkki vastaavat tarjoamalla nuorelle mahdollisuuden puhua arkaluonteisistakin asioista nimettömänä. Olemme työssämme huomanneet, että jo omasta tilanteesta kirjoittaminen usein jäsentää nuoren ajatuksia ja voi itsessään helpottaa nuoren oloa. Myös ymmärtävän vastauksen saaminen omaan viestiin voi luoda toivoa nuorelle ja lisätä rohkeutta hakea apua kasvotusten.

Vanhemman haitallisella alkoholikäytöllä ja nuoren kokemalla kaltoinkohtelulla voi olla

kauaskantoisia kielteisiä vaikutuksia nuoren elämään. Turvallisen aikuisen kohtaaminen on yksi merkittävä suojaava kokemus vaikeuksia kokevalle nuorelle. Hyväksytyksi tuleminen kokemusta tulisi vahvistaa jokaisen nuoren kohdalla arkisissa kohtaamisissa. Kuka tahansa voi kannatella nuorta hetken verran lempeällä katseella tai ystävällisellä tervehdyksellä.

Viitteet

- 1 Varjomaailman toiminta on huhtikuussa 2021 siirtynyt Lasisen lapsuuden nuorten palveluksi.

Lähteet

- Hahto, Taru (2020) Ryhmästä tuli kuin toinen perhe. *Tiimi 2/2020*, 6–10.
- Harris, Nadine Burke (2019) *Syvälle ulottuvat juuret – Turvattomasta lapsuudesta tasapainoiseen aikuisuuteen*. Helsinki: Basam Books.
- Lehto, Anna-Sofia (2019) *Varjomaailman nuori turvallista aikuista etsimässä*. Julkaisematon alaseminaariesitelmä. Mielenterveysmessut, Helsinki, 19.-20.11.2019.
- Takala, Janne (2019) Mikä lasta suoja, kun aikuinen juo liikaa? *Tiimi 4/2019*, 12–15.

Tässä numerossa kirjoittavat

Noora Ellonen, YTT, dosentti, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Taru Hahto, sosionomi (amk), terapeuttikoulutettava, kehittämissuunnittelija, A-klinikasäätiö / Nuorten Linkki

Johanna Heiskanen, TtK, TtM-opiskelija, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö

Riikka Ikonen, TtT, yliopistonlehtori (ma.), Tampereen yliopisto, vieraileva tutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Katja Joronen, TtT, professori, Turun yliopisto, Hoitotieteen laitos

Riittakerttu Kaltiala, professori, ylilääkäri, vastualuejohtaja, Tampereen yliopisto, Tays

Mira Kattilakoski, TtK, TtM-opiskelija, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö

Anna-Maija Koivisto, FM, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Tanja Koivula, TtT, erityisasiantuntija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL

Sanna Kosunen, TtM, hoitotyön opettaja, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Anna-Sofia Lehto, VTM, sosionomi (amk), kehittämissuunnittelija, A-klinikasäätiö / Lasinen lapsuus

Noora Luomala, YTM, Tampereen yliopisto

Marko Mikkola, YTM, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Jukka Mäkelä, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, johtava asiantuntija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL

Joonas Peltonen, YTM, kehittämissuunnittelija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL

Kirsi Peltonen, PsT, dosentti, erikoistutkija, Turun yliopisto, Lastenpsykiatria

Anja Rantanen, TtT, dosentti, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Henna Siitari, YTM, Tampereen yliopisto

English summaries

Psychological abuse in the home and its risk factors among adolescents

Noora Luomala & Riikka Ikonen

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 39 (4), 4–21

The article describes the prevalence of psychological abuse in the home and its risk factors among adolescents. Psychological abuse also refers to neglect of care, in addition to active abuse. The data were drawn from the 2019 School Health Promotion Study, which included adolescents in the 8th and 9th grades of comprehensive school living at home (n=80,049). In total, 24% of adolescents had experienced at least one form of psychological abuse in the past 12 months. Furthermore, 20% of adolescents had experienced mental violence, 3% had been neglected by their parents, and 8% had witnessed domestic violence. The most significant risk factors for psychological abuse were previous experiences of parental physical violence and parents' excessive alcohol use. Girls are at greater risk of experiencing psychological violence and witnessing domestic violence. A foreign background and living in a blended family or with a single parent increased the risk of being neglected by parents.

Keywords: adolescents, psychological violence, neglect of care, proof of violence, psychological abuse

Parental higher education and poor family financial circumstances assessed by adolescents as risk factors for parental physical violence

Henna Siitari & Riikka Ikonen

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 39 (4), 22–35

Low socio-economic status (SES) has previously been linked to violence against children and adolescents, but disparities have since decreased. This article describes the relationship between a family's SES (i.e. economic situation, parental education, family structure) and the physical violence experienced by adolescents in the home. The data were drawn from the 2019 School Health Promotion Study. Adolescents in the 8th and 9th grades in comprehensive school who lived with at least one parent were included in the study (n=80,049). Logistic regression was used as the method of analysis. The results indicate that family structure was not associated with the

experienced violence. Living in a single-parent or blended family did not increase the risk compared to living in a nuclear family. The moderate or poor financial situation of the family significantly increased the risk of violence. Higher parental education slightly increased the risk of violence compared to basic education alone.

Keywords: children, adolescents, socio-economic status, parents, violence

Sexual harassment and violence among adolescents, and the perceived support and assistance of adults at school

Sanna Kosunen, Anja Rantanen, Anna-Maija Koivisto, Riikka Ikonen & Katja Joronen

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 39 (4), 36–50

Despite increased awareness of the prevalence of sexual harassment and violence among young people, they are too often left to cope alone with the phenomenon. The article describes the sexual harassment and violence experienced by 8th and 9th graders, and the associations between background factors and perceived support and assistance from adults at school. The data (n=73,680) were drawn from the 2017 School Health Promotion Survey (THL). The associations between the research variables were investigated through chi-square tests and multinomial logistic regression. The results of the study showed that a family's poor financial situation was associated with less support and help from adults at school when it came to sexual harassment. According to the adjusted logistic regression analysis, the lack of support and assistance for boys at school was associated with the mother's and father's education, parental unemployment, and a poor financial situation in the family. Among girls, the explanatory factor was a poor financial situation in the family. Young people who have experienced sexual harassment and violence stated that they received little support and help from adults at school. This group of young people should duly receive greater attention from school welfare services.

Keywords: school health care, adolescent, sexual harassment

School factors related to bullying – A literature review from the bully's perspective

Johanna Heiskanen, Mira Kattilakoski & Katja Joronen

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 39 (4), 51–62

Much research has been conducted into bullying, especially from the perspective of the victims and the consequences of bullying. The aim of this literature review was to examine the role of the school community in the perpetration of bullying. To this end, the findings could be used for the prevention of bullying. A systematic database search was conducted using CINAHL and PsycINFO from 2011 through 2019. A manual search was also carried out. The data consisted of 19 peer-reviewed articles, which were analyzed using inductive content analysis. This review indicated that bullying is connected to school practices and atmosphere, as well as to the teacher-student relationship. Several school-related factors were associated with bullying: lack of control at school, the feeling of being an outsider in the school community, teacher action in bullying situations, an unsafe school, and a weak teacher-student relationship. It is important to identify all levels of the school context when planning bullying prevention, and anti-bullying interventions.

Keywords: literature review, bully, bullying, school

Daily routines as an explanation for the cybercrime victimization of Finnish adolescents
Marko Mikkola

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 39 (4), 63–75

Social media platforms and their services are part of the everyday lives of young people. However, the routine-like use of social media is also associated with sinister side effects such as cybercrime. This study examines the factors behind the cybercrime victimization experiences of 15- to 25-year-old Finnish young people (N=1,200) using two core components of Routine Activity Theory: the visibility of the target and the suitability of the target. Age, gender, impulsivity, and loneliness have been included in the study as factors explaining cybercrime victimization. According to the logistic regression analysis, the cybercrime victimization experience is explained by the visibility of the target to the motivated offender. Impulsivity and loneliness proved to be factors behind cybercrime victimization. The findings suggest that the visibility of the target to the motivated offender is a more important factor in explaining cybercrime victimization than the suitability of the target.

Keywords: internet, social media, cybercrime victimization, routine activity theory

nuorisotutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

Pääkirjoitus

Noora Ellonen & Eija Paavilainen

Erilaiset nuorten kaltoinkohtelun muodot monialaisen tutkimuksen kohteena 1

Artikkelit

Noora Luomala & Riikka Ikonen

▣ Nuorten kotona kokema henkinen kaltoinkohtelu ja sen riskitekijät 4

Henna Siitari & Riikka Ikonen

▣ Vanhemman korkeakoulutus ja nuoren arvioima perheen huono taloudellinen tilanne vanhemman taholta koetun fyysisen väkivallan riskitekijöinä 22

Sanna Kosunen, Anja Rantanen, Anna-Maija Koivisto, Riikka Ikonen & Katja Joronen

▣ Seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kokeneiden nuorten taustatekijöiden yhteys tuen ja avun saamiseen koulun aikuisilta 36

Johanna Heiskanen, Mira Kattilakoski & Katja Joronen

▣ Kouluympäristön merkitys kiusaamisessa – kirjallisuuskatsaus kiusaajan näkökulmasta 51

Marko Mikkola

▣ Arkirutiinit suomalaisnuorten nettirikosuhrikokemusten selittäjänä 63

Puheenvuorot

Riittakerttu Kaltiala

Kokevatko sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret muita useammin seksuaalista häirintää? 76

Kirsi Peltonen & Noora Ellonen

Kaltoinkohtelu, trauma ja kostoajatukset nuorten väkivaltaisuuden taustalla 83

Tanja Koivula, Joonas Peltonen & Jukka Mäkelä

Suojassa-haastattelu turvakodissa lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden lasten, nuorten ja heidän vanhempansa kanssa 87

Taru Hahto & Anna-Sofia Lehto

Kun vanhempi juo liikaa – nuoret kertovat kaltoinkohtelun kokemuksistaan verkossa 91

Tässä numerossa kirjoittavat 95

English summaries 96